

STRATEGIA ROZWOJU LOKALNEGO KIEROWANEGO PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ NA LATA 2014-2020

Dokument opracowany w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 -2020 z zastosowaniem instrumentu RLKS – Rozwój lokalny kierowany przez społeczność

AKTUALIZACJA STYCZEŃ 2020

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Trzy Doliny”

Szanowni Państwo!

Z satysfakcją przedstawiamy Państwu Strategię Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność, nazywaną Lokalną Strategią Rozwoju Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Trzy Doliny” na lata 2014-2020, w skrócie LSR przygotowaną w celu realizacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich w latach 2014 – 2020.

Niniejszy dokument to rezultat kilkumiesięcznej, intensywnej pracy Zespołu Partycypacyjnego oraz liderów Stowarzyszenia LGD „Trzy Doliny”, przedstawicieli gmin, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych oraz mieszkańców, podczas spotkań roboczych, warsztatów i konsultacji społecznych z mieszkańcami, z udziałem zewnętrznego eksperta.

Strategia zbudowana jest wokół dwóch celów wiodących:

- **Rewitalizacja społeczna**
- **Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych jako stymulator rozwoju gospodarczego**

Zachęcamy Państwa do zaangażowania się w realizację zapisanych w Strategii przedsięwzięć oraz pomysłów. Tylko z udziałem mieszkańców tego obszaru Strategia ma szansę wpłynąć na rozwój naszego regionu.

*Prezes Zarządu
Stowarzyszenia LGD „Trzy Doliny”*

Anna Maria Kutkowska

SPIS TREŚCI

ROZDZIAŁ I CHARAKTERYSTYKA LGD	4
I.1.Obszar LGD	4
I.2.Potencjał LGD	5
I.2.1. Opis sposobu powstania i doświadczenie LGD	5
I.2.2.Reprezentatywność LGD	5
I.2.3.Poziom decyzyjny	6
I.2.4.Zasady funkcjonowania LGD	7
ROZDZIAŁ II PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR	8
ROZDZIAŁ III DIAGNOZA OBSZARU OBJĘTEGO LOKALNĄ STRATEGIĄ ROZWOJU LGD „TRZY DOLINY”	12
1. Położenie administracyjne obszaru LGD „Trzy Doliny”	13
2. Dane demograficzne	13
3. Lokalny rynek pracy	14
4. Pomoc społeczna	16
5. Gospodarka i przedsiębiorczość	17
6. Gospodarka wodno – ściekowa	19
7. Środowisko naturalne	20
8. Turystyka i rekreacja oraz dziedzictwo kulturowe obszaru LGD „Trzy Doliny”	21
9. Charakterystyka grup defaworyzowanych	23
10. Spójność przestrzenna oraz geograficzna obszaru	27
ROZDZIAŁ IV ANALIZA SWOT – MOCNE I SŁABE STRONY ORAZ SZANSE I ZAGROŻENIA OBSZARU LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA „TRZY DOLINY”	28
ROZDZIAŁ V CELE I WSKAŹNIKI	30
V.1. Specyfikacja i opis celów ogólnych, przypisanych im celów szczegółowych i przedsięwzięć oraz uzasadnienie ich sformułowania w oparciu o konsultacje społeczne i powiązanie z analizą SWOT i diagnozą obszaru	30
V.2. Wykazanie zgodności celów z celami programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR	36
V.3. Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania	37
V.4. Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach LSR, a także wskazanie sposobu ich realizacji wraz z uzasadnieniem	38
V.5. Specyfikacja wskaźników przypisanych do przedsięwzięć, celów szczegółowych i celów ogólnych wraz z uzasadnieniem wyboru konkretnego wskaźnika w kontekście ich adekwatności do celów i przedsięwzięć	42
ROZDZIAŁ VI SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU	46

VI.1. Formy wsparcia operacji w ramach LSR	46
VI.2. Wykaz kwot wsparcia i intensywności pomocy przyznawanej dla projektów realizowanych w ramach poddziałania 19.2 PROW 2014-2020	48
VI.3. Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych	49
VI.4. Kryteria wyboru operacji	49
VI.5. Wskazanie sposobu oceny innowacyjności	49
ROZDZIAŁ VII PLAN DZIAŁANIA	51
ROZDZIAŁ VIII BUDŻET LOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU	52
VIII.1. Wysokość wsparcia finansowego EFSI w ramach LSR w ramach poszczególnych poddziałów	52
VIII.2. Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014-2020	52
VIII.3. Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania	53
ROZDZIAŁ IX PLAN KOMUNIKACJI	54
IX.1. Cele działań komunikacyjnych	54
IX.2. Główni adresaci działań komunikacyjnych – grupy docelowe	54
ROZDZIAŁ X ZINTEGROWANIE	55
ROZDZIAŁ XI MONITORING I EWALUACJA	60
ROZDZIAŁ XII STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	61
ZAŁĄCZNIK NR 1 Procedura aktualizacji LSR	63
ZAŁĄCZNIK NR 2 Elementy podlegające ewaluacji i monitoringowi	64
ZAŁĄCZNIK NR 3 Plan działania	68
ZAŁĄCZNIK NR 4 Budżet LSR	72
ZAŁĄCZNIK NR 5 Planowane działania komunikacyjne i ich kanały przekazu	73
SPIS TABEL I WYKRESÓW	83

ROZDZIAŁ I

CHARAKTERYSTYKA LGD

Nazwa:	Lokalna Grupa Działania „Trzy Doliny”
Forma prawna:	stowarzyszenie posiadające osobowość prawną
Data wpisu do KRS:	22 grudzień 2008 r.
Numer KRS:	0000320340

Lokalna Grupa Działania „Trzy Doliny” jest stowarzyszeniem działającym na podstawie Statutu i określone w nim zadania realizuje poprzez opracowanie i realizację strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność. LGD działa jako partnerstwo trójsektorowe składające się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego, społecznego i mieszkańców. Nadzór nad stowarzyszeniem sprawuje Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

I.1.OBSZAR LGD

Lokalną Grupę Działania „Trzy Doliny” tworzy siedem gmin, które należą do powiatu bydgoskiego i obejmują łącznie 91% powierzchni powiatu.

- ✓ Białe Błota
- ✓ Dobrcz
- ✓ Koronowo
- ✓ Nowa Wieś Wielka
- ✓ Osielsko
- ✓ Sicienko
- ✓ Solec Kujawski

Mapa nr 1: Obszar LGD „Trzy Doliny”

Łączna powierzchnia gmin tworzących obszar objęty Strategią wynosi 1 270 km². Według danych dostępnych na dzień 31.12.2013 r. obszar ten zamieszkuje łącznie 102 587 osób. Dane dotyczące liczby mieszkańców w poszczególnych gminach oraz powierzchnię zawarto w poniższej tabeli.

Nazwa gminy	Powierzchnia	Liczba ludności
Białe Błota	123	19 215
Dobrcz	130	10 810
Koronowo	412	24 137
Nowa Wieś Wielka	148	9 637
Osielsko	102	12 278
Sicienko	180	9 755
Solec Kujawski	175	16 755
Razem LGD	1 270 (km²)	102 587 (tyś)

Tabela nr1: Powierzchnia gmin oraz liczba ludności obszaru LGD „Trzy Doliny”¹

1.2.POTENCJAŁ LGD

1.2.1.Opis sposobu powstania i doświadczenie LGD

Prace nad utworzeniem partnerstwa rozpoczęły się w 2004 roku. Pierwszym krokiem było wytypowanie Anny Szymańskiej na szkolenie Animatorów partnerstw lokalnych prowadzone przez Fundusz Współpracy sekcję Agrolinia. Zadaniem animatora było rozpoczęcie procesu budowania partnerstwa.

W dniu 12 października 2005 r. w Gminnym Ośrodku Kultury w Dobrczu odbyła się konferencja pt. „Partnerstwo szansą na rozwój powiatu bydgoskiego”, którą poprowadził Pan Ryszard Kamiński. W trakcie konferencji 17 osób podpisało wstępne deklaracje współpracy na rzecz budowania partnerstwa. Kolejnym elementem było utworzenie zespołu roboczego, który rozpoczął prace nad tworzeniem wniosku do Pierwszego Pilotażowego Programu „LEADER+”. Zespół spotykał się raz w miesiącu opracowując niezbędne dokumenty. Pomimo nie otrzymania dofinansowania grupa pracowała dalej i rozpoczęła proces tworzenia Fundacji, jako najlepszej formy prawnej dla tego typu partnerstwa. Fundacja została powołana w dniu 30 maja 2006 r., jednak nie dokończono procesu jej rejestracji ze względu na zmianę przepisów.

We wrześniu 2007 r. rozpoczęto spotkania informacyjne na temat partnerstwa i możliwości przystąpienia do nowotworzonego stowarzyszenia. W dniu 16 października 2007 r. w miejscowości Brzoza odbyła się konferencja pt. „Partnerstwo szansą na rozwój”, gdzie powołano zespół roboczy odpowiedzialny za przygotowanie dokumentów niezbędnych do utworzenia stowarzyszenia. Cały czas trwała promocja grupy na utworzonej stronie internetowej. Ponadto grupa promowała się poprzez udział w targach i festynach. Z najważniejszych imprez należy wymienić: festyn „Barwy Lata - Dary Jesieni” w Przysieku, targi FARMA w Poznaniu, czy targi ogrodnicze w Hali Łuczniczka w Bydgoszczy. Promocja grupy prowadzona była również na imprezach lokalnych np. dożynki gminne, święto śliwki czy Bitwa pod Koronowem. Wydany został również folder promocyjny o partnerstwie oraz materiały reklamowe. Wspólne działania doprowadziły do utworzenia w Solcu Kujawskim, w dniu 21 lutego 2008 r., Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Trzy Doliny”.

Ważnym elementem wspólnego działania była realizacja projektu „Aktywny obywatel - rozwój inicjatyw lokalnych”, który był finansowany przez Województwo Kujawsko-Pomorskie. Projekt był realizowany przez Towarzystwo Rozwoju Gminy Dobrcz, które jest członkiem Stowarzyszenia LGD „Trzy Doliny”. W ramach projektu prowadzone były spotkania informacyjne na temat dostępnych funduszy unijnych oraz szkolenia dla wybranych grup odbiorców. Projekt zakończyła konferencja podsumowująca, która odbyła się 12 września 2008 r. w Koronowie.

W okresie od 2009-2015 LGD „Trzy Doliny” realizowało opracowaną na ten okres Lokalną Strategię Rozwoju.

W ramach wdrażania LSR, LGD ogłosiło 22 nabory, na które wpłynęło ok 300 wniosków, z tego 243 wnioski zostały wybrane przez Radę LGD do dofinansowania, a 115 ostatecznie otrzymało dofinansowanie. W ramach wdrażania zrealizowano ponadto 4 projekty współpracy, w tym jeden międzyregionalny. Członkowie, Zarząd, Rada, Komisja Rewizyjna i pracownicy biura aktywnie uczestniczyli w organizowanych szkoleniach, spotkaniach informacyjnych, warsztatach, konferencjach, wizytach studyjnych. LGD również przez cały okres 2009-2015 uczestniczyło, współorganizowało lub było wyłącznym organizatorem wielu imprez promujących obszar i działalność stowarzyszenia.

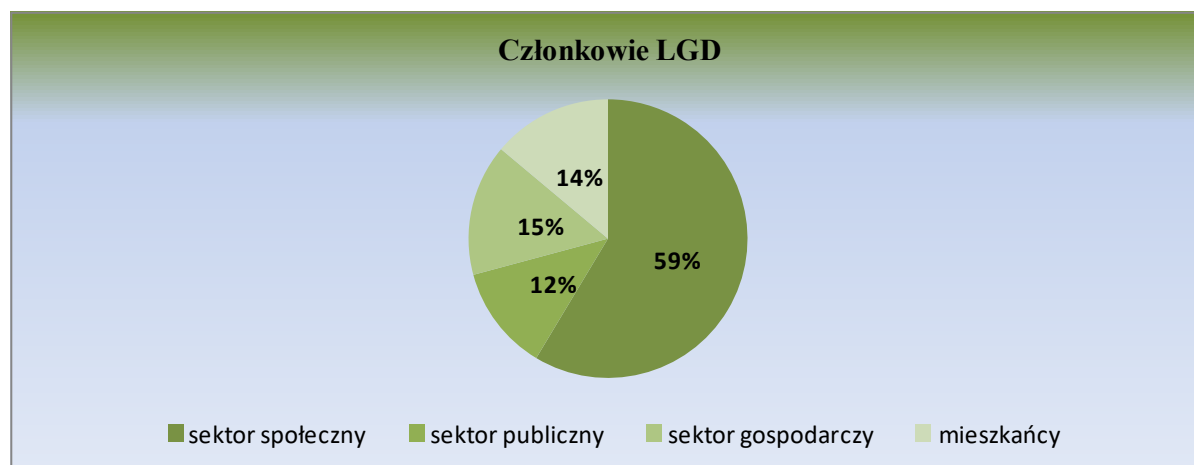
1.2.2.Reprezentatywność LGD

Lokalna Grupa Działania „Trzy Doliny” posiada **na dzień 30.06.2019r. 47** członków reprezentujących następujące sektory:

- ⇒ sektor społeczny – **32** przedstawicieli
- ⇒ sektor publiczny - **8** przedstawicieli
- ⇒ sektor gospodarczy – **4** przedstawicieli
- ⇒ mieszkańcy – **3** przedstawicieli

¹ Opracowanie własne na podstawie Banku danych lokalnych

LGD „Trzy Doliny” jest partnerstwem trójsektorowym dlatego też w jego skład wchodzi przedstawiciele instytucji publicznych, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańcy.

Wykres nr 1: Reprezentacja sektorów LGD „Trzy Doliny”²

Proces budowania partnerstwa jest dynamiczny i nie kończy się wraz ze złożeniem wniosku o wybór Lokalnej Strategii Rozwoju do realizacji. Zakłada się poszerzanie reprezentacji partnerstwa poprzez stopniowe włączanie nowych grup interesów, środowisk społecznych i zawodowych. Zgodnie bowiem ze Statutem Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny” nabycie i utrata członkostwa następuje w drodze uchwały przyjętej zwykłą większością głosów Zarządu LGD.

1.2.3. Poziom decyzyjny

Funkcje organu decyzyjnego pełni Rada LGD, do której wyłącznej kompetencji należy wybór operacji finansowanych w ramach opracowanej Lokalnej Strategii Rozwoju. Zasady funkcjonowania Rady określa Statut LGD oraz Regulamin Rady. W skład organu decyzyjnego wchodzi 8 członków z czego 2 osób reprezentuje sektor publiczny (25 %), 2 osoby reprezentują sektor gospodarczy (25 %) 2 osoby reprezentują sektor społeczny (25 %) i dwie osoby są przedstawicielami mieszkańców (25 %).

Imię i nazwisko członka Rady	gmina	sektor
Janina Wszolek	Dobrcz	gospodarczy
Leszek Czerkawski	Powiat Bydgoski	publiczny
Jerzy Demyda	Sicienko	mieszkaniec
Brygida Berkowicz-Wyrzykowska	Koronowo	publiczny
Danuta Szczepaniak - Kucik	Dobrcz	społeczny
Krystyna Mikulska	Solec Kujawski	społeczny
Katarzyna Piekut-Kaluba	Osielsko	gospodarczy
Bolesław Zwolanowski	Nowa Wieś Wielka	mieszkaniec

Tabela nr 2. Skład Rady LGD „Trzy Doliny”³

Taki skład Rady zapewnia, iż proces decyzyjny nie został zdominowany przez władze publiczną ani żadną z grup interesu. Żaden z sektorów nie posiada bowiem więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji.

² Opracowanie własne

³ Opracowanie własne

Wykres nr 2: Struktura organu decyzyjnego LGD „Trzy Doliny”⁴

Regulamin Rady określa dodatkowe rekomendacje w zakresie zapewnienia wyboru operacji bez dominacji jakiegokolwiek grupy interesu w organie decyzyjnym i dla unikania konfliktu interesów m.in. poprzez ujawnianie danych w rejestrze interesu. Zgodnie z zapisem statutu, Rada jest organem kadencyjnym powoływanym na okres 4 lat. Proces decyzyjny oparty jest na zasadzie indywidualnej oceny projektów przez członków Rady; najpierw jako ocena wstępna w każdym czasie od momentu złożenia wniosku aż do dnia zwołania Rady, a następnie jako ocena w czasie posiedzenia Rady i głosowanie na listę wyboru projektów. Dla ułatwienia członkom Rady oceny wstępnej projektów, złożone projekty są dostępne do wglądu w biurze LGD.

1.2.4. Zasady funkcjonowania LGD

Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie „Trzy Doliny” działa na podstawie przepisów:

- ✓ Ustawy z dnia 7 marca 2007r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz z Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. U. Nr 64, poz. 427 z 2007r.),
- ✓ Ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020,
- ✓ Ustawy z dnia 7 kwietnia 1989r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2001r. Nr 79, poz. 855 z późn. zm.),
- ✓ Rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 roku w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. Urz. UE l277 z 21.10.2005r. str.1),
- ✓ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005
- ✓ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006,
- ✓ Ustawa z dnia 20.02.2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności,
- ✓ Statutu LGD

Funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny” określają następujące dokumenty:

- ✓ Statut uchwalany i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków;
- ✓ Regulamin Rady uchwalany i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków;
- ✓ Regulamin Zarządu Stowarzyszenia uchwalany i aktualizowany przez walne Zebranie Członków
- ✓ Regulamin Pracy Biura uchwalany i aktualizowany przez Zarząd.

Obligatoryjnymi elementami w strukturze stowarzyszenia są:

- ✓ Walne Zebranie Członków,
- ✓ Zarząd,
- ✓ Komisja Rewizyjna,
- ✓ organ decyzyjny (Rada).

⁴ Opracowanie własne

Wszyscy członkowie stowarzyszenia tworzą Walne Zebranie Członków, które jest najwyższą władzą stowarzyszenia. Kompetencje walnego zebrania określa statut. Kolejnym obligatoryjnym organem stowarzyszenia jest Zarząd. Skład zarządu, jego kadencje i kompetencje określa statut.

Walne Zebranie Członków

Walne Zebranie jest najwyższą władzą o charakterze stanowiącym i kontrolnym. Działa na podstawie ustawy o stowarzyszeniach (Dz. U. 2001 r, Nr 79, poz. 855 z późn. zm.), Statutu, Uchwał Walnego Zebrania oraz Regulaminu Walnego Zebrania Członków. Regulamin określa zasady, tryb działania oraz kompetencje Walnego Zebrania. Szczegóły trybu działania Walnego Zebrania Członków określa regulamin, który uchwalany i zmieniany jest przez Walne Zebranie Członków LGD.

Zarząd

Zarząd jest statutowym organem wykonawczym LGD i reprezentuje ją w sądzie i poza sądem. Kieruje całokształtem działalności LGD, reprezentuje je na zewnątrz i ponosi odpowiedzialność za swoją pracę przed Walnym Zebraniem. Zarząd składa się z 3 do 5 osób wybieranych i odwoływanych przez WZC, ze swego grona wybiera Prezesa i Wiceprezesa. Szczegóły trybu działania i kompetencji Zarządu określa regulamin, który uchwalany i zmieniany jest przez Walne Zebranie Członków LGD.

Komisja Rewizyjna

Komisja Rewizyjna jest organem LGD powołanym do sprawowania wewnętrznej kontroli nad jej działalnością. Do kompetencji Komisji Rewizyjnej należy: kontrola bieżącej działalności LGD; ocena prac i składanie wniosków w przedmiocie udzielenia absolutorium Zarządu na Walnym Zebraniu; występowanie z wnioskiem o zwołanie Walnego Zebrania; dokonywanie wyboru podmiotu mającego zbadać sprawozdanie finansowe LGD zgodnie z przepisami o rachunkowości. Szczegóły trybu działania Komisji Rewizyjnej określa regulamin Komisji Rewizyjnej, który uchwalany i zmieniany jest przez Walne zebranie Członków LGD.

Rada

Rada Stowarzyszenia wybierana jest przez Walne Zebranie Członków i to też przed tym organem Rada odpowiada za swoją pracę. Członkowie Rady mają obowiązek uczestniczenia w posiedzeniach Rady.

Szczegółowe zapisy dotyczące funkcjonowania organu decyzyjnego zostały zawarte w regulaminie Rady zapewniającym przejrzystość, demokratyczność i jawność podejmowania decyzji. Regulamin rady uchwalany i zmieniany jest przez Walne zebranie Członków LGD.

Biuro LGD

Regulamin pracy biura LGD uchwalany jest przez organ wykonawczy jakim jest Zarząd Stowarzyszenia. Regulamin ustala organizację i zasady pracy oraz związane z tym prawa i obowiązki pracodawcy i pracowników. Regulamin jest również dokumentem regulującym procedury naboru pracowników, wymagań oraz opisu stanowisk i warunków technicznych.

ROZDZIAŁ II

PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

W dniu 31.07.2015 Lokalna Grupa Działania „Trzy Doliny” złożyła w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Kujawsko-Pomorskiego wniosek o przyznanie pomocy w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 na działanie 19. Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER, poddziałanie 19.1 Wsparcie przygotowawcze. Uzyskane środki finansowe pozwolą na opracowanie nowej Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020 dla obszaru Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny”, czyli gmin: Białe Błota, Dobrcz, Koronowo, Nowa Wieś Wielka, Osielsko, Sicienko oraz Solec Kujawski. Aby LGD mogła otrzymać środki na kolejne lata musi opracować LSR, czyli dokument strategiczny, który będzie stanowił podstawę działania LGD w kolejnych latach. LSR została opracowana przy użyciu metod zapewniających oddolny charakter tj. gwarantujących udział przedstawicieli trzech sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego oraz mieszkańców z każdej z gmin wchodzących w skład LGD. Strategia LGD „Trzy Doliny” na lata 2014-2020 powstawała według metodologii J. Brysona⁵ wykorzystywanej w planowaniu instytucji publicznych i non profit oraz jednostek terytorialnych, która opiera się na podejściu procesowym ukierunkowanym na pobudzenie zaangażowania interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych w realizację strategii. Tworzenie strategii jest więc procesem opartym na postulacie ciągłości i zaangażowania. Przedmiotowa strategia została przygotowana z uwzględnieniem najważniejszego zasobu endogenicznego, jakim jest kapitał ludzki. Partycypacja społeczna, na szeroką skalę zastosowana w tworzeniu tej strategii, ma znaczenie ze względu na nowe podejście w funkcjonowaniu regionów, które wskazuje na to, że terytorium jest systemem złożonym o wysokim stopniu skomplikowania i odpowiednie zaangażowanie aktorów lokalnych w proces tworzenia, wdrażania i monitorowania Strategii pozwala multiplikować efekty zmian i może prowadzić do zmiany ścieżki rozwoju danego terytorium w długim okresie. Maksymalny udziału

⁵ Bryson J., 2004, *Strategic planning for public and nonprofit organizations. A Guide to Strengthening Sustaining Organizational Achievement*, 3rd Edition, John Wiley and Son, San Francisco

społeczności lokalnej w tworzeniu LSR zapewniono przy zastosowaniu zróżnicowanych metod partycypacji społecznej. Opracowanie LSR podzielono na 6 etapów następujących etapów:

**ETAPY OPRACOWYWANIA LOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU
LGD „TRZY DOLINY”**

Etap I – definiowanie potrzeb i problemów

Etap II – określenie celów i ustalenie ich hierarchii

Etap III – poszukiwanie rozwiązań stanowiących sposoby realizacji Strategii

Etap IV – formułowanie wskaźników realizacji LSR

Etap V – identyfikacja grup docelowych

Etap VI – podsumowanie procesu partycypacji

Zespół Partycypacyjny dla budowy LSR na lata 2014-2020

Podmiotem odpowiedzialnym za opracowanie LSR i koordynację wszystkich prac jest Zespół Partycypacyjny dla budowy LSR na lata 2014-2020 powołany przez Zarząd LGD „Trzy Doliny” na posiedzeniu, które odbyło się w dniu 28.07.2015 r. W skład Zespołu Partycypacyjnego wchodzi następujące osoby:

1. Anna Maria Kutkowska – gmina Dobrcz – sektor społeczny/publiczny
2. Grażyna Chyła-Konecka – gmina Koronowo – sektor społeczny
3. Hanna Tazbir – gmina Koronowo – sektor społeczny
4. Piotr Łęgowski – gmina Nowa Wieś Wielka - sektor społeczny/publiczny
5. Waldemar Michniewicz – gmina Nowa Wieś Wielka – sektor gospodarczy
6. Iwona Skrzypińska – gmina Solec Kujawski – sektor społeczny
7. Urszula Łacka-Mele – gmina Dobrcz – sektor społeczny
8. Jacek Bystry – gmina Dobrcz - sektor gospodarczy

Akcja informacyjno – promocyjna

W celu zainteresowania jak największej liczby mieszkańców partycypacją przy tworzeniu Strategii przeprowadzono szeroko zakrojoną akcję informacyjno – promocyjną.

Imprezy plenerowe

- ✓ Święto Rabarbaru w Trzebieniu zorganizowane w dniu 18 lipca 2015 r.
- ✓ 13 Święto Chleba w Gądeczu zorganizowane w dniu 8 sierpnia 2015 r.
- ✓ V edycja Festiwalu „Śliwka Fest” w Chmielnikach w dniach 14-15 sierpnia 2015 r.
- ✓ Festyn Rodzinny w Kotomierzu zorganizowany w dniu 15 sierpnia 2015 r.
- ✓ Dożynki Gminne w Dobrczu zorganizowane w dniu 22 sierpnia 2015 r.
- ✓ Dożynki Gminne w Brzozie zorganizowane w dniu 29 sierpnia 2015 r.
- ✓ Święto Śliwki w Strzelcach Dolnych zorganizowane w dniach 5-6 września 2015 r.
- ✓ Zakończenie Lata w Kusowie zorganizowane w dniu 12 września 2015 r.
- ✓ Rajd Grzybobrania w Prądocinie zorganizowany w dniu 26 września 2015 r.
- ✓ X Rodzinny Rajd Rowerowy i VI Bieg Trzeźwości zorganizowany w dniu 26 września 2015 r.

Podczas tych wydarzeń kulturalnych istniała możliwość wypełnienia ankiety służącej analizie problemów, które mieszkańcy zauważają na terenie swojej gminy. Ponadto obecność przedstawicieli władz LGD podczas tych imprez była okazją aby propagować wśród ich uczestników ideę budowy lokalnej strategii rozwoju na zasadzie szerokiej partycypacji społeczności lokalnej.

V edycja Festiwalu Muzycznego „Śliwka Fest” fot. Justyna „Justisza” Szadkowska

„Święto Śliwki” – Strzelce Dolne

Ulotki informacyjne - Ulotka informacyjna była zamieszczona na stronach internetowych LGD, i gmin z obszaru LSR, ponadto były one dostępne w formie papierowej w siedzibie LGD i w Urzędach Gmin.

Na ulotkach była też informacja o adresie strony internetowej LGD oraz dane kontaktowe do biura LGD.

Strona internetowa www.trzydoliny.eu

Strona internetowa służyła edukacji społeczności poprzez umożliwienie dostępu do uregulowań prawnych dotyczących unijnych programów pomocowych oraz zamieszczania na niej komunikatów o kolejnych etapach budowy LSR. Jednym z pierwszych komunikatów było zaproszenie wszystkich mieszkańców obszaru LGD do udziału w konsultacjach poświęconych określeniu mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń oraz określeniu celów lokalnej strategii rozwoju.

Na każdym z etapów tworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Trzy Doliny” w celu prawidłowego i rzetelnego przygotowania Strategii oraz zapewnienia jej oddolnego charakteru wykorzystano następujące metody partycypacyjne:

- ✓ badania ankietowe przeprowadzone metodą PAPI oraz metodą CAWI;
- ✓ zogniskowane wywiady grupowe (*focus group interview*);
- ✓ spotkania konsultacyjne prowadzone między innymi metodą World Cafe
- ✓ konsultacje za pośrednictwem strony internetowej.

Badania ankietowe

Badania ankietowe przeprowadzone zostały dwukrotnie. Pierwsze badanie tego typu przeprowadzono jeszcze przed rozpoczęciem prac nad przygotowaniem LSR, a mianowicie w maju 2015 r. Przeprowadzono wówczas szczegółową analizę potencjału gospodarczego, społecznego i intelektualnego omawianego obszaru oraz zdefiniowano potrzeby i oczekiwania mieszkańców w świetle funkcjonowania LGD i realizacji LSR. Na stronie internetowej www.trzydoliny.eu został umieszczony link do ankiety wraz z zaproszeniem do jej wypełnienia. Formularz ankiety zawierał 9 kompleksowych pytań, dotyczących różnych obszarów, w szczególności warunków życia, problemów w sferze społeczno-gospodarczej, kierunków, w jakich powinna dana gmina się rozwijać, itp. W ramach ankiety zadano pytania 401 respondentom, których opinie stanowiły podstawę opracowania raportu z omawianego badania, a którego wyniki wykorzystano również w poszczególnych etapach prac nad LSR na lata 2014-2020.

Kolejne badanie ankietowe przeprowadzono w trakcie prac nad nową Strategią. W celu poznania wniosków i opinii mieszkańców obszaru LGD na stronie internetowej zamieszczono link z prośbą o wypełnienie „**Ankiety na potrzeby tworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020 LGD „Trzy Doliny”**”. Badani dokonali oceny następujących parametrów:

- ✓ zadowolenia z życia w swojej miejscowości;
- ✓ inicjatyw, które są najbardziej potrzebne mieszkańcom obszaru LGD np. renowacja i promocja lokalnych zabytków czy tworzenie nowych miejsc pracy;
- ✓ grup defaworyzowanych (wykluczonych) na rynku pracy;
- ✓ działań, które najkorzystniej wpłyną na wysoki poziom bezrobocia oraz niezadowolającą liczbę podmiotów gospodarczych;
- ✓ działań, które najkorzystniej wpłyną na niedopasowanie popytu i podaży pracy spowodowane wykluczeniem społecznym oraz brakiem doświadczenia kandydatów do pracy;

- ✓ działań, które najkorzystniej wpłyną na niedostateczną promocję lokalnego produktu, bazy turystycznej i agroturystyki oraz lokalnego dziedzictwa kulturowo-historycznego;
- ✓ działań, które najkorzystniej wpłyną na niedostatecznie rozwiniętą strukturę techniczno-rekreacyjną;
- ✓ działań, które najkorzystniej wpłyną na niską świadomość społeczną w zakresie proekologicznym;
- ✓ wskazanie mocnych i słabych stron terenu LGD.

Ankiety można było wypełnić w wersji papierowej podczas spotkań konsultacyjnych oraz imprez plenerowych. Istniała też możliwość wypełnienia ankiety w formie elektronicznej. Przedmiotową ankietę wypełniło 64 respondentów, a opinie respondentów na temat wymienionych powyżej obszarów problemowych zostały wykorzystane w poszczególnych częściach LSR, czyli w analizie SWOT, diagnozie, zdefiniowaniu grup defaworyzowanych oraz przy opracowywaniu celów i wskaźników.

Badania ankietowe przeprowadzone wśród mieszkańców badanego obszaru pozwalają na sformułowanie wniosków dotyczących całej populacji. W ramach przeprowadzonych na potrzeby niniejszego opracowania badań zastosowano dwie metody zbierania danych. Pierwszą z nich jest metoda zwana PAPI (*Pen&Paper*), czyli metoda bezpośrednia przy użyciu papierowej ankiety. Jest to najbardziej tradycyjna metoda. Posłużono się także techniką CAWI (*Computer Assisted Web Interview*) czyli wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony internetowej. Jest to metoda zbierania informacji w badaniach ilościowych, w których respondent poproszony jest o wypełnienie ankiety w formie elektronicznej. Ankietowany może wziąć udział w badaniu w najbardziej dogodnym dla niego terminie i o dowolnej porze. Ponadto wypełnia on ankietę indywidualnie, co zapewnia mu poczucie anonimowości. Na stronie internetowej www.trzydoliny.eu został umieszczony link do ankiety wraz z zaproszeniem do jej wypełnienia. Ankieta ta zawierała te same pytania, które pojawiły się w jej papierowym odpowiedniku zastosowanym w technice PAPI. Zebrane w ten sposób wnioski i opinie zostały wykorzystane w poszczególnych częściach LSR, czyli w analizie SWOT, diagnozie, zdefiniowaniu grup defaworyzowanych oraz przy opracowywaniu celów i wskaźników. Formularze ankiet stanowią załącznik do niniejszego opracowania.

Zogniskowane wywiady grupowe

Wywiad fokusowy, czyli zogniskowany wywiad grupowy jest to technika wywiadu jakościowego stanowiąca uzupełnienie do badań ilościowych. Takie indywidualne wywiady pogłębione zostały przeprowadzone z przedstawicielami Rady i Zarządu, uczestnikami spotkań konsultacyjnych oraz z pracownikami Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny”. Wywiady te prowadzone były przez moderatora w formie luźnej rozmowy dotyczącej kluczowych kwestii dla opracowania Strategii związanych z definiowaniem potrzeb i problemów występujących na badanym obszarze, celów i ich hierarchii, formułowania wskaźników, mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń występujących na terenie LGD. Przeprowadzono cztery wywiady fokusowe, a czas trwania każdego z nich wynosił od 40 do 60 minut.

Spotkania konsultacyjne

Istotną metodą partycypacji społeczności lokalnej w pracach nad Strategią były konsultacje społeczne, które odbyły się w każdej gminie tworzącej obszar LGD „Trzy Doliny”. Konsultacje ze społecznością lokalną odbyły się w dwóch etapach. Pierwszy etap konsultacji społecznych przeprowadzono w dniach:

- ✓ 30.09. 2015 r. – dla mieszkańców gminy Dobrcz
- ✓ 01.10.2015 r. – dla mieszkańców gminy Koronowo
- ✓ 02.10.2015 r. – dla mieszkańców gminy Nowa Wieś Wielka
- ✓ 05.10.2015 r. – dla mieszkańców gminy Solec Kujawski
- ✓ 06.10.2015 r. – dla mieszkańców gminy Sicienko
- ✓ 08.10.2015 r. – dla mieszkańców gminy Białe Błota
- ✓ 13.10.2015 r. – dla mieszkańców gminy Osielsko

Na wymienionych powyżej spotkaniach dyskutowano nad problemami występującymi na badanym obszarze oraz wspólnie wypracowano wstępną analizę SWOT, która została następnie zamieszczona na stronie internetowej LGD w celu umożliwienia jak najszerszemu gronu wnoszenia uwag i opinii. Spotkania składały się z dwóch części ; części teoretycznej i warsztatowej, po krótkiej prezentacji uczestnicy spotkań dzielili się na grupy w których wypracowywali analizę słabych i mocnych stron danego obszaru oraz szanse i zagrożenia. Dzięki spotkaniom możliwe było rozpoznanie oczekiwań lokalnej społeczności oraz wyznaczenie optymalnej ścieżki rozwoju obszaru LGD. Uczestnicy spotkań poznali wytyczne dotyczące nowego okresu programowania PROW na lata 2014-2020 , uzyskali odpowiedzi na nurtujące pytania oraz zaprezentowali pomysły na projekty jakie chcieliby w przyszłości zrealizować. Na koniec każdego spotkania uczestnicy mieli możliwość wypełnienia ankiety oraz fiszki projektu na potrzeby stworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju oraz zostali poinformowani o dostępności dokumentów na stronie internetowej LGD.

Kolejna tura spotkań konsultacyjnych odbyła się w drugiej połowie listopada, tj. w dniach:

- ✓ 19.11.2015 r. – dla mieszkańców gminy Nowa Wieś Wielka oraz Solec Kujawski

- ✓ 23.11.2015 r. – dla mieszkańców gminy Sicienko oraz Koronowo
- ✓ 26.11.2015 r. – dla mieszkańców gminy Dobrcz

W spotkaniach uczestniczyli reprezentanci trzech sektorów - publicznego, społecznego i gospodarczego: lokalni liderzy, przedstawiciele: JST, organizacji pozarządowych, klubów sportowych, członkinie KGW, przedsiębiorcy, rolnicy oraz mieszkańcy. W rezultacie przeprowadzonych konsultacji powstała analiza SWOT skonstruowano także cele, rezultaty, produkty oraz planowane przedsięwzięcia które zostaną zamieszczone w LSR.

Podczas konsultacji społecznych zastosowano metodę określaną jako *World Cafe*. Jest to innowacyjna metoda moderowania dyskusji, mająca skłonić grupę ludzi do wspólnej, rzeczowej wymiany zdań. Dyskusja taka odbywa się w zaaranżowanej „kawiarnianej atmosferze”. W trakcie spotkań konsultacyjnych uczestnicy wielokrotnie przesiadali się od stołu do stołu, aby powiązać swoje pomysły i swój sposób postrzegania kwestii związanych z analizą SWOT, diagnozą obszaru oraz celami i wskaźnikami. W ten sposób, dzięki intensywnej wymianie wiedzy i doświadczeń określono wspólnie słabe i mocne strony terenu objętego LSR oraz zdiagnozowano szanse i zagrożenia występujące na tym obszarze. Metodą tą posłużono się także w trakcie prac i dyskusji nad diagnozą obszaru, zdefiniowaniem grup defaworyzowanych, na etapie określenia celów i ustalania ich hierarchii oraz na etapie formułowania wskaźników realizacji LSR.

Fot. spotkanie konsultacyjne w Gminie Osielesko

Konsultacje za pośrednictwem strony internetowej

Przez cały okres prac nad nową Strategią możliwe były konsultacje za pośrednictwem strony internetowej www.trzydoliny.eu, na której na bieżąco zamieszczano informacje dotyczące postępu prac nad Lokalną Strategią Rozwoju LGD „Trzy Doliny” na lata 2014-2020. Mieszkańcy mieli możliwość składania swoich wniosków i uwag dotyczących wypracowanej podczas spotkań konsultacyjnych analizy SWOT czy propozycji projektów jakie zamierza się realizować w nowej perspektywie finansowej.

ROZDZIAŁ III

DIAGNOZA OBSZARU OBJĘTEGO LOKALNĄ STRATEGIĄ ROZWOJU LGD „TRZY DOLINY”

Diagnoza obszaru Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny”, będąca podstawą przygotowania strategii jego rozwoju, została opracowana przy współudziale reprezentantów sektora publicznego, społecznego i gospodarczego oraz mieszkańców gmin tworzących analizowany teren. Wnioski i rekomendacje przedstawione w niniejszym opracowaniu stanowią wynik następujących konsultacji społecznych i badań przeprowadzonych nad omawianym obszarem.

- I. **Badanie i analizę obszaru Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny” sporządzone w czerwcu 2015 r.** – w badaniu tym analizie poddano potencjał gospodarczy, społeczny i intelektualny przedmiotowego obszaru wraz ze wskazaniem trendów rozwojowych. Analizy dokonano także pod kątem potrzeb i oczekiwań mieszkańców w świetle funkcjonowania LGD i realizacji LSR. Badanie sporządzone zostało zarówno w oparciu o dane wtórne, jak i pierwotne. Potrzeby i oczekiwania mieszkańców sformułowano w oparciu o wyniki badań ilościowych, przeprowadzonych wśród mieszkańców całego obszaru, objętego działaniem Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny”. Badanie zostało przeprowadzone w maju 2015 roku. Formularz ankiety zawierał 9 kompleksowych pytań, dotyczących różnych obszarów, w szczególności warunków życia, problemów w zakresie życia społeczno-gospodarczego, kierunków, w jakich powinna dana gmina się rozwijać, itp. W przedmiotowym badaniu ankietowym wzięło udział wówczas 400 respondentów, których opinie i odpowiedzi przyczyniły się do opracowania przytoczonego badania, a w konsekwencji niniejszej diagnozy.
- II. **Konsultacje społeczne z mieszkańcami gmin tworzących obszar Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny” na temat Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020** – na stronie internetowej www.trzydoliny.eu zamieszczono harmonogram konsultacji społecznych. Odbyły się one w następujących terminach:
 - ✓ 30.09. 2015 r. – dla mieszkańców gminy Dobrcz

- ✓ 01.10.2015 r. – dla mieszkańców gminy Koronowo
 - ✓ 02.10.2015 r. – dla mieszkańców gminy Nowa Wieś Wielka
 - ✓ 05.10.2015 r. – dla mieszkańców gminy Solec Kujawski
 - ✓ 06.10.2015 r. – dla mieszkańców gminy Sicienko
 - ✓ 08.10.2015 r. – dla mieszkańców gminy Białe Błota
 - ✓ 13.10.2015 r. – dla mieszkańców gminy Osielsko
 - ✓ 19.11.2015 r. – dla mieszkańców gminy Nowa Wieś Wielka oraz Solec Kujawski
 - ✓ 23.11.2015 r. – dla mieszkańców gminy Sicienko oraz Koronowo
- III. 26.11.2015 r. – dla mieszkańców gminy Dobrcz
- IV. **Ankieta na potrzeby tworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020 LGD „Trzy Doliny”** – na stronie internetowej zamieszczono ankietę w formie elektronicznej, którą można było wypełnić w dogodnym dla respondenta terminie. Ankiety taką wypełniło 64 badanych. Ich opinie i udzielone odpowiedzi zostały uwzględnione w opracowaniu niniejszej diagnozy.
- V. **Fiszki projektowe** – na stronie internetowej www.trzydoliny.eu oprócz ankiety zamieszczono także fiszki projektową, którą po wydrukowaniu i wypełnieniu należało odesłać do siedziby biura LGD „Trzy Doliny”. Fiszki takie można było wypełnić także podczas spotkań konsultacyjnych.

1. POŁOŻENIE ADMINISTRACYJNE OBSZARU LGD „TRZY DOLINY”

Lokalna Grupa Działania „Trzy Doliny” położona jest w środkowo – zachodniej części województwa kujawsko – pomorskiego i obejmuje obszar siedmiu gmin powiatu bydgoskiego o łącznej powierzchni 1 270 km². Teren LGD obejmuje pięć gmin wiejskich (Białe Błota, Osielsko, Sicienko, Nowa Wieś Wielka, Dobrcz) oraz dwie gminy miejsko – wiejskie (Koronowo i Solec Kujawski). Miasta Solec Kujawski i Koronowo zajmują łączną powierzchnię 48 km². Tereny wiejskie stanowią zatem 96,2% obszaru. Największa jest gmina Koronowo, która zajmuje powierzchnię 412 km², co stanowi 32,5% całkowitego obszaru LGD. Najmniejszą gminą jest natomiast Osielsko o powierzchni 102 km². Udział poszczególnych gmin w całkowitej powierzchni obszaru LGD „Trzy Doliny” przedstawia poniższy wykres.

Wykres nr 3: Powierzchnia poszczególnych gmin wchodzących w skład LGD „Trzy Doliny”⁶

2. DANE DEMOGRAFICZNE

Na dzień 31.12.2013 r. obszar objęty Lokalną Grupą Działania zamieszkuje 102 587 osób, wśród których ponad 73% stanowią mieszkańcy obszarów wiejskich. Analizując dane z lat 2006 – 2013 zauważyć można dynamiczny wzrost liczby mieszkańców badanego obszaru. Zarówno w gminach wiejskich, jak i miejsko – wiejskich liczba mieszkańców z roku na rok wzrasta. Saldo migracji jest zatem dodatnie. Jest to konsekwencją zjawiska suburbanizacji, czyli rozwoju stref podmiejskich. Szybszy wzrost miał miejsce w gminach wiejskich – od roku 2006 do roku 2013 wyniósł 22,51%. W przypadku gmin miejsko - wiejskich wzrost wyniósł jedynie 3,7%. W 2006 roku badany obszar zamieszkiwało 89 793 mieszkańców, w 2010 – 98 206, a w 2013 już ponad 100 000.

Średnia gęstość zaludnienia na terenie LGD wynosi 91 mieszkańców na km². Najwyższą gęstość zaludnienia, podobnie zresztą jak najwyższy wzrost liczby mieszkańców, posiada Gmina Białe Błota i wynosi ona 157 osób na km². Warto zauważyć, iż podział ludności ze względu na płeć na obszarze działania „Trzech Dolin” jest bardzo równomierny. Na ogólną liczbę mieszkańców 51 897 stanowią kobiety i 50 690 mężczyźni. Przy czym nie ma tu znaczenia podział na gminy wiejskie i miejsko – wiejskie. Opisywane dane demograficzne obszaru LGD „Trzy Doliny” z podziałem na gminy przedstawiono poniżej w formie tabelarycznej.

⁶ Opracowano na podstawie danych pozyskanych z GUS, www.stat.gov.pl

Gmina	Liczba ludności (w tys.)	W tym kobiety (w tys.)	W tym mężczyźni (w tys.)	Gęstość zaludnienia (os./km ²)
Białe Błota	19 215	9 692	9 523	157
Osielsk	12 278	6 230	6 048	121
Siczenko	9 755	4 806	4 949	54
Nowa Wieś Wielka	9 637	4 918	4 719	65
Koronowo	24 137	12 220	11 917	59
Solec Kujawski	16 755	8 620	8 135	96
Dobrcz	10 810	5 411	5 399	83
RAZEM	102 587	51 897	50 690	Średnio 91

Tabela nr 3: Dane demograficzne obszaru LGD „Trzy Doliny” – stan na dzień 31.12.2013 r.⁷

Istotny z demograficznego oraz ekonomicznego punktu widzenia jest struktura ludności ze względu na ekonomiczne grupy wiekowe. W ramach tego kryterium wyróżnia się:

- ❖ ludność w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat),
- ❖ ludność w wieku produkcyjnym (18-59 dla kobiet oraz 18-64 dla mężczyzn),
- ❖ ludność w wieku poprodukcyjnym (60 i więcej dla kobiet oraz 65 lat i więcej dla mężczyzn).

Na badanym obszarze udział osób w wieku przedprodukcyjnym jest wyższy o 7,01 pkt proc. od udziału ludności w wieku poprodukcyjnym. Jest to wydawać by się mogło korzystna sytuacja, jednak należy zwrócić uwagę na zmiany w czasie wskazanych udziałów. W 2008r. udział osób w wieku produkcyjnym był wyższy od udziału osób w wieku poprodukcyjnym, aż o 10,54 pkt proc. Obecna tendencja jest zatem negatywna, bowiem udział osób w wieku przedprodukcyjnym spada, co świadczy o występowaniu niekorzystnego zjawiska jakim jest starzenie się społeczeństwa. W kolejnych latach według prognoz sytuacja będzie się pogłębiać. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym będzie wyższa, aniżeli liczba osób w młodym wieku. Proces starzenia się społeczeństwa będzie coraz wyraźniejszy. Proces ten związany jest również z kolejnym niekorzystnym zjawiskiem jakim jest emigracja zarobkowa młodych ludzi do większych ośrodków miejskich lub zagranicę. Szczegółowe dane dotyczące ekonomicznych grup wiekowych w poszczególnych gminach tworzących obszar objęty LSR przedstawiono poniżej w formie tabelarycznej.

Gmina	w wieku przedprodukcyjnym				w wieku produkcyjnym				w wieku poprodukcyjnym			
	2008	%	2013	%	2008	%	2013	%	2008	%	2013	%
Solec Kujawski	3420	20,98	3203	19,12	10461	64,17	10665	63,65	2422	14,86	2887	17,23
Koronowo	5047	21,41	4725	19,58	15391	65,30	15600	64,63	3133	13,29	3812	15,79
Nowa Wieś Wielka	2111	23,99	2016	20,92	5752	65,36	6326	65,64	938	10,66	1295	13,44
Osielsko	2588	24,43	2837	23,11	6972	65,82	8005	65,20	1032	9,74	1436	11,70
Siczenko	2170	23,43	2040	20,91	6007	64,86	6374	65,34	1085	11,71	1341	13,75
Białe Błota	3806	23,92	4451	23,16	10505	66,02	12549	65,31	1602	10,07	2215	11,53
Dobrcz	2236	23,39	2417	22,36	6064	63,42	6881	63,65	1261	13,19	1512	13,99
RAZEM	21378	22,74	21689	21,14	61152	65,05	66400	64,73	11473	12,20	14498	14,13

Tabela nr 4: Ekonomiczne grupy wiekowe w poszczególnych gminach LGD „Trzy Doliny”.⁸

3. LOKALNY RYNEK PRACY

Na dzień 31.12.2013 r. na obszarze LGD „Trzy Doliny” zarejestrowanych było 5 109 bezrobotnych, w tym 2 740 kobiet. W roku 2008 liczba osób pozostających bez pracy wynosiła natomiast 2 886 osób, wśród których znajdowały się 1 704 kobiety. W roku 2013 liczba bezrobotnych na badanym obszarze wzrosła zatem aż o 77%. W tym czasie przybyło aż 2 223 nowych bezrobotnych. Wzrost ten jest bardzo silny i nastąpił wśród obu płci. W skali kraju w tym czasie nastąpił wzrost o 46%. W zatrważającym tempie wzrosła liczba bezrobotnych mieszkańców gmin wiejskich - ponad dwukrotnie. W przypadku gmin wiejsko – miejskich wzrost był niższy, ale również utrzymywał się na wysokim poziomie 50 %. Pocieszający jest fakt, iż w 2014 roku liczba bezrobotnych na badanym obszarze wyraźnie spadła. W 2014 r. było ich bowiem 4 358, wśród których 55% stanowiły kobiety. Analizując strukturę bezrobocia bardzo istotne jest zwrócenie uwagi na okres pozostawania bez pracy, wykształcenie oraz wiek osób poszukujących pracy. Na badanym obszarze, w skali województwa oraz w skali kraju większość osób pozostaje bez pracy krócej niż rok. W skali obszaru LGD udział takich osób wynosi 62,5%. Jeśli chodzi natomiast o poziom wykształcenia to najwyższe bezrobocie stwierdzono wśród osób posiadających wykształcenie gimnazjalne lub niższe. Na drugim miejscu plasują się ci, którzy posiadają wykształcenie zasadnicze zawodowe. Najniższy odsetek wśród bezrobotnych stanowią osoby legitymujące się wykształceniem wyższym lub średnim ogólnokształcącym. Bezrobocie najbardziej uderza w osoby młode, między 25 a 34 rokiem życia. Na drugim miejscu znajduje się grupa osób wieku 35 – 44 lata. Najmniejsze

⁷ Opracowano na podstawie danych pozyskanych z GUS, www.stat.gov.pl

⁸ Opracowanie własne, na podstawie danych dostępnych na www.stat.gov.pl

bezrobocie panuje wśród osób w wieku 55 lat i powyżej, co zapewne związane jest z posiadanym przez te osoby bogatym doświadczeniem.

Nazwa gminy	Bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy			Bezrobotni wg wykształcenia					Bezrobotni wg wieku				
	ogółem	do roku	powyżej roku	wyższe	policealne i średnie zawodowe	średnie ogólnokształcące	zasadnicze zawodowe	gimnazjalne i poniżej	18-24	25-34	35-44	45-54	powyżej 55
Koronowo	1626	905	721	94	267	133	589	543	333	433	316	301	243
Solec Kujawski	543	390	153	45	89	55	146	208	78	133	110	120	102
Białe Błota	597	400	197	98	128	47	154	170	98	156	138	123	82
Dobrcz	471	298	173	37	84	28	150	172	92	128	102	82	67
Nowa Wieś Wielka	373	248	125	47	82	36	89	119	65	126	76	54	52
Osielsko	352	223	129	58	74	21	91	108	50	109	74	68	51
Sicienko	396	263	133	23	51	39	134	149	76	120	85	67	48
Razem LGD	4358	2727	1631	402	775	359	1353	1469	792	1205	901	815	645

Tabela nr 5: Struktura bezrobotnych z uwzględnieniem czasu pozostawania bez pracy, posiadanego wykształcenia oraz wieku w poszczególnych gminach tworzących obszar LGD „Trzy Doliny”. Stan na 31.12.2014 r.⁹

Analizując sytuację na lokalnym rynku pracy należy zwrócić uwagę nie tylko liczbę osób pozostających bez pracy, ale również udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym. Na obszarze objętym LSR nastąpił wzrost udziału osób bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym porównując rok 2013 do roku 2008 średnio o 3 pkt procentowe. Wzrost nastąpił w każdej z gmin. Tendencja ta miała miejsce zarówno wśród mężczyzn jak i kobiet. Porównanie udziału osób bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym w latach 2008 i 2013 dla obszaru LGD prezentuje poniższy wykres. Dane przedstawiono w procentach:

Wykres nr 4: Porównanie udziału osób bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym w latach 2008 i 2013 w poszczególnych gminach tworzących obszar LGD „Trzy Doliny” (w procentach).¹⁰

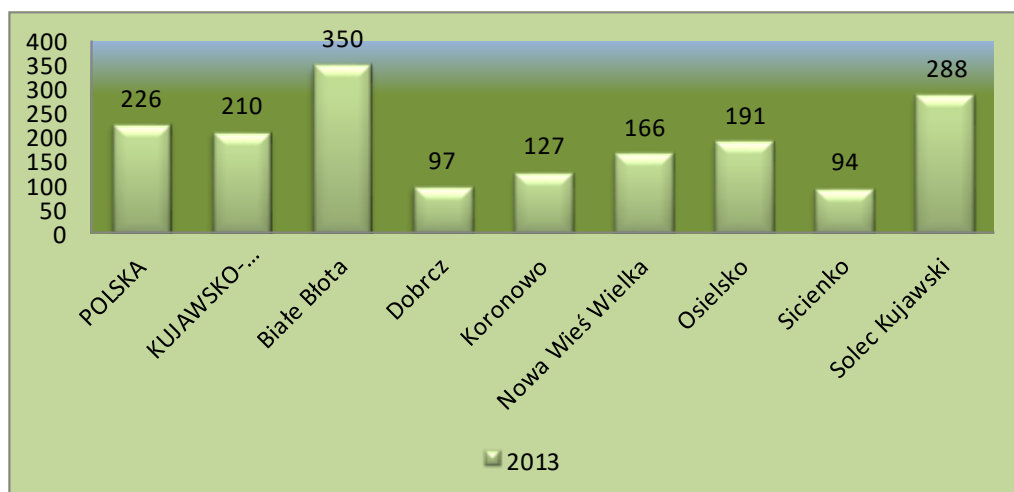
Do analizy sytuacji na lokalnym rynku pracy służy także wskaźnik określający, jaka liczba pracujących przypada na 1 000 mieszkańców. Przez osoby pracujące rozumie się ludność w wieku od 15 do 64 roku życia pracującą zawodowo, wyłączając osoby pracujące w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz podmioty gospodarcze o liczbie pracujących do 9 osób. Na badanym obszarze wskaźnik waha się od 94 do 350 osób. Jest zatem bardzo zróżnicowany. Dla obszaru Polski w 2013 r. wskaźnik ten wynosił 226 osób, zaś dla województwa kujawsko – pomorskiego 210 osób. Najwyższy wskaźnik w 2013 r. posiadała gmina Białe Błota. Tam na 1 000 mieszkańców przypadało 350 pracujących. Na drugim miejscu uplasowała się gmina Solec Kujawski. Wskaźnik

⁹ Opracowanie własne, na podstawie danych udostępnionych przez WUP w Toruniu oraz www.stat.gov.pl

¹⁰ Opracowanie własne, na podstawie danych dostępnych na www.stat.gov.pl

zatrudnienia jedynie w tych dwóch gminach przewyższa wskaźnik dla danych krajowych oraz wojewódzkich. Pozostałe gminy posiadają mniejszy udział osób pracujących przypadający na 1 000 mieszkańców.

Wartość omawianego wskaźnika w poszczególnych gminach według danych dostępnych na 31.12.2013r. przedstawiono poniżej w formie wykresu.

Wykres nr 5: Liczba osób pracujących przypadająca na 1 000 mieszkańców w 2013r. w poszczególnych gminach, województwie i kraju.¹¹

4. POMOC SPOŁECZNA

Obszar Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny” przeanalizowano również pod kątem ubóstwa. Ubóstwem określa się niemożność osiągnięcia minimalnego standardu życiowego. Pojęcie ubóstwa wiąże się z negatywnymi zjawiskami, takimi jak bezrobocie, bezdomność, niski poziom wykształcenia, nadmierne zadłużenie rodzin, alkoholizm, etc. Przyjęcie ustawowej granicy ubóstwa pozwala na wskazanie grupy osób uprawnionych do ubiegania się o przyznanie świadczenia z pomocy społecznej. Wsparcie udzielane jest gospodarstwom domowym, które samodzielnie nie potrafią poradzić sobie z ww. problemami. Istotne jest przeanalizowanie udziału osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem. Pozwala to ocenić jakość życia mieszkańców danego obszaru. Im mniejszy odsetek, tym wymiar finansowy jakości życia jest bardziej satysfakcjonujący. Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności badanego obszaru wyniósł w 2013 r. 8,63%. Szczegółowe dane prezentuje tabela nr 6.

Nazwa gminy	2009r.	2013r.	Zmiana (pkt %)
	%	%	
Białe Błota	6,0	5,2	-0,8
Dobrcz	12,6	10,8	-1,8
Koronowo	12,0	10,6	-1,4
Nowa Wieś Wielka	10,7	9,7	-1,0
Osielsko	6,6	5,6	-1,0
Sicienko	11,4	9,6	-1,8
Solec Kujawski	9,0	8,9	-0,1
Razem obszar LGD	9,76	8,63	-1,1

Tabela nr 6: Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem w 2009r. i 2013r. wraz ze zmianą.¹²

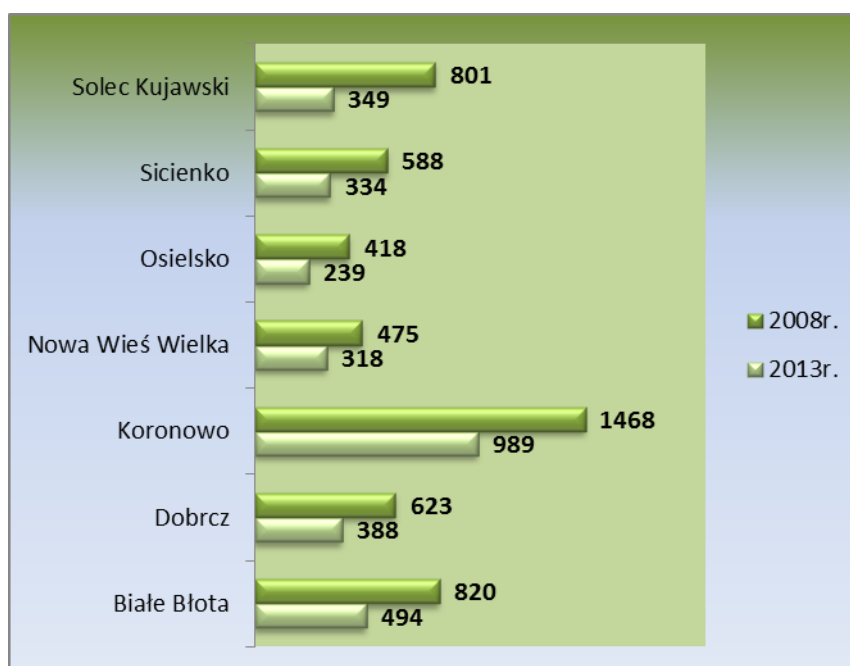
Najwyższy udział osób korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem w 2013 r. miał miejsce w gminie Dobrcz i wyniósł 10,8% . Niewiele niższy wskaźnik posiadała gmina Koronowo. Najniższy udział posiadają gminy Białe Błota oraz Osielsko - dla obu wskaźnik wyniósł niecałe 6%. W każdej z gmin nastąpił spadek udziału osób korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem. Dla całego obszaru nastąpił spadek średnio o 1,1 pkt procentowego, co jest zjawiskiem korzystnym i świadczy o poprawiającej się kondycji finansowej badanego obszaru.

Obok wskaźników dotyczących poziomu korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej ważne są również dane dotyczące stopnia korzystania ze świadczeń rodzinnych oferowanych przez państwo. W ramach badanego

¹¹ Opracowanie własne, na podstawie danych dostępnych na www.stat.gov.pl

¹² Opracowanie własne, na podstawie danych dostępnych na www.stat.gov.pl

obszaru liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci znacząco się zmniejszyła porównując dane z roku 2013 w stosunku do roku 2008.

Wykres nr 6: Liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci w 2008r. i 2013r.¹³

Analiza sytuacji na obszarze objętym Lokalną Strategią Rozwoju wskazała wzrost liczby gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej przy jednoczesnym spadku liczby rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne.

Wykres nr 7: Liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci oraz gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej w 2009r. i 2013r.¹⁴

W 2013r. liczba gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej wyniosła 3 066 gospodarstw. Jest to liczba niższa, aniżeli liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne, która wyniosła 3 111 rodzin.

Do głównych przyczyn korzystania z pomocy społecznej i pobierania zasiłków rodzinnych na badanym obszarze możemy zaliczyć:

- ✓ bezrobocie,
- ✓ ubóstwo,
- ✓ niepełnosprawność,
- ✓ długotrwałą chorobę,
- ✓ bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych.

5. GOSPODARKA I PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

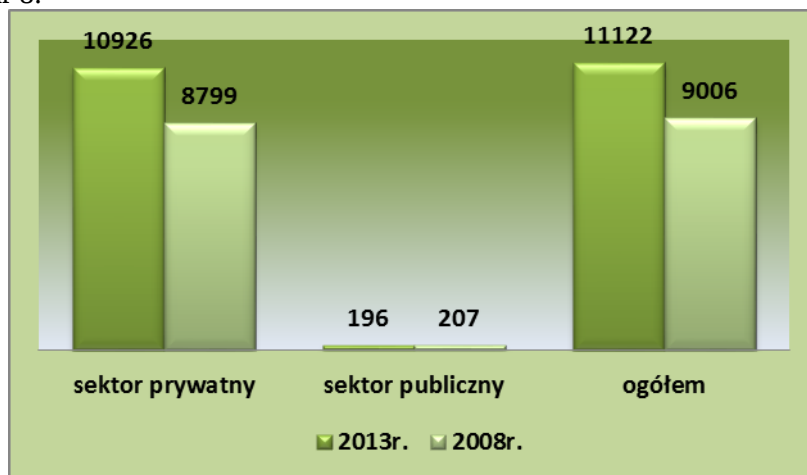
Według danych na dzień 31.12.2013 r. na terenie badanych gmin funkcjonowało 11 122 podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON. Liczba przedsiębiorstw w roku 2013 w stosunku do roku 2008 wzrosła

¹³ Opracowanie własne, na podstawie danych dostępnych na www.stat.gov.pl

¹⁴ Opracowanie własne, na podstawie danych dostępnych na www.stat.gov.pl

o 24%. Powyższe dane świadczą o dobrej kondycji gospodarczej terenów działania LGD. Na tak dynamiczny rozwój gospodarczy ma niewątpliwie wpływ położenie gmin tworzących LGD w pobliżu Bydgoszczy w atrakcyjnym inwestycyjnie podregionie bydgosko – toruńskim. Sąsiedztwo dużego miasta wojewódzkiego zwiększa bowiem atrakcyjność obszaru pod względem inwestycyjnym. W ramach badanego obszaru zdecydowaną większość przedsiębiorstw stanowią podmioty prywatne. Ich liczba w 2013 r. wyniosła 10 926 przedsiębiorstw, zaś podmiotów sektora publicznego - 196 podmiotów. W badanym okresie nastąpił spadek liczby przedsiębiorstw publicznych o 5% oraz wzrost liczby przedsiębiorstw prywatnych o 24%. Spadek liczby podmiotów publicznych nie jest jednak zjawiskiem niepokojącym bowiem przedsiębiorstwa państwowe uważane są za mniej efektywne ekonomicznie aniżeli prywatne. Dlatego też redukcję liczby podmiotów państwowych i przekształcanie ich w przedsiębiorstwa prywatne uznać należy za tendencję jak najbardziej pozytywną.

Liczba podmiotów sektora publicznego i prywatnego w latach 2008 – 2013 kształtowała się w sposób przedstawiony graficznie na wykresie nr 8.

Wykres nr 8: Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON na terenie objętym LSR w 2008r. i 2013r. z podziałem na sektor prywatny i publiczny.¹⁵

W 2013r. najwięcej podmiotów gospodarczych funkcjonowało na obszarze gminy Białe Błota (2 913). Na drugim miejscu pod tym względem znalazła się gmina Osielsko (2 046), gdzie nastąpił najwyższy wzrost, bo aż o 46%. Liczba podmiotów gospodarczych sektora publicznego spadła w gminach Solec Kujawski, Sicienko oraz Koronowo. W gminie Nowa Wieś Wielka liczba tych podmiotów nie zmieniła się, zaś w przypadku pozostałych gmin wzrosła. W każdej gminie nastąpił wzrost liczby prywatnych podmiotów. Najwyższy miał miejsce w Gminie Osielsko z poziomu 1 384 podmiotów do poziomu 2 024 przedsiębiorstw (wzrost aż o 46%). Najniższy wzrost miał miejsce w gminie Solec Kujawski – o 6,4%. Najwięcej prywatnych przedsiębiorstw działa na terenie gminy Białe Błota – w 2013r. było to aż 2 895 jednostek. W gminach Sicienko oraz Dobrcz znajduje się najmniejsza ilość przedsiębiorstw prywatnych – po 853 podmioty. Generalny wzrost wynoszący 24% wskazuje na rozwój przedsiębiorczości wśród mieszkańców co niewątpliwie wspiera lokalny rozwój gospodarczy i pomaga w zwalczaniu zjawiska bezrobocia. Otwierane przedsiębiorstwa tworzą nowe miejsca pracy, co pomaga zwalczać bezrobocie oraz podwyższa jakość życia mieszkańców.

Zmianę liczby podmiotów sektora prywatnego oraz publicznego w latach 2008 – 2013 w poszczególnych gminach tworzących obszar działania LGD „Trzy Doliny” zawiera poniższa tabela.

Gmina	Sektor prywatny		Zmiana	Sektor publiczny		Zmiana
	2008	2013		2008	2013	
Solec Kujawski	1 475	1 570	+95	57	44	-13
Sicienko	711	853	+142	20	19	-1
Osielsko	1 384	2 024	+640	18	22	+4
Nowa Wieś Wielka	854	1 066	+212	14	14	-
Koronowo	1 517	1 665	+148	49	43	-6
Dobrcz	698	853	+155	32	36	+4
Białe Błota	2 160	2 895	+735	17	18	+1
Razem	8 799	10 926	+2 127	207	196	-11

Tabela nr 7: Zmiana liczby podmiotów prywatnych i publicznych na terenie poszczególnych gmin tworzących obszar LGD „Trzy Doliny”.¹⁶

¹⁵ Opracowanie własne, na podstawie danych dostępnych na www.stat.gov.pl

¹⁶ Opracowanie własne, na podstawie danych dostępnych na www.stat.gov.pl

Na obszarze objętym LSR w 2013 roku 270 podmiotów (czyli 2,45% ogółu podmiotów gospodarczych) działało w ramach sekcji A, która w Polskiej Klasyfikacji Działalności oznacza przedsiębiorstwa związane z rolnictwem. Położenie geograficzne oraz wynikające z niego korzystne warunki gospodarowania sprawiają, że gminy badanego obszaru zachowały rolniczy charakter. Użytki rolne stanowią bowiem 47% powierzchni badanego obszaru. Największy odsetek użytków rolnych występuje w gminie Dobrcz (82%) i Sicienko (71%), najmniejszy zaś w gminie Solec Kujawski (15%). *Generalnie obszar Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny” charakteryzuje się rolniczo – leśnym charakterem. Użytki rolne stanowią bowiem 47%, a użytki leśne 42% badanego terenu.* Obszar ten ma zatem bardzo dobre zaplecze do rozwoju turystyki, a zwłaszcza agro i ekoturystyki oraz ekologicznej produkcji rolnej. Obecnie obserwuje się wzrost zainteresowania wszelkimi formami wypoczynku na terenach wiejskich oraz tematyką zdrowej, ekologicznej żywności. Warto zatem wykorzystać te trendy i podjąć działania mające na celu zwiększenie ekologicznej produkcji rolnej.

6. GOSPODARKA WODNO – ŚCIEKOWA

Analizując infrastrukturę wodno – ściekową obszaru objętego LSR w 2013 r. możemy stwierdzić, że *zdecydowana większość mieszkańców ma dostęp do sieci wodociągowej (90,5%) oraz niecała połowa mieszkańców ma dostęp do sieci kanalizacyjnej (44,5%).* W 2013 r. wskaźnik zwodociągowania dla całego województwa wyniósł 91,2%. Badany obszar posiada wskaźnik nieznacznie niższy. Oba udziały są wyższe, aniżeli wskaźnik krajowy, który wynosił 88%. W stosunku do 2008 r. przedmiotowy wskaźnik dla obszaru LGD w 2013 r. właściwie się nie zmienił. Należy jednak zauważyć, iż już w 2008 r. teren objęty LSR cechował się wysokim stopniem zwodociągowania. Analizując sytuację w poszczególnych gminach możemy zauważyć że wzrost zwodociągowania nastąpił w każdej gminie. Największy wzrost (o 6,8 punktu procentowego) nastąpił na obszarze gminy Nowa Wieś Wielka. Tam jednak wskaźnik jest nadal najniższy i wynosi jedynie 67%.

Jeśli chodzi natomiast o stopień skanalizowania badanego obszaru jest on zdecydowanie niższy od stopnia skanalizowania całego województwa (o 21,6 punktów procentowych) oraz kraju (o 20,6 punktów procentowych). Bardzo silny wzrost skanalizowania nastąpił w gminie Osielsko – w stosunku do 2008r. udział mieszkańców korzystających z kanalizacji wzrósł o 17,9 pkt procentowego do poziomu 60%. Najwyższy wskaźnik skanalizowania posiada gmina Solec Kujawski – 82%. Najniższy stopień skanalizowania ma miejsce na obszarze gminy Sicienko – 35%. W stosunku do roku 2008 wzrost tutaj nastąpił jedynie o 1,2 punktu procentowego.

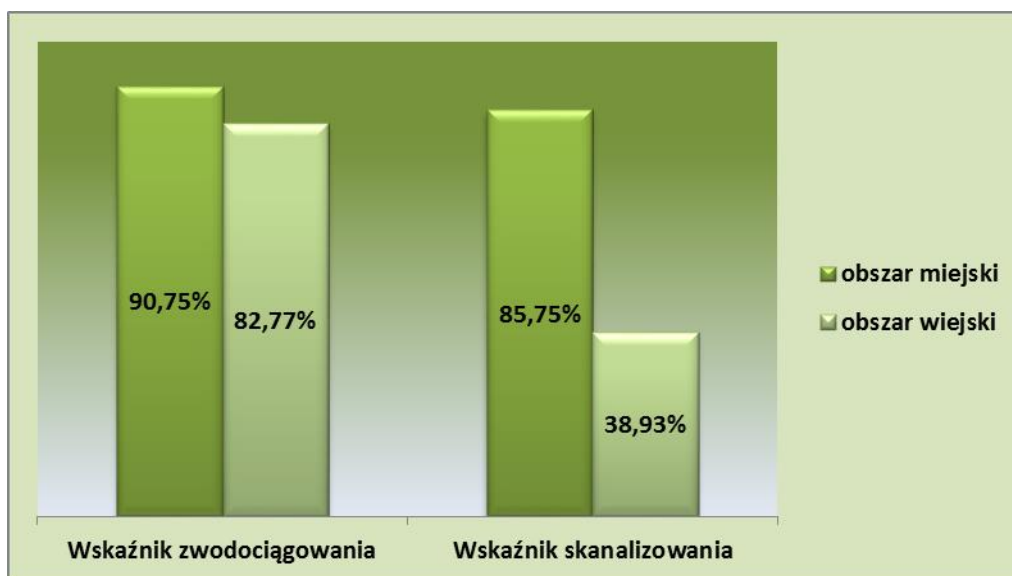
Stopień zwodociągowania oraz skanalizowania poszczególnych gmin tworzących obszar Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny”, województwa kujawsko-pomorskiego oraz kraju zawiera poniżej zamieszczona tabela.

Obszar	wskaźnik zводociągowania obszaru (%)		wskaźnik skanalizowania obszaru (%)	
	2008	2013	2008	2013
Białe Błota	88,1	89,7	39,3	45,4
Dobrcz	89,7	91,4	18,4	26,6
Koronowo	86,6	87,2	51,5	55,9
Nowa Wieś Wielka	60,2	67,0	55,2	57,1
Osielsko	86,5	88,9	41,6	59,5
Sicienko	94,6	95,5	33,4	34,6
Solec Kujawski	85,0	86,0	82,0	82,7
Razem obszar LGD	90,0	90,5	40,3	44,5
Województwo Kujawsko - Pomorskie	90,5	91,2	63,1	66,1
Polska	87,0	88,0	61,0	65,1

Tabela nr 8: Wskaźnik zwodociągowania i skanalizowania obszaru LGD, woj. kujawsko - pomorskiego oraz kraju w 2008r. i 2013r.¹⁷

Analizując badany aspekt należy zwrócić uwagę na fakt, iż sytuacja w przypadku zwodociągowania jak i skanalizowania wygląda znacznie gorzej na terenach wiejskich. *Wskaźnik skanalizowania obszarów wiejskich wynosi zaledwie 38,93%, zaś w przypadku obszarów miejskich jest znacznie wyższy i w 2013 roku osiągnął 85,75%.* Stopień zwodociągowania nie różni się aż tak bardzo dla obszarów miejskich oraz wiejskich. Różnica bowiem wynosi niecałe 10 pkt procentowych, co przedstawiono graficznie na wykresie nr 9.

¹⁷ Opracowanie własne, na podstawie danych dostępnych na www.stat.gov.pl

Wykres nr 9: Wskaźnik zwodociągowania, skanalizowania obszaru LGD z podziałem na strefę miejską oraz wiejską w 2013r.¹⁸

Niski stopień skanalizowania obszarów wiejskich wynika m.in. z dużego rozproszenia gospodarstw domowych na badanym terenie, co sprawia, że inwestycje w tym obszarze są mało efektywne (wysokie koszty w stosunku do ilości beneficjentów). Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków może być dobrą alternatywą.

Badając stopień zwodociągowania badanego obszaru, możemy stwierdzić stosunkowo wysoki poziom tego wskaźnika. Wskaźnik skanalizowania z roku na rok wzrasta, jednak nadal znajduje się na poziomie bardzo niskim. Potrzeba w tym obszarze kolejnych inwestycji na obszarach wiejskich.

7. ŚRODOWISKO NATURALNE

Badany obszar charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem środowiskowym. Położony jest bowiem na pograniczu trzech mezoregionów, w obrębie których wyodrębnić można pięć makroregionów¹⁹. Północno-zachodnia część badanego obszaru (gminy Koronów i Sicienko) leżą w przeważającej części na Pojezierzu Krajeńskim, stanowiącym część Pojezierza Południowo-Pomorskiego. Część północno-wschodnia (gminy Dobrcz i Osielsko) położone są na Wysoczyźnie Świeckiej (część Pojezierza Południowo – Pomorskiego) oraz w Kotlinie Fordońskiej (mezoregion Dolina Dolnej Wisły). Środkowa i zachodnia część obszaru objętego badaniem (gminy Białe Błota, Nowa Wieś Wielka i Solec Kujawski) znajdują się natomiast w kotlinie Toruńskiej, stanowiącej część Pradoliny Toruńsko Eberswaldzkiej. Różnorodność **rzeźby terenu** związana z położeniem geograficznym badanego obszaru oraz korzystne warunki klimatyczne sprawiają, że jest on niezwykle cenny przyrodniczo. Znaczna część obszaru objęta jest różnorodnymi formami ochrony krajobrazu oraz formami ochrony przyrody. Jako przykład można wymienić kilka z nich:

- ❖ Obszar Chronionego Krajobrazu Wydm Kotliny Toruńsko – Bydgoskiej
- ❖ Nadwiślański Obszar Chronionego Krajobrazu
- ❖ Zespół Parków Krajobrazowych Chełmińskiego i Nadwiślańskiego
- ❖ Obszar Chronionego Krajobrazu Zalewu Koronowskiego
- ❖ Obszar Chronionego Krajobrazu Jezior Byszewskich
- ❖ Rezerwat Różanna Dęby
- ❖ Rezerwat Bagno Głusza
- ❖ Obszar Chronionego Krajobrazu Łąki Nadnoteckie
- ❖ Obszar Chronionego Krajobrazu Północnego Pasa Rekreacyjnego Miasta Bydgoszczy

Na terenie gmin tworzących Lokalną Grupę Działania „Trzy Doliny” zarejestrowano aż 219 pomników przyrody, wśród których znajdują się głównie drzewa, grupy drzew oraz głązy narzutowe.

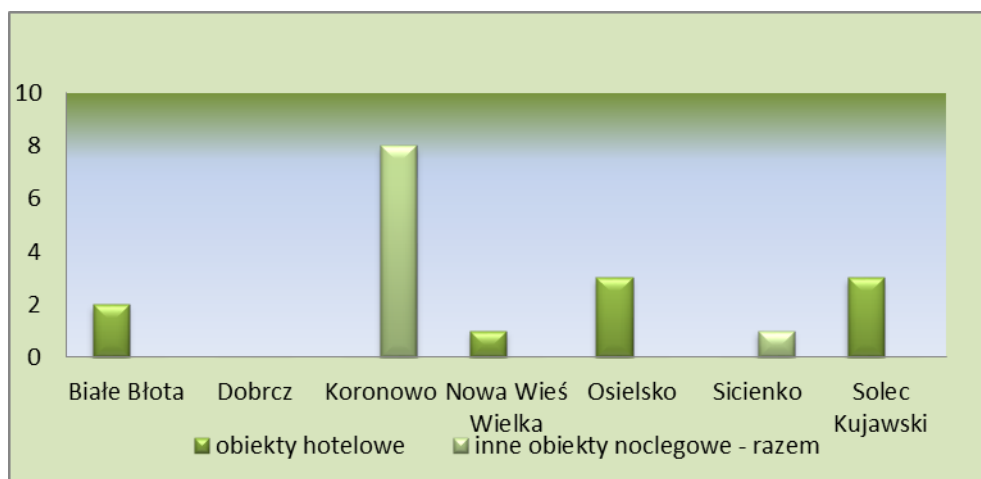
Warto zwrócić uwagę na fakt, iż grunty leśne stanowią 42% ogólnej powierzchni obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju. Niewątpliwie wpływa to korzystnie na stan środowiska naturalnego, zwiększając przy tym atrakcyjność turystyczną regionu. Gminy tworzące badany obszar położone są zatem na terenie bogatym w walory przyrodnicze takie jak: czyste powietrze, woda, lasy, nieskażone środowisko naturalne. Walory są jednak niedostatecznie wypromowane i wykorzystane w celach turystycznych. Ponadto należy podjąć działania mające na celu rozwój infrastruktury proekologicznej oraz wzrost poziomu świadomości ekologicznej wśród mieszkańców.

¹⁸ Opracowanie własne, na podstawie danych dostępnych na www.stat.gov.pl

¹⁹ J. Kondracki, Geografia Polski. Mezoregiony fizyczno-geograficzne. PWN, Warszawa 1994

8. TURYSTYKA I REKREACJA ORAZ DZIEDZICTWO KULTUROWE OBSZARU LGD „TRZY DOLINY”

Obszar Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny” posiada bardzo słabo rozwiniętą bazę noclegowo – hotelową oraz konsumpcyjno – usługową. Zgodnie z informacjami zawartymi w Banku Danych Lokalnych, aktualnymi na 31 grudnia 2013 r. na analizowanym terenie jest zaledwie 9 obiektów hotelowych oraz 9 obiektów noclegowych.

Wykres nr 10: Obiekty noclegowe na terenie LGD „Trzy Doliny”²⁰

Należy jednak zauważyć, iż położenie gmin tworzących LGD „Trzy Doliny” może wpłynąć nie tylko na dynamiczny rozwój gospodarczy, ale także na rozwój turystyki na tym obszarze. Do zwiększenia atrakcyjności turystyczno – rekreacyjnej terenu LGD przyczynia się bowiem znaczna ilość obiektów o charakterze zabytkowo-histerycznym oraz walory krajobrazowo-przyrodnicze m.in. Puszcza Bydgoska, Dolina Wisły, Zalew Koronowski, Parki Krajobrazowe i Rezerваты Przyrody. Na atrakcyjność turystyczną wpływają niewątpliwie obszary chronionego krajobrazu, rezerваты przyrody czy parki krajobrazowe licznie występujące na obszarze objętym LSR.

Na terenie gminy Koronowo występuje wiele obiektów o charakterze zabytkowym, co niewątpliwie przyczynia się do wzrostu zainteresowania turystów tym rejonem. Jako przykłady można wymienić:

- ❖ most kolejowy nad rzeką Kamionką z 1909 roku;
- ❖ kościół parafialny p.w. Świętej Trójcy z 1663 roku w Byszewie;
- ❖ młyn wodny „Diabelski Młyn” z 1920 roku w Koronowie;
- ❖ zespół dworski w Gościeradzu, obejmujący: dwór z lat 1931-1934; park z drugiej połowy XIX w.;
- ❖ zespół dworski w Hucie, obejmujący: dwór i par z połowy XIX w.; stajnię z 1897; gorzelnię z 1897 roku;
- ❖ zespół dworski z połowy XIX w. w Krapiewie, obejmujący: ruinę dworu; park z drugiej połowy XIX w.; ruinę spichrza;
- ❖ zespół kościelny parafii pod wezwaniem św. Wawrzyńca w Mąkowsku, obejmujący: kościół rzymsko-katolicki z lat 1790-91; cmentarz przykościelny.²¹

Z kolei zaplecze rekreacyjne Gminy Białe Błota stanowi Puszcza Bydgoska, na terenie której znajduje się infrastruktura edukacyjno-turystyczna. W latach 1996-1997 zostały utworzone cztery ścieżki dydaktyczne: „Białe Błota”, „Buczyna”, „Cierpiszewo”, „Świerczyna”. Ponadto przez obszar Puszczy Bydgoskiej wytyczono kilkanaście znakowanych szlaków turystycznych. Charakterystycznym punktem i jednocześnie najliczniej odwiedzanym przez turystów jest Park Jurajski w Solcu Kujawskim. Do zarejestrowanych zabytków nieruchomych na terenie Gminy Białe Błota należy kościół pod wezwaniem Matki Boskiej Bolesnej w Cielu wybudowany w 1896 roku w stylu neogotyckim. Natomiast na terenie Gminy Solec Kujawski do obiektów zabytkowych należą:

- ❖ kościół parafii pod wezwaniem św. Stanisława Biskupa z 1911 roku w Solcu Kujawskim;
- ❖ cmentarz parafii św. Stanisława Kostki z połowy XIX w. w Solcu Kujawskim;
- ❖ kamienica wybudowana w latach 1892-1903, w której obecnie mieści się Zespół Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych.

Na terenie Gminy Nowa Wieś Wielka położone jest Jezioro Jezuićkie, które znajduje się na terenie Obszaru Chronionego Krajobrazu Wydm Kotliny Toruńsko-Bydgoskiej. Położenie akwenu w pobliżu Bydgoszczy przyczynia się do zwiększenia atrakcyjności pod względem turystycznym. Do zarejestrowanych zabytków na terenie tej gminy należy:

- ❖ pałacyk myśliwski z końca XIX w. w Brzozie;

²⁰ Opracowanie własne, na podstawie danych dostępnych na www.stat.gov.pl

²¹ Opracowano na podstawie Rejestru zabytków nieruchomych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego według stanu na dzień 31 grudzień 2011 roku.

- ❖ kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP z 1867 roku w Nowej Wsi Wielkiej;
- ❖ dom podcieniowy z 1937 roku w Prądocieniu.

Liczne obiekty zabytkowe znajdują się także na obszarze Gminy Sicienko:

- ❖ zespół dworski z połowy XIX w. w Osówcu, obejmujący: dwór z oficyną; park;
- ❖ kościół ewangelicki, obecnie rzymsko-katolicki parafii pod wezwaniem św. Andrzeja Boboli z 1887 roku w Sicieniu;

- ❖ zespół pałacowy w Słupowie, obejmujący: pałac z czwartego ćwierćwiecza XIX w.; park;
- ❖ zespół dworski w Wojnowie, obejmujący: dwór; park z połowy XIX w.; gorzelnię z 1907 roku;
- ❖ zespół kościelny w Kruszynie, obejmujący: kościół ewangelicki, obecnie rzymsko-katolicki filialny pod wezwaniem św. Kazimierza z 1908 roku; cmentarz przykościelny; kamienne ogrodzenie z początku XIX w.;

- ❖ zespół pałacowy z drugiej połowy XIX w. w Kruszynie;
- ❖ zespół dworski z przełomu XIX/XX w. w Mochlu.

Warto wspomnieć, iż na obszarze Gminy Sicienko znajdują się liczne pomniki przyrody, obszary chronionego krajobrazu oraz rezerваты. Na terenie gminy zlokalizowane są także obszary Natura 2000.

Również na terenie Gminy Osielsko znajduje się znaczna liczba pomników przyrody. Według danych na sierpień 2012 roku jest ich aż 32. Na obszarze gminy zlokalizowane są następujące zarejestrowane zabytki:

- ❖ zespół kościelny parafii pod wezwaniem Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Osielsku;
- ❖ drewniany kościół parafii pod wezwaniem Świętego Krzyża w Żołędowie z XVIII w.;
- ❖ zespół dworsko-parkowy w Żołędowie.

Równie atrakcyjną pod względem bogactwa przyrodniczego jest Gmina Dobrcz. Na jej obszarze znajdują się dwa rezerваты przyrody oraz kilkadziesiąt pomników przyrody. Jeśli chodzi natomiast o obiekty zabytkowe, to według danych pozyskanych z Rejestru zabytków nieruchomości na terenie województwa kujawsko-pomorskiego na terenie gminy Dobrcz są to:

- ❖ zespół dworski w Kotomierzu;
- ❖ drewniany kościół filialny pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny z 1906 roku w Kozielcu;

- ❖ zespół dworski z drugiej połowy XIX w. w Paulinach, obejmujący: dwór z 1880 roku; park z końca XIX w.;
- ❖ zespół dworski z końca XIX w. w Gądczu;
- ❖ pozostałości zespołu dworskiego w Karolewie, obejmujące: oficynę i park z połowy XIX w.;
- ❖ drewniany kościół parafii pod wezwaniem św. Marii Magdaleny z XVII w. we Włókach;
- ❖ zespół dworski w Trzęsaczu, obejmujący: dwór z drugiej połowy XIX w.; park z przełomu XIX/XX w.; oborę z 1876; oborę z 1883; spichrz, 1856 roku

- ❖ zespół pałacowy z drugiej połowy XIX w. w Trzebieniu

Obiekty zabytkowe występujące na terenie LGD „Trzy Doliny” wymagają jednak prac konserwatorskich oraz remontowych. Istniejąca już natomiast infrastruktura sportowo – rekreacyjna stanowi doskonałą bazę do dalszego rozwoju. Na badanym obszarze występuje wiele ścieżek dydaktycznych oraz wytyczonych szlaków turystycznych, pieszych i rowerowych. Baza turystyczno-rekreacyjna wymaga jednak nakładów finansowych na dalszy rozwój i rozbudowę. Brak jest bowiem ciągłości ścieżek rowerowych, brak miejsc rekreacji dla dzieci, młodzieży i dorosłych, a znaczna część terenów turystycznych pozostaje niezagospodarowana. Niewystarczająca liczba miejsc spotkań dla mieszkańców wpływa niekorzystnie na proces integracji społeczności lokalnej. Na badanym obszarze stwierdzono niską aktywność społeczną mieszkańców. Należy zatem podjąć działania pobudzające procesy aktywizujące i integrujące mieszkańców.

Czynnikiem wpływającym na rozwój turystyki na analizowanym terenie jest także korzystne położenie komunikacyjne, czyli bliska odległość od większych ośrodków miejskich – Bydgoszczy i Torunia. Należy podjąć działania ułatwiające swobodne przemieszczanie się takie jak remont czy przebudowa istniejących dróg lokalnych oraz budowa nowych tras szybkiego ruchu. Dla rozwoju turystyki ma także ogromne znaczenie rozwijające się lotnisko w Bydgoszczy. Obecne trendy rynku turystycznego wskazują bowiem na popularność wypoczynku na terenach wiejskich. W sytuacji braku środków na przeprowadzenie inwestycji związanych z poprawą atrakcyjności terenu dobrym rozwiązaniem jest pozyskanie na ten cel funduszy unijnych. Przeszkodą w ich pozyskaniu jest często nadmierna biurokracja oraz nieczytelne przepisy prawne. Należy zatem dążyć do uproszczenia procedur umożliwiających otrzymanie dotacji.

Na obszarze LGD „Trzy Doliny” organizowanych jest wiele imprez kultywujących i promujących tożsamość lokalną i dziedzictwo historyczno-kulturowe tego terenu. Prezentowane są nich lokalne wyroby kulinarne, takie jak: powidła, wędliny, smalec czy chleb według tradycyjnej receptury. Do najważniejszych z nich można wymienić:

- ❖ *Święto Chleba w Gądczu – organizowane od 13 lat święto kulinarne które gromadzi wytwórców produktów lokalnych z obszaru LDG. Podczas święta chleba organizowany jest pokaz tradycyjnego wypieku chleba oraz konkurs kulinarny dla KGW i sołectw w 3 kategoriach.*

❖ *Festiwal Kapel Podwórkowych w Koronowie* – organizowany już od dziewiętnastu lat. Promuje folklor i muzykę ludową. Podczas festiwalu można obejrzeć występy kapel z całego kraju, a także występ kapeli „Koronawiacy”, która jest laureatem licznych Ogólnopolskich Festiwali i Przeglądów Kapel w całej Polsce.

❖ *Święto Śliwki* – impreza na trwałe wpisała się w kalendarz imprez w Strzelcach Dolnych (gm. Dobrcz). Podczas imprezy prezentowane są stare zawody: garncarza, powroźnika czy świecownika. Kulminacyjnym punktem tego wydarzenia jest smażenie powidel śliwkowych. Każdy może sam spróbować swoich sił w smażeniu. Oprócz tego można obejrzeć występy lokalnych zespołów ludowych czy skosztować innych tradycyjnych produktów.

❖ *Śliwka Fest* – to wyjątkowa impreza muzyczna której wyłącznym organizatorem jest LGD „Trzy Doliny”. Organizowana od 5 lat, na stałe zagościła w Chmielnikach w gminie nowa Wieś Wielka. Podczas festiwalu organizowany jest Przegląd Muzyczny dla młodych artystów, a w charakterze gości i gwiazd wieczoru na śliwkowej scenie można zobaczyć koncerty uznanych zespołów z czołówki polskiej sceny muzycznej. Oprócz promocji młodych talentów festiwal promuje dziedzictwo kulinarne w postaci specjalnie przygotowanego i serwowanego na terenie festiwalu „Śliwkowego Menu” opracowanego przez eksperta kulinarnego, którego motywem przewodnim jest owoc śliwki.

Na obszarze LGD „Trzy Doliny” wytwarzanych jest wiele produktów lokalnych, które jednak nie są dostatecznie wypromowane. Utrudnieniem są przepisy prawne ograniczające rozwój wytwórców produktów lokalnych. Odpowiednie wypromowanie produktu regionalnego wpłynie niewątpliwie korzystnie na rozwój turystyki na badanym terenie.

9. CHARAKTERYSTYKA GRUP DEFAWORYZOWANYCH

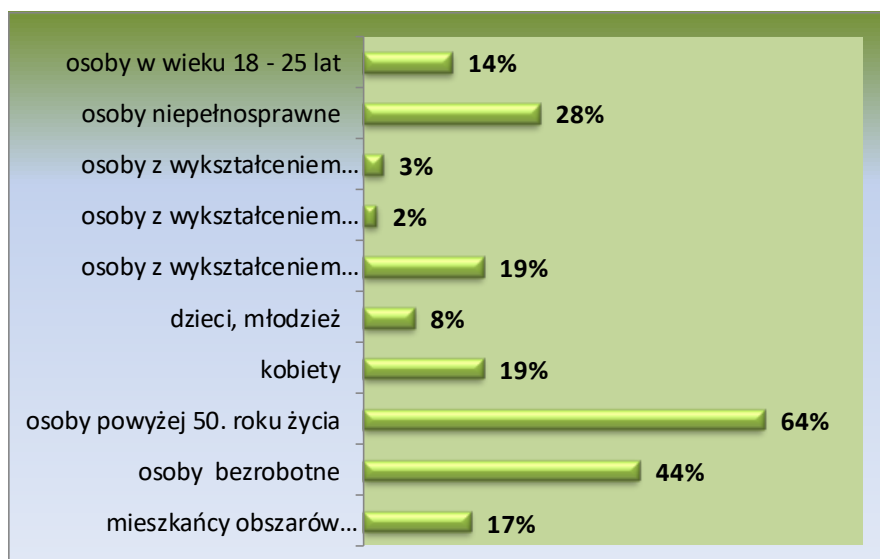
Jak już była mowa we wcześniejszej części niniejszego rozdziału opracowana diagnoza stanowi wspólną pracę przedstawicieli społeczności lokalnej aktywnie uczestniczącej w warsztatach i konsultacjach społecznych. Ponadto zamieszczoną na stronie internetowej www.trzydoliny.eu ankietę na potrzeby tworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020 wypełniło 64 respondentów. W pytaniu ósmym poproszono ankietowanych o wskazanie grupy osób, która ich zdaniem jest najbardziej defaworyzowana na rynku pracy. Pytanie to miało charakter pytania zamkniętego wielokrotnego wyboru. W kwestionariuszu ankietowym wymieniono następujące grupy osób zagrożonych wykluczeniem zawodowym:

- ✓ mieszkańcy obszarów wiejskich;
- ✓ osoby długotrwale bezrobotne;
- ✓ osoby powyżej 50. roku życia;
- ✓ osoby w wieku 18 – 25 lat
- ✓ kobiety;
- ✓ dzieci, młodzież;
- ✓ osoby z wykształceniem podstawowym;
- ✓ osoby z wykształceniem zawodowym;
- ✓ osoby z wykształceniem średnim;
- ✓ osoby niepełnosprawne.

Zdecydowanie najwięcej ankietowanych, bo aż 64% wskazało osoby powyżej 50. roku życia jako grupę najbardziej defaworyzowaną na rynku pracy. Na drugim miejscu znalazły się osoby długotrwale bezrobotne. Odpowiedź taką wybrało bowiem 28 ankietowanych, co stanowi 44% ogółu. Prawie co trzeci badany (28%) zaznaczył odpowiedź „osoby niepełnosprawne”, a co piąty (19%) – „kobiety”. W opinii 17% respondentów grupą najbardziej narażoną na wykluczenie zawodowe są mieszkańcy obszarów wiejskich, a zaledwie 8% ankietowanych za taką grupę uważa dzieci i młodzież. W celu zbadania zależności pomiędzy poziomem wykształcenia a sytuacją na rynku pracy w analizowanym kwestionariuszu ankietowym jako grupy defaworyzowane wskazano osoby legitymujące się wykształceniem podstawowym, zawodowym oraz średnim. Zdaniem ankietowanych spośród tych trzech grup najbardziej defaworyzowane na rynku pracy są osoby, które swoją edukację zakończyły na szkole podstawowej. Odpowiedź taką zaznaczyło bowiem 19% pytaných. Znacznie mniej respondentów uważa, że wykluczeniem zawodowym zagrożone są osoby z wykształceniem zawodowym (2%) oraz absolwenci szkół średnich (3%). Odpowiedzi ankietowanych przedstawiono graficznie na poniżej zamieszczonym wykresie.

Lokalna Grupa Działania „Trzy Doliny” podczas cyklu spotkań informacyjnych i szkoleniowych organizowanych w latach 2017 – 2019 odnotowywała uwagi i sugestie dotyczące katalogu grup defaworyzowanych. Potencjalni beneficjenci uczestniczący w tych spotkaniach zwracali uwagę że coraz liczniejszą grupą społeczną mającą trudności z zagospodarowaniem swoich umiejętności zawodowych na lokalnym rynku pracy. Są to młodzi ludzie kończący techniczne szkoły branżowe lub studia kierunkowe, czyli grupa wiekowa 18 - 25 lat. Ten wątek również przewijał się na wielu spotkaniach z mieszkańcami, w których uczestniczyło LGD Trzy Doliny. W związku z tym wprowadza się zapis dotyczący grupy defaworyzowanej „osoby w wieku 18 – 25 lat”. Jednocześnie, mając na uwadze zmieniające się od roku 2017 warunki społeczne, zapotrzebowanie rynku pracy i rozwój gospodarczy obszaru LSR oraz biorąc

pod uwagę uwagi i wnioski z w/wymienionych spotkań, LGD Trzy Doliny określiła trzy grupy defaworyzowane, które uwzględniła w procedurze wyboru oraz kryteriach wyboru dotyczących przyznawania dodatkowych punktów podczas oceny wniosków. Są to : osoby bezrobotne, osoby powyżej 50. roku życia , osoby w wieku 18 – 25 lat

Wykres nr 11: Grupy defaworyzowane wskazane przez mieszkańców LGD „Trzy Doliny” w badaniu ankietowym.²²

W dalszej części ankiety poproszono respondentów o wskazanie działań, które ich zdaniem najkorzystniej wpłyną na następujące dwa aspekty związane z wykluczeniem zawodowym:

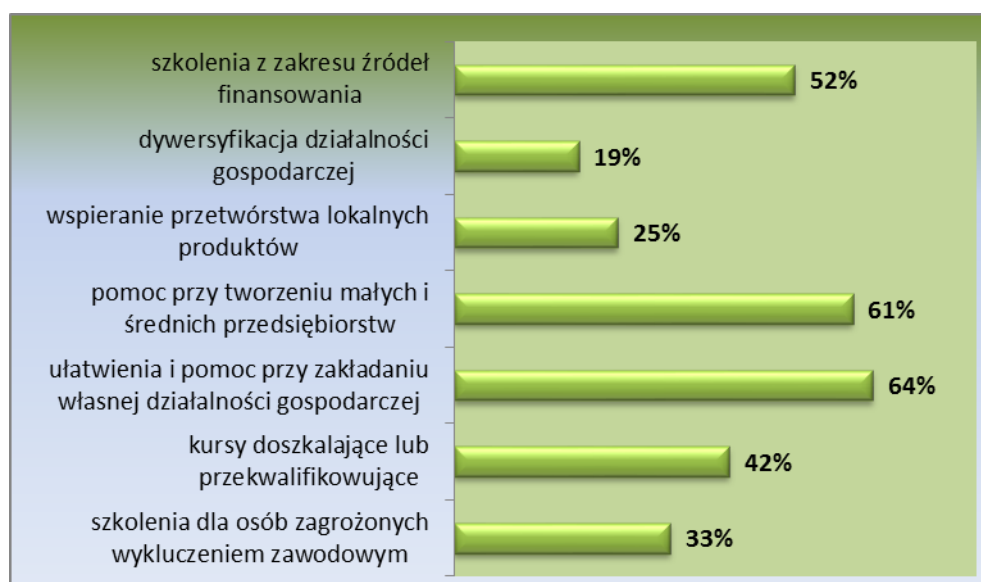
I. wysoki poziom bezrobocia oraz niezadawalającą liczbę podmiotów gospodarczych

Zdecydowanie najwięcej ankietowanych uważa, że najkorzystniej na badany parametr wpłyną ułatwienia i pomoc przy zakładaniu własnej działalności gospodarczej (64%) oraz pomoc przy tworzeniu małych i średnich przedsiębiorstw (61%). Jeśli chodzi natomiast o system kursów i szkoleń, to w opinii respondentów pomocne mogą być:

- ⇒ szkolenia z zakresu możliwości pozyskiwania zewnętrznych źródeł finansowania – 52%;
- ⇒ kursy doszkalające lub przekwalifikowujące – 42%;
- ⇒ szkolenia dla osób zagrożonych wykluczeniem zawodowym – 33%.

Co czwarty ankietowany (25%) twierdzi, że na wysoki poziom bezrobocia i zbyt małą liczbę podmiotów gospodarczych korzystny wpływ może mieć wspieranie przetwórstwa lokalnych produktów, czyli inkubatory kuchenne. W opinii natomiast co piątego respondenta (19%) na analizowany parametr korzystnie wpłynęłaby dywersyfikacja działalności gospodarczej. Odpowiedzi ankietowanych przedstawiono graficznie na poniżej zamieszczonym wykresie.

²² Opracowanie własne, na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

Wykres nr 12: Działania najkorzystniej wpływające na wysoki poziom bezrobocia oraz niezadowolającą liczbę podmiotów gospodarczych.²³

II. *niedopasowanie popytu oraz podaży pracy spowodowane wykluczeniem społecznym oraz brakiem doświadczenia kandydatów do pracy*

Jeśli chodzi natomiast o działanie najkorzystniej wpływające na niedopasowanie popytu oraz podaży pracy spowodowane wykluczeniem społecznym oraz brakiem doświadczenia kandydatów do pracy, to zdecydowanie najczęściej ankietowanych uważa iż będzie to organizacja praktyk i staży zawodowych umożliwiających zdobycie doświadczenia. Odpowiedzi takiej udzieliło aż 75% respondentów. Jak już wspomniano we wcześniejszej części niniejszego opracowania bezrobocie dotyczy najczęściej ludzi młodych, co jest bezpośrednio związane z brakiem doświadczenia. Wyniki przeprowadzonego badania ankietowego potwierdzają zatem ten wniosek. Jak pokazują uzyskane wyniki istotnym działaniem, które należałoby podjąć jest rozwój edukacji w zakresie zawodów uznanych za deficytowe na danym terenie oraz wspieranie godzenia życia rodzinnego i zawodowego poprzez rozwój sieci żłobków i przedszkoli. W jednym i w drugim przypadku opcję taką zaznaczyło 34 ankietowanych, czyli 53%. 38% badanych za najlepsze rozwiązanie spośród zaproponowanych uważa szkolenia, kursy oraz doradztwo zawodowe i psychologiczne dla osób wykluczonych społecznie, a 33% wskazało na rozwój infrastruktury edukacyjnej, czyli pracowni edukacyjnych czy warsztatów technicznych. Odpowiedzi ankietowanych prezentuje wykres nr 13.

Wykres nr 13: Działania najkorzystniej wpływające na niedopasowanie popytu oraz podaży pracy spowodowane wykluczeniem społecznym oraz brakiem doświadczenia kandydatów do pracy.²⁴

²³ Opracowanie własne, na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

²⁴ Opracowanie własne, na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

W poniżej zamieszczonej tabeli zaprezentowano grupy defaworyzowane, których występowanie stwierdzono na obszarze działania Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny”. Do każdej z grup przypisano działania, które najkorzystniej wpłyną na wysoki poziom bezrobocia i niezadowalającą liczbę podmiotów gospodarczych oraz działania wpływające korzystnie na niedopasowanie popytu oraz podaży pracy spowodowane wykluczeniem społecznym oraz brakiem doświadczenia kandydatów do pracy. Działaniem uniwersalnym, które nie zostało przedstawione w tabeli, a skierowane jest do wszystkich zdefiniowanych grup defaworyzowanych jest aktywizacja społeczna i zwiększenie procesów integracyjnych.

<i>Działania najkorzystniej wpływające na wysoki poziom bezrobocia oraz niezadowalającą liczbę podmiotów gospodarczych</i>	<i>mieszkańcy obszarów wiejskich</i>	<i>osoby długotrwale bezrobotne</i>	<i>osoby powyżej 50. roku życia</i>	<i>kobiet</i>	<i>dzieci, młodzież</i>	<i>osoby z wykształceniem podstawowym</i>	<i>osoby z wykształceniem zawodowym</i>	<i>osoby z wykształceniem średnim</i>	<i>osoby niepełnosprawne</i>
szkolenia dla osób zagrożonych wykluczeniem zawodowym	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
kursy doszkalające lub przekwalifikowujące	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ulatwienia i pomoc przy zakładaniu własnej działalności gospodarczej (dotacje, ulgi podatkowe)	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
pomoc przy tworzeniu małych i średnich przedsiębiorstw	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
wspieranie przetwórstwa lokalnych produktów (inkubatory kuchenne)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
dywersyfikacja działalności gospodarczej	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
szkolenia z zakresu możliwości pozyskiwania zewnętrznych źródeł finansowania	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
<i>Działania najkorzystniej wpływające na niedopasowanie popytu oraz podaży pracy spowodowane wykluczeniem społecznym oraz brakiem doświadczenia kandydatów do pracy</i>	<i>mieszkańcy obszarów wiejskich</i>	<i>osoby długotrwale bezrobotne</i>	<i>osoby powyżej 50. roku życia</i>	<i>kobiet</i>	<i>dzieci, młodzież</i>	<i>osoby z wykształceniem podstawowym</i>	<i>osoby z wykształceniem zawodowym</i>	<i>osoby z wykształceniem średnim</i>	<i>osoby niepełnosprawne</i>
szkolenia, kursy oraz doradztwo zawodowe i psychologiczne dla osób wykluczonych społecznie	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
rozwój edukacji w zakresie zawodów uznanych za deficytowe na danym obszarze	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
organizacja praktyk i staży zawodowych umożliwiające zdobycie doświadczenia	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
rozwój infrastruktury edukacyjnej (pracowni edukacyjnych, warsztatów technicznych)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
wspieranie godzenia życia rodzinnego i zawodowego poprzez rozwój sieci żłobków i przedszkoli	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

10. SPÓJNOŚĆ PRZESTRZENNA ORAZ GEOGRAFICZNA OBSZARU

Mapa 1: Rozmieszczenie gmin LGD „Trzy Doliny”²⁶

Obszar Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny” jest spójny pod względem przestrzennym oraz geograficznym. Badany obszar obejmuje trzy mezoregiony, w obrębie których wyodrębnić można pięć makroregionów²⁷. Północno-zachodnia część badanego obszaru (gminy Koronowo i Sicienko) leżą w przeważającej części na Pojezierzu Krajeńskim, stanowiącym część Pojezierza Południowo-Pomorskiego. Część północno-wschodnia (gminy Dobrcz i Osielsko) położone są na Wysoczyźnie Świeckiej (część Pojezierza Południowo – Pomorskiego) oraz w Kotlinie Fordońskiej (mezoregion Dolina Dolnej Wisły). Środkowa i zachodnia część obszaru objętego badaniem (gminy Białe Błota, Nowa Wieś Wielka i Solec Kujawski) znajdują się natomiast w kotlinie Toruńskiej.

Gminy tworzące obszar objęty LSR usytuowane są w środkowo-zachodniej części województwa kujawsko-pomorskiego. Z partnerstwem graniczą powiaty: chełmiński, inowrocławski, nakielski, toruński, tucholski, świecki, żniński. Granica obszaru objętego LSR przebiega zgodnie z granicami administracyjnymi gmin okalających miasto Bydgoszcz. LGD „Trzy Doliny” obejmuje obszar siedmiu gmin należących do powiatu bydgoskiego:

²⁵ opracowanie własne

²⁶ Opracowanie własne

²⁷ J. Kondracki, Geografia Polski. Mezoregiony fizyczno-geograficzne. PWN, Warszawa 1994

- gmina wiejska Białe Błota,
- gmina wiejska Dobrcz,
- gmina miejsko-wiejska Koronowo,
- gmina wiejska Nowa Wieś Wielka,
- gmina wiejska Osielsko,
- gmina wiejska Sicienko,
- gmina miejsko-wiejska Solec Kujawski.

Jedyną gminą powiatu bydgoskiego, która nie należy do LGD „Trzy Doliny” jest Dąbrowa Chełmińska.

ROZDZIAŁ IV

ANALIZA SWOT – MOCNE I SŁABE STRONY ORAZ SZANSE I ZAGROŻENIA OBSZARU LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA „TRZY DOLINY”

Bazując na diagnozie obszaru Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny” przy współpracy z lokalną społecznością określono silne i słabe strony badanego terenu oraz szanse i zagrożenia, czyli czynniki zewnętrzne wpływające pozytywnie lub negatywnie na rozwój obszaru. W opracowanie zamieszczonej poniżej analizy SWOT zaangażowano przedstawicieli wszystkich sektorów tj. przedstawicieli sektora społecznego, publicznego, gospodarczego oraz mieszkańców. Na stronie internetowej www.trzydoliny.eu zamieszczono zaproszenie do aktywnego włączenia się w przygotowanie Lokalnej Strategii Rozwoju poprzez wypełnienie ankiety oraz fiszki projektu o czym była już mowa w rozdziale III niniejszego opracowania. Ankietę można było wypełnić w formie papierowej lub elektronicznej za pomocą zamieszczonego linka. Ponadto w każdej z gmin wchodzącej w skład LGD przeprowadzono spotkania konsultacyjne z mieszkańcami. Spotkania takie odbyły się w dniach 30 wrzesień – 13 październik 2015 r., a ich celem było przeprowadzenie analizy SWOT oraz zebranie pomysłów na kolejne lata funkcjonowania LGD. Uzyskane w ten sposób opinie i rekomendacje zostały uwzględnione przy opracowaniu niniejszej analizy. Wypracowana wspólnymi siłami zbiorcza analiza SWOT została następnie zamieszczona na stronie internetowej, aby osoby zainteresowane mogły podzielić się swoimi uwagami na jej temat. Na kolejnych spotkaniach, które odbyły się w dniach 19 – 26 listopad 2015 r., dokonano ostatecznej oceny analizy SWOT, która wygląda w sposób przedstawiony poniżej.

MOCNE STRONY	ODNIESIENIE DO DIAGNOZY	SŁABE STRONY	ODNIESIENIE DO DIAGNOZY
Korzystne położenie komunikacyjne (bliskość większych ośrodków miejskich – Bydgoszczy i Torunia)	Roz. III pkt. 8	Niedostateczna promocja walorów turystycznych i przyrodniczych obszaru objętego LSR	Roz. III pkt. 7
Walory krajobrazowo-przyrodnicze m.in. Puszcza Bydgoska, Dolina Wisły, Zalew Koronowski, Parki Krajobrazowe i Rezerваты Przyrody.	Roz. III pkt. 8	Niedostateczna infrastruktura turystyczno- rekreacyjna np. brak ciągłości ścieżek rowerowych, niezagospodarowane tereny turystyczne, brak miejsc rekreacji dla dzieci, młodzieży i dorosłych, zaniedbane zabytki architektury.	Roz. III pkt. 8
Baza sportowo- rekreacyjna tj. ścieżki rowerowe i piesze, orliki, hale sportowe, basen, Jura Park.	Roz. III pkt. 8	Słabe wykorzystanie walorów naturalnych środowiska	Roz. III pkt. 7
Położenie w atrakcyjnym inwestycyjnie podregionie bydgosko-toruńskim	Roz. III pkt. 5	Słabo rozwinięta baza noclegowo- hotelowa	Roz. III pkt. 8
Obiekty architektury m.in. dworki, pałace, kościoły, muzeum, cmentarze.	Roz. III pkt. 8	Brak miejsc konsumpcyjno-usługowych.	Roz. III pkt. 8
Rozwijająca się przedsiębiorczość.	Roz. III pkt. 5	Niski poziom świadomości ekologicznej wśród mieszkańców	Roz. III pkt. 7
Wysoki wskaźnik zwodociągowania	Roz. III pkt. 6	Niedostatecznie rozwinięta	Roz. III pkt. 7

obszaru		infrastruktura proekologiczna	
Położenie obszaru objętego LSR na terenie bogatym w walory przyrodnicze – czyste powietrze, woda, nieskażone środowisko naturalne	Roz. III pkt. 7	Niedostatecznie rozwinięta ekologiczna produkcja rolna	Roz. III pkt. 5
Duża powierzchnia kompleksów leśnych zwiększająca atrakcyjność turystyczną obszaru	Roz. III pkt. 7	Niedostateczna promocja lokalnych produktów, tradycji i obrzędów	Roz. III pkt. 8
		Niski wskaźnik skanalizowania obszarów wiejskich	Roz. III pkt. 6
		Zły stan obiektów zabytkowych	Roz. III pkt. 8
		Niewystarczająca liczba miejsc spotkań mieszkańców	Roz. III pkt. 8
		Niewystarczająca integracja i niska aktywność społeczna mieszkańców	Roz. III pkt. 8
SZANSE	ODNIESIENIE DO DIAGNOZY	ZAGROŻENIA	ODNIESIENIE DO DIAGNOZY
Rozwój turystyki i z tym związany rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i sportowej.	Roz. III pkt.8	Starzenie się społeczeństwa	Roz. III pkt. 2
Rozbudowa dróg lokalnych i szybkiego ruchu oraz innych obiektów ułatwiających swobodne przemieszczanie się ludności.	Roz. III pkt. 8	Emigracja zarobkowa młodego pokolenia do większych miast lub zagranicę	Roz. III pkt. 2
Promocja i rozwój wytwórców produktów lokalnych.	Roz. III pkt. 8	Brak promocji walorów turystyczno - przyrodniczych	Roz. III pkt. 8
Rosnące zainteresowania zdrową żywnością.	Roz. III pkt. 5	Degradacja walorów przyrodniczych.	
Dodatnie saldo migracji.	Roz. III pkt.2	Nieczytelne procedury w zakresie pozyskiwania środków unijnych, nadmierna biurokracja w tym zakresie	Roz. III pkt. 8
Trendy rynku turystycznego wskazujące na popularność wypoczynku na terenach wiejskich	Roz. III pkt. 8 Roz. III pkt. 5	Brak środków na przeprowadzanie inwestycji związanych z poprawą atrakcyjności terenu	Roz. III pkt. 8
Rosnące zainteresowania zdrową żywnością szansą na rozwój ekologiczną produkcją rolną	Roz. III pkt. 5	Wzrost liczby bezrobotnych	Roz. III pkt. 3
Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków	Roz. III pkt. 6	Przepisy ograniczające rozwój wytwórców produktów lokalnych	Roz. III pkt. 8
Możliwość uzyskania dofinansowania ze środków UE na realizację projektów związanych z edukacją ekologiczną, turystyką oraz promocją walorów przyrodniczych obszaru	Roz. III pkt. 8		
Rozwijające się lotnisko w Bydgoszczy	Roz. III pkt. 8		

Tabela nr 10: Analiza SWOT uwzględniająca odniesienie do diagnozy obszaru LGD „Trzy Doliny”²⁸

W ramach prac nad analizą SWOT określono czynniki wewnętrzne, czyli mocne i słabe strony oraz czynniki zewnętrzne, czyli szanse i zagrożenia występujące na terenie gmin tworzących obszar Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny”. Za najmocniejszą stronę uznano zasoby przyrodniczo-środowiskowe. W przeprowadzonym badaniu ankietowym odpowiedzi takiej udzieliło aż 80% ankietowanych. Również podczas spotkań konsultacyjnych

²⁸ opracowanie własne

podkreślano walory przyrodniczo – krajobrazowe obszaru objętego LSR. Nieskażone środowisko naturalne oraz znaczna ilość kompleksów leśnych wpływa korzystnie na atrakcyjność terenu pod względem turystycznym. Pomimo takich atutów baza turystyczna na obszarze LGD „Trzy Doliny” jest bardzo słabo rozwinięta. Podczas spotkań i konsultacji podkreślano brak miejsc konsumpcyjno – usługowych oraz noclegowych. 53% ankietowanych uznało turystykę i rekreację na analizowanym terenie jako słabą stronę. Również niedostatecznie rozwinięta infrastruktura turystyczno – rekreacyjna w postaci ścieżek rowerowych, szlaków pieszych czy miejsc rekreacji dla dzieci i młodzieży wpływa niekorzystnie na rozwój turystyczny badanego obszaru. Stwierdzonym zagrożeniem w omawianym aspekcie jest brak promocji walorów turystyczno – przyrodniczych oraz brak środków na przeprowadzenie inwestycji związanych z poprawą atrakcyjności terenu. Należy wykorzystać szansę na rozwój turystyki szczególnie w kontekście istniejących trendów rynku wskazujących na popularność wypoczynku na terenach wiejskich.

W trakcie prac nad strategią wskazywano także na niedostateczną promocję lokalnych produktów, tradycji i obrzędów. Również w opinii ankietowanych promocja i wykorzystanie produktów lokalnych licznie występujących na terenie gmin tworzących obszar LGD jest zdecydowanie słabą stroną. Odpowiedzi takiej udzieliło bowiem aż 64% respondentów. Znaczący wpływ na taki stan rzeczy mają przepisy ograniczające rozwój wytwórców produktów lokalnych. Należy zatem rozszerzyć działania promocyjne oraz dążyć do uproszczenia procedur w tym zakresie.

Mocną stroną Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny” jest rozwijająca się przedsiębiorczość. Wpływa na to niewątpliwie położenie w atrakcyjnym inwestycyjnie regionie bydgosko – toruńskim. Szansą badanego obszaru jest także możliwość rozwoju ekologicznej produkcji rolnej szczególnie w kontekście rosnącego zainteresowania zdrową żywnością.

W trakcie prac nad analizą SWOT jako mocną stroną wskazano także wysoki wskaźnik zwodociągowania obszaru. Do słabych stron natomiast zaliczono niski wskaźnik skanalizowania terenów wiejskich. Wskazana szansą na poprawę tego stanu rzeczy jest budowa przydomowych oczyszczalni ścieków.

Na obszarze Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny” występuje wiele obiektów architektury zabytkowej takich jak: dworki, pałace, kościoły czy muzea. Wymagają one jednak wielu prac restauratorskich i konserwatorskich. Należy zatem wykorzystać możliwości uzyskania dofinansowania ze środków Unii Europejskiej na realizację projektów związanych z ich odnową.

ROZDZIAŁ V

CELE I WSKAŹNIKI

V.1. Specyfikacja i opis celów ogólnych, przypisanych im celów szczegółowych i przedsięwzięć oraz uzasadnienie ich sformułowania w oparciu o konsultacje społeczne i powiązanie z analizą SWOT i diagnozą obszaru

Jedną z głównych cech odróżniających LSR od innych strategii jest to, że nie dotyczy ona całego spektrum rozwoju danego obszaru, lecz skupia się na określonych obszarach strategicznych, kluczowych z punktu widzenia lokalnych uwarunkowań i możliwości realizacji przedsięwzięć w ramach Programu Leader.

Opracowanie celów strategicznych oraz wskaźników je mierzących, możliwe było dzięki dużemu zaangażowaniu różnych środowisk lokalnych, na różnych etapach pracy nad przygotowaniem LSR.

Pierwszym krokiem do konstrukcji celów Lokalnej Strategii Rozwoju było przeprowadzenie badania ilościowego ankietowego wśród mieszkańców obszaru. Celem przeprowadzonego badania było poznanie problemów i oczekiwań różnych grup społecznych, zamieszkujących poszczególne gminy, wchodzące w skład LGD „Trzy Doliny”. Formularz ankiety zawierał 9 kompleksowych pytań, dotyczących różnych obszarów, w szczególności warunków życia, problemów w zakresie życia społeczno-gospodarczego, kierunków, w jakich powinna dana gmina się rozwijać, itp. W badaniu wzięło udział 400 osób, wśród których 51% stanowili mężczyźni.

Respondenci zadeklarowali chęć rozwoju gospodarczego ich gmin i mają dużo propozycji na realizację tego celu. Mieszkańcy chcą tworzenia nowych miejsc pracy, a pomoc ma w tym m.in. pozyskiwanie środków z zewnątrz oraz tworzenie nowych podmiotów gospodarczych. W ramach infrastruktury nagłym problemem jest stan dróg i chodników oraz infrastruktury publicznej. Kwestie społeczne są dla mieszkańców również bardzo ważne, a wśród nich najbardziej priorytetowymi kwestiami zdają się być funkcjonowanie opieki zdrowotnej oraz aktywizacja bezrobotnych.

Kolejnym etapem prac nad określeniem celów i wskaźników były konsultacje ze społecznością lokalną, przeprowadzone we wrześniu i listopadzie 2015 roku w każdej gminie wchodzącej w skład LGD. W wyniku konsultacji z mieszkańcami powstała szczegółowa analiza SWOT, która w powiązaniu z diagnozą społeczno-gospodarczą pozwoliła na wyodrębnienie najważniejszych problemów i wyzwań, które mogłyby zostać zniwelowane dzięki środkom z PROW 2014-2020. Ostatnim etapem prac nad sformułowaniem celów ogólnych, celów szczegółowych oraz wskaźników mierzących poszczególne cele były warsztaty i spotkania Zespołu Partycypacyjnego. Członkowie Zespołu, na bazie wypracowanych z mieszkańcami celów, opracowali propozycję poszczególnych

wskaźników oddziaływania, rezultatu i produktu. Wypracowane założenia zostały zamieszczone na stronie internetowej www.trzydoliny.eu celem szerokiej konsultacji.

W efekcie wyznaczone kierunki rozwoju strategicznego wynikają z lokalnych uwarunkowań, stanowią wizję rozwoju obszaru LGD reprezentantów sektora społecznego, publicznego i gospodarczego, dzięki czemu stanowią konsensus interesów całego społeczeństwa lokalnego. Wpływa to na synergię podejmowanych przedsięwzięć, przyczyniających się poprzez swój interdyscyplinarny charakter do stymulowania i rozwoju w różnych sferach życia obszaru objętego LSR, w tym gospodarczej, społecznej, środowiskowej, infrastrukturalnej i innych.

„Trzy Doliny” to atrakcyjny obszar dla mieszkańców, przedsiębiorców i turystów przy zachowaniu **lokalnego** dziedzictwa kulturowego, historycznego, przyrodniczego i **turystycznego** dla nas i przyszłych pokoleń

CELE OGÓLNE

I: REWITALIZACJA SPOŁECZNA

II: WYKORZYSTANIE LOKALNYCH ZASOBÓW PRZYRODNICZYCH, KULTUROWYCH I TURYSTYCZNYCH JAKO STYMULATOR ROZWOJU GOSPODARCZEGO

CELE SZCZEGÓŁOWE

I.1. Polepszenie warunków spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i turystów

I.2. Wzrost aktywności społeczności lokalnej i integracji mieszkańców na rzecz inkluzji społecznej

II.1. Wspieranie podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej i turystyki wiejskiej

PRZEDSIĘWZIĘCIA

I. Poprawa infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej

II. Zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego, przyrodniczego i turystycznego

III. Działania służące edukacji społeczności lokalnej i podnoszeniu wiedzy, kompetencji i umiejętności osób zaangażowanych we wdrażanie LSR

IV. Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów i usług lokalnych

V. Konkurencyjna gospodarka lokalna

VI. Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego i zdrowej żywności

Biorąc pod uwagę wszystkie powyższe uwarunkowania wyznaczono następujące cele ogólne do realizacji:

Cel ogólny I (Rewitalizacja społeczna) – społeczność lokalna wyznaczyła ten cel na podstawie analizy związanej ze: środowiskiem naturalnym oraz cennymi zasobami kulturalnymi kulturowymi i naturalnymi występującymi na obszarze LGD. Na terenie Stowarzyszenia istnieją rezerваты przyrody, obszary chronione, a także interesujące obiekty dziedzictwa kulturowego. Cel ten wynika również ze zidentyfikowanej niskiej jakości życia ludności terenów LGD, marazmu i zniechęcenia, niskiej aktywności społecznej mieszkańców, a z drugiej strony przeciwnie z: bogatej tradycji i kultury tych obszarów, regionalnych potraw i wielu innych walorów. Poprzez rewitalizację społeczną, należy rozumieć wszelkie działania zarówno inwestycyjne, jak i miękkie, które polepszą jakość życia mieszkańców.

Celem szczegółowym I.1 jest Polepszenie warunków spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i turystów.

Celem szczegółowym I.2 jest Wzrost aktywności społeczności lokalnej i integracji mieszkańców na rzecz inkluzji społecznej

Zakłada się, że realizacja celów szczegółowych zostanie dofinansowana ze środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020.

Aktywność lokalnych społeczności będzie stymulowana poprzez szereg działań aktywizujących (zwłaszcza społeczności marginalizowane, wykluczone) oraz tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi lokalnemu kierowanemu przez społeczność.

W ramach tego celów szczegółowych zaplanowano realizację następujących przedsięwzięć:

Przedsięwzięcie I: *Poprawa infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej*

Przedsięwzięcie II: *Zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego, przyrodniczego i turystycznego*

Przedsięwzięcie III: *Działania służące edukacji społeczności lokalnej i podnoszeniu wiedzy, kompetencji i umiejętności osób zaangażowanych we wdrażanie LSR*

Przedsięwzięcie IV: *Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów i usług lokalnych*

Cel ogólny II (Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych jako stymulator rozwoju gospodarczego) – został zdefiniowany na podstawie diagnozy i analizy SWOT, dane dotyczące niskiego wskaźnika przedsiębiorczości na terenie LGD, wysokiego wskaźnika bezrobocia, niskiego poziomu wykształcenia lokalnego społeczeństwa, wysokiego ujemnego salda migracji, wysokiego udziału społeczeństwa rolniczego na terenie LGD oraz potencjału branży rolno-spożywczej.

Celem szczegółowym II.1 jest Wspieranie podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej i turystyki wiejskiej

Zakłada się, że realizacja celu szczegółowego zostanie dofinansowana ze środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020.

W ramach tego celu szczegółowego zaplanowano realizację następujących przedsięwzięć:

Przedsięwzięcie V: *Konkurencyjna gospodarka lokalna*

Przedsięwzięcie VI: *Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego i zdrowej żywności*

PRZEDSIĘWZIĘCIE I: *Poprawa infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej*

PRZEDSIĘWZIĘCIE II: *Zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego, przyrodniczego i turystycznego*

PRZEDSIĘWZIĘCIE III: *Działania służące edukacji społeczności lokalnej i podnoszeniu wiedzy, kompetencji i umiejętności osób zaangażowanych we wdrażanie LSR*

PRZEDSIĘWZIĘCIE IV: *Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów i usług lokalnych*

Poniższa tabela prezentuje cele ogólne, cele szczegółowe oraz przedsięwzięcia w powiązaniu z analizą SWOT i diagnozą obszaru:

Zidentyfikowany problem/wyzwanie społeczno-ekonomiczne	Odniesienie do diagnozy	Cele ogólne	Cele szczegółowe	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty
1.Niedostateczna infrastruktura turystyczno-rekreacyjna np. brak ciągłości ścieżek rowerowych, niezagospodarowane tereny turystyczne, brak miejsc rekreacji dla dzieci, młodzieży i dorosłych, zaniedbane zabytki architektury. 2.Położenie obszaru objętego LSR na terenie bogatym w walory przyrodnicze – czyste powietrze, woda, nieskażone środowisko naturalne 3.Niewystarczająca liczba miejsc spotkań mieszkańców	Rozdział III.8	CEL OGÓLNY I Rewitalizacja społeczna	CEL SZCZEGÓŁOWY I.1 Polepszenie warunków spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i turystów.	PRZEDSIĘWZIĘCIE I Poprawa infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej	Liczba nowych, przebudowanych, wyremontowanych lub wyposażonych obiektów pełniących funkcję kulturalno-społeczną – 10 2. Liczba nowych, przebudowanych, wyremontowanych lub wyposażonych obiektów infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej – 14 3. Liczba zrealizowanych projektów współpracy – 1	1.Do 2023 r. wzrost liczby osób korzystających z nowych, przebudowanych, wyremontowanych oraz wyposażonych obiektów publicznej infrastruktury o 2 % 2.Do 2023 r. Liczba osób korzystających z odnowionych obiektów zabytkowych i obiektów dziedzictwa kulturowego-300 2. Do 2023 r. Liczba projektów wykorzystujących lokalne zasoby: przyrodnicze, kulturowe, historyczne, turystyczne oraz produkty lokalne - 10
4.Zły stan obiektów zabytkowych 5.Działające zespoły ludowe, muzyczne, artystyczne	Rozdział III.8			PRZEDSIĘWZIĘCIE II Zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego, przyrodniczego i turystycznego	1. Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim – 4 2. Liczba zrealizowanych operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego – 13	
6.Coraz aktywniejsze organizacje pozarządowe	Rozdział III.4					
7.Niski poziom świadomości ekologicznej wśród mieszkańców	Rozdział III.7.					
8.Niewystarczająca integracja i niska aktywność społeczna mieszkańców	Rozdział III.8.		CEL SZCZEGÓŁOWY I.2. Wzrost aktywności społeczności lokalnej i integracji mieszkańców na rzecz inkluzji społecznej	PRZEDSIĘWZIĘCIE III Działania służące edukacji społeczności lokalnej i podnoszeniu wiedzy, kompetencji i umiejętności osób zaangażowanych we wdrażanie LSR	1. Liczba zrealizowanych wydarzeń kulturalnych i edukacyjnych, w tym z zakresu ochrony środowiska i zmian klimatycznych –5 2.Liczba spotkań/wydarzeń adresowanych do mieszkańców – 14 3.Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa – 100 4.Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD- 5	1.Do 2023r. Liczba uczestników i odbiorców działań promujących, w tym z grup defaworyzowanych, objętych wsparciem - 1000 2. Do 2023 r. Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych, które zdobyły wiedzę o możliwościach uzyskania wsparcia w ramach PROW – 180 3. Do 2023 r. Liczba podmiotów

					5.Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD-8	otrzymujących wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD – 70
9.Niedostateczna promocja walorów turystycznych i przyrodniczych obszaru objętego LSR 10.Niedostateczna promocja lokalnych produktów, tradycji i obrzędów	Rozdział III.7 Rozdział III.8			PRZEDSIĘWZIĘCIE IV Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów i usług lokalnych	1. Liczba wydarzeń/imprez - 23 2.Liczba wydanych publikacji promujących lokalne zasoby-23 3.Liczba zrealizowanych projektów współpracy - 1	4.Do 2023r. Liczba wypromowanych produktów/usług lokalnych-15
11.Rozwijająca się przedsiębiorczość. 12.Słabo rozwinięta baza noclegowo- hotelowa 13.Brak powstających miejsc pracy 14.Brak miejsc konsumpcyjno- usługowych.	Rozdział III.5	CEL OGÓLNY II Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych jako stymulator rozwoju gospodarczego	CEL SZCZEGÓŁO WY II.1. Wspieranie podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej i turystyki wiejskiej	PRZEDSIĘWZIĘCIE V Konkurencyjna gospodarka lokalna	1.Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa - 20 2.Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa -11	1.Do 2023 r. Liczba utworzonych i utrzymanych miejsc pracy - 38 2.Do 2023 r. Liczba podmiotów korzystających z infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych-3
15.Brak obiektów zbytu produktów i usług lokalnych 16.Rosnące zainteresowania zdrową żywnością.	Rozdział III.5			PRZEDSIĘWZIĘCIE VI Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego i zdrowej żywności	1. Liczba nowych inkubatorów (centrów) przetwórstwa lokalnego -1	

Tabela nr 11: Cele ogólne, cele szczegółowe oraz przedsięwzięcia w powiązaniu z analizą SWOT i diagnozą obszaru²⁹

²⁹ opracowanie własne

Powyższe zestawienie analizy SWOT i danych wynikających z diagnozy obszaru LGD z założonymi w LSR celami dowodzi, że cele LSR oraz przedsięwzięcia służące ich realizacji wywodzą się ze specyficznych uwarunkowań obszaru LGD zidentyfikowanych w diagnozie i wyróżnionych w analizie SWOT. Wskazuje to na adekwatność i logikę planowania strategicznego w niniejszym dokumencie. Skorelowanie polityki rozwoju LGD w przyszłości, w tym przedsięwzięć i celów LSR, z diagnozą oraz analizą SWOT i wynikającymi z nich kluczowymi, specyficznymi elementami będzie rzutowało na trafną i efektywną realizację LSR oraz zdynamizowanie rozwoju obszaru LGD.

V.2. Wykazanie zgodności celów z celami programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR

Zakłada się, że realizacja celów ogólnych, celów szczegółowych oraz przedsięwzięć zostanie dofinansowana ze środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020. Zidentyfikowane na podstawie analizy SWOT potrzeby będą realizowane poprzez działania wpisujące się w priorytety rozwoju obszarów wiejskich określone w rozporządzeniu EFRROW.

Głównym celem PROW 2014-2020 jest poprawa konkurencyjności rolnictwa, zrównoważone zarządzanie zasobami naturalnymi i działania w dziedzinie klimatu oraz zrównoważony rozwój terytorialny obszarów wiejskich.

Cel ogólny I – Rewitalizacja społeczna jest zgodny z następującymi celami szczegółowymi PROW 2014-2020

1A) Wspieranie innowacyjności, współpracy i rozwoju bazy wiedzy na obszarach wiejskich - Ze względu na niski poziom innowacyjności sektora rolno-spożywczego, istnieje potrzeba zwiększenia liczby wdrożonych rozwiązań innowacyjnych oraz transfer nowoczesnych i już znanych rozwiązań. Dla zwiększenia innowacyjności konieczne jest stworzenie warunków sprzyjających jej rozwojowi, m.in. poprzez podniesienie świadomości (w tym ekologicznej) i kwalifikacji mieszkańców.

1C) Wspieranie uczenia się przez całe życie oraz szkolenia zawodowego w sektorach rolnictwa i leśnictwa - Ze względu na różnice w dostępności i jakości usług publicznych pomiędzy miastem a wsią, niezbędne jest podjęcie działań na rzecz zwiększenia dostępności do wysokiej jakości usług publicznych, w szczególności w zakresie edukacji, zdrowia, usług kulturalnych oraz społecznych.

6B) Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich - Ze względu na wysoki poziom zagrożenia ubóstwem mieszkańców obszarów wiejskich, istnieje potrzeba podejmowania na poziomie lokalnym działań pobudzających postawy kreatywne i umożliwiających zarówno udział we wspólnych przedsięwzięciach jak i samodzielną realizację projektów. Istnieje potrzeba odpowiedniego wykorzystania potencjałów kulturowych, środowiskowych i turystycznych obszarów wiejskich, przy zaangażowaniu lokalnej społeczności dla przyspieszenia lokalnego rozwoju gospodarczego, a przede wszystkim zwiększenia udziału dochodów mieszkańców z działalności pozarolniczej. Silne więzi społeczne w ramach lokalnych społeczności oraz ich aktywizacja powinny zostać wykorzystane do planowania i podejmowania wspólnych działań i rozwoju przedsiębiorczości mieszkańców. Poziom rozwoju infrastruktury technicznej warunkuje możliwość rozwoju gospodarczego, atrakcyjność inwestycyjną, warunki życia mieszkańców, dostępność do usług publicznych i miejsc pracy w ośrodkach lokalnych. Potrzeby w zakresie rozwoju infrastruktury publicznej są w większym stopniu dotyczą obszarów wiejskich oddalonych od miast. Na obszarach o potencjale do rozwoju funkcji turystycznych niezbędne jest wspieranie odnowy wsi dla zapewnienia efektywnego wykorzystania istniejących możliwości rozwoju. Silne więzi społeczne w ramach lokalnych społeczności oraz ich aktywizacja powinny zostać wykorzystane do planowania i podejmowania wspólnych działań i rozwoju przedsiębiorczości mieszkańców.

Cel ogólny I - Rewitalizacja społeczna jest zgodny z następującymi celami przekrojowymi PROW 2014-2020:

Cel przekrojowy PROW 2014-2020	Przedsięwzięcie w ramach LSR
1.Ochrona środowiska 2.Łagodzenie zmiany klimatu i przystosowanie się do niej	<u>Przedsięwzięcie III: Działania służące edukacji społeczności lokalnej i podnoszeniu wiedzy, kompetencji i umiejętności osób zaangażowanych we wdrażanie LSR</u> W ramach Przedsięwzięcia zakłada się realizację operacji edukacyjnych i kulturalnych, które poprawią świadomość z zakresu ochrony środowiska i ekologiczną mieszkańców. Zgodnie z przyjętymi kryteriami wyboru operacji, zakłada się dodatkową punktację dla projektów edukacyjnych ukierunkowanych na ochronę środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatu. Projekty zakładające określoną tematykę mogą uzyskać max 10 pkt w ramach oceny organu decyzyjnego.
1.Innowacyjność	<u>Przedsięwzięcie IV: Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów i usług lokalnych</u> W ramach Przedsięwzięcia przyjęto kryteria wyboru operacji, które pozwolą na wybór operacji, które w sposób atrakcyjny i z wykorzystaniem nowoczesnych rozwiązań będą promować obszar oraz zintegrują i z aktywizują mieszkańców z różnych środowisk społecznych. Projekty innowacyjne mogą uzyskać max 5 pkt , w ramach oceny przez organ decyzyjny.

Cel ogólny II- CEL OGÓLNY II - Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych jako stymulator rozwoju gospodarczego jest zgodny z następującymi celami szczegółowymi PROW 2014-2020:

1A) Wspieranie innowacyjności, współpracy i rozwoju bazy wiedzy na obszarach wiejskich - Ze względu na niski poziom innowacyjności sektora rolno-spożywczego, istnieje potrzeba zwiększenia liczby wdrożonych rozwiązań innowacyjnych oraz transfer nowoczesnych i już znanych rozwiązań. Dla zwiększenia innowacyjności konieczne jest stworzenie warunków sprzyjających jej rozwojowi, m.in. poprzez podniesienie świadomości (w tym ekologicznej) i kwalifikacji mieszkańców, a przede wszystkim współpracy pomiędzy podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą.

6A) Ułatwianie różnicowania działalności, zakładania i rozwoju małych przedsiębiorstw i tworzenia miejsc pracy - Wysoki poziom bezrobocia (w tym ukrytego), niski udział działalności pozarolniczej w strukturze zatrudnienia na obszarach wiejskich, niższy niż w miastach poziom dochodów mieszkańców wsi oraz wyższy niż w miastach odsetek osób zagrożonych ubóstwem wskazują na potrzebę wsparcia działań ułatwiających mieszkańcom znalezienie pracy poza rolnictwem bez zmiany miejsca zamieszkania. Niezbędne jest zatem wsparcie rozwoju przedsiębiorczości i tworzenia miejsc pracy na obszarach wiejskich, ułatwienie dojazdu do pracy w miastach oraz umożliwienie pracy na odległość. Mając na uwadze poziom kwalifikacji mieszkańców obszarów wiejskich, znalezienie zatrudnienia uwarunkowane jest dostosowaniem ich umiejętności do potrzeb rynku pracy.

Cel ogólny II- Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych jako stymulator rozwoju gospodarczego jest zgodny z następującymi celami przekrojowymi PROW 2014-2020:

Cel przekrojowy PROW 2014-2020	Przedsięwzięcie w ramach LSR
1. Ochrona środowiska	<u>PRZEDSIĘWZIĘCIE V: Konkurencyjna gospodarka lokalna</u>
2. Innowacyjność	<u>PRZEDSIĘWZIĘCIE VI: Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego i zdrowej żywności</u>
	W ramach Przedsięwzięć zakłada się realizację operacji inwestycyjnych z zastosowaniem rozwiązań korzystnych dla środowiska naturalnego oraz inwestycyjnych. Zgodnie z przyjętymi kryteriami wyboru operacji, zakłada się dodatkową punktację dla projektów wykorzystujących nowoczesne rozwiązania, wpływające korzystnie dla naturalnego środowiska. Projekty zakładające określoną tematykę mogą uzyskać max 10 pkt w ramach oceny organu decyzyjnego. W ramach Przedsięwzięcia promowane będą również projekty, które spełnia definicję innowacyjności, określoną w definicji kryterium. Operacje innowacyjne mogą max uzyskać 5 pkt w ramach oceny organu decyzyjnego.

V.3. Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania

CEL OGÓLNY	CELE SZCZEGÓŁOWE	PRZEDSIĘWZIĘCIA	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA
Cel ogólny i: Rewitalizacja społeczna	Cel szczegółowy I.1: Poprawa warunków spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i turystów	PRZEDSIĘWZIĘCIE I Poprawa infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej PRZEDSIĘWZIĘCIE II: Zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego, przyrodniczego i turystycznego	PROW 2014-2020 PROW 2014-2020
	Cel szczegółowy I.2. Wzrost aktywności społeczności lokalnej i integracji mieszkańców na rzecz inkluzji społecznej	PRZEDSIĘWZIĘCIE III: Działania służące edukacji społeczności lokalnej i podnoszeniu wiedzy, kompetencji i umiejętności osób zaangażowanych we wdrażanie LSR PRZEDSIĘWZIĘCIE IV: Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów i usług lokalnych	PROW 2014-2020 PROW 2014-2020
	Cel ogólny II: Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych jako stymulator rozwoju gospodarczego	PRZEDSIĘWZIĘCIE V: Konkurencyjna gospodarka lokalna	PROW 2014-2020
		PRZEDSIĘWZIĘCIE VI: Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego i zdrowej żywności	PROW 2014-2020

Tabela nr 12: Cele ogólne, cele szczegółowe i przedsięwzięcia z podziałem na źródła finansowania³⁰

³⁰ opracowanie własne

V.4. Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach LSR, a także wskazanie sposobu ich realizacji wraz z uzasadnieniem

PRZEDSIĘWZIĘCIE 1: POPRAWA INFRASTRUKTURY TURYSTYCZNEJ, REKREACYJNEJ I KULTURALNEJ

<i>Realizacja przedsięwzięcia przyczynia się do realizacji</i>	<i>Uzasadnienie wyboru przedsięwzięcia</i>	<i>Grupy docelowe</i>	<i>Zakres operacji</i>	<i>Metoda realizacji przedsięwzięcia wraz z uzasadnieniem</i>
Cel ogólny I: Rewitalizacja społeczna Cel szczegółowy I.1. Polepszenie warunków spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i turystów	LGD „Trzy Doliny” pragnie stworzyć region atrakcyjny turystycznie, czyli taki, w którym dba się o infrastrukturę i atrakcje turystyczne, ale również o życie społeczne i kulturalne. Jednym z warunków możliwości spędzania wolnego czasu przez mieszkańców i turystów jest dostępność szeroko rozumianej infrastruktury publicznej. Szczególnie istotne i możliwe do dobrego wykorzystania są na terenie LGD świetlice wiejskie i inne obiekty o funkcjach społeczno-kulturalnych i rekreacyjnych, które w większości miejscowości występują, ale często nie pełnią już swoich funkcji społecznych, edukacyjnych, kulturotwórczych i integracyjnych. Dużo takich obiektów nie jest obecnie wykorzystanych z powodu braku środków finansowych na utrzymanie obiektów, zatrudnienie personelu, stworzenie oferty działalności. Szczególnie dzieci wiejskie w okresie wakacyjnym nie mają bogatej i dostępnej oferty poza świetlicami, czy ośrodkami kultury, które mogłyby im zaoferować ciekawe i pożyteczne zajęcia. Rozwój infrastruktury służyć ma również poprawie bezpieczeństwa mieszkańców i turystów. Na obszarach wiejskich inwestycje w infrastrukturę podnoszą również atrakcyjność inwestycyjną oraz poprawiają poziom warunków życia mieszkańców.	- osoby fizyczne - jednostki samorządu terytorialnego - instytucje kultury - kościoły i inne związki wyznaniowe - organizacje pozarządowe (stowarzyszenia, związki stowarzyszeń i fundacje, etc.) - instytucje i inne podmioty zajmujące się rozwojem oferty turystycznej, kulturalnej i rekreacyjnej	Preferowane będą typy operacji dotyczące m.in.: budowy, przebudowy, remontu i wyposażenia budynków pełniących funkcje rekreacyjne i społeczno-kulturalne, w tym świetlic i domów kultury, boisk, placów zabaw, siłowni zewnętrznych, kształtowania obszarów o szczególnym znaczeniu dla zaspakajania potrzeb mieszkańców i sprzyjających nawiązywaniu kontaktów społecznych.	Konkurs – w konkursie, ogłoszonym przez LGD, o przyznanie pomocy będą mogły ubiegać się podmioty wskazane powyżej. Na podstawie kryteriów wyboru, organ decyzyjny, podejmie decyzję o przyznaniu dofinansowania. Projekt współpracy

PRZEDSIĘWZIĘCIE NR 2: ZACHOWANIE LOKALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO, HISTORYCZNEGO, PRZYRODNICZEGO I TURYSTYCZNEGO

<i>Realizacja przedsięwzięcia przyczynia się do realizacji</i>	<i>Uzasadnienie wyboru przedsięwzięcia</i>	<i>Grupy docelowe</i>	<i>Zakres operacji</i>	<i>Metoda realizacji przedsięwzięcia wraz z uzasadnieniem</i>
Cel ogólny I: Rewitalizacja społeczna	Na całym obszarze LGD znajdują się zabytki świadczące o wielokulturowym charakterze regionu jak kościoły, kapliczki, pomniki, etc. Ma to swoje odzwierciedlenie również w	- osoby fizyczne - jednostki samorządu terytorialnego	W ramach przedsięwzięcia realizowane będą mogły być projekty przede wszystkim	Konkurs – w konkursie, ogłoszonym przez LGD, o

Cel szczegółowy I.1. Polepszenie warunków spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i turystów	obrzędach i ludowej tradycji. Podniesienie świadomości społecznej mieszkańców wsi przyczynia się do zwiększenia poziomu zaangażowania ich w rozwiązywanie lokalnych problemów, dbałość o zasoby kulturowe, historyczne i przyrodnicze. Przez swe zaangażowanie mogą wpływać na rozwój gospodarczy regionu czy też na podniesienie atrakcyjności turystycznej swoich miejscowości.	- instytucje kultury - organizacje pozarządowe (stowarzyszenia, związki stowarzyszeń i fundacje, etc.) - kościoły i inne związki wyznaniowe - inne instytucje i organizacje spełniające kryteria dostępu	inwestycyjne dotyczące: konserwacji, restauracji zabytków, wyposażenia zespołów ludowych, zespołów muzycznych, tworzenia muzeów, izb tradycji	przyznanie pomocy będą mogły ubiegać się podmioty uprawnione do finansowania. Na podstawie kryteriów wyboru, organ decyzyjny, podejmie decyzję o przyznaniu dofinansowania.
---	---	---	---	---

PRZEDSIĘWZIĘCIE NR 3: DZIAŁANIA SŁUŻĄCE EDUKACJI SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ I PODNOSZENIU WIEDZY, KOMPETENCJI I UMIEJĘTNOŚCI OSÓB ZAANGAŻOWANYCH WE WDRAŻANIE LSR

Realizacja przedsięwzięcia przyczynia się do realizacji	Uzasadnienie wyboru przedsięwzięcia	Grupy docelowe	Zakres operacji	Metoda realizacji przedsięwzięcia wraz z uzasadnieniem
Cel ogólny I: Rewitalizacja społeczna Cel szczegółowy I.2. Wzrost aktywności społeczności lokalnej i integracji mieszkańców na rzecz inkluzji społecznej	Niska świadomość mieszkańców z zakresu ochrony środowiska i ekologii oraz pojawiające się możliwości wsparcia edukacyjnego zdecydowały o wyborze tego przedsięwzięcia. Zjawiska przyrodnicze na terenach wiejskich ogniskują się wokół dwóch zagadnień: poprawy jakości środowiska przyrodniczego i zmian klimatycznych. Dzięki wprowadzeniu i egzekwowaniu norm chroniących przyrodę, objęciu znacznych terenów różnymi formami ochrony i rozwojowi infrastruktury technicznej, walory i jakość środowiska przyrodniczego wzrosły. Z kolei zmiany klimatyczne mogą stymulować korzystne efekty produkcyjne. Przedsięwzięcie ma zatem na celu edukację międzypokoleniową w zakresie ochrony środowiska, zmian klimatycznych i ekologii ale również w zakresie podejmowania działalności gospodarczej, powrotu na rynek pracy, etc.	- osoby fizyczne - podmioty gospodarcze - jednostki samorządu terytorialnego - instytucje kultury - kościoły i inne związki wyznaniowe - organizacje pozarządowe (stowarzyszenia, związki stowarzyszeń i fundacje, etc.) - inne instytucje i organizacje spełniające kryteria dostępu - grupy defaworyzowane określone w LSR	Preferowane będą operacje kulturalne oraz edukacyjne, w formie szkoleń, warsztatów, wykładów, etc., włączające mieszkańców obszaru w dbanie o środowisko przyrodnicze. Ponadto możliwe do realizacji będą również operacje edukacyjne, wspomagające grupy docelowe w zakresie dostępu do rynku pracy oraz możliwości ubiegania się do dofinansowania projektów oraz komunikacyjne	Konkurs – w konkursie, ogłoszonym przez LGD, o przyznanie pomocy będą mogły ubiegać się podmioty uprawnione do finansowania. Na podstawie kryteriów wyboru, organ decyzyjny, podejmie decyzję o przyznaniu dofinansowania. Operacja własna – planuje się zrealizować operację własną w zakresie działań edukacyjnych. Aktywizacja/koszty bieżące – szkolenia dla społeczności lokalnej z zakresu ubiegania się o dofinansowanie projektów, systematyczne doradztwo. LGD, w ramach środków pozyskanych z poddziałania 9.4 zrealizuje szereg szkoleń, konsultacji oraz indywidualnego doradztwa w powyższym zakresie.

PRZEDSIĘWZIĘCIE NR 4: PROMOCJA OBSZARU OBJĘTEGO LSR, W TYM PRODUKTÓW I USŁUG LOKALNYCH

<i>Realizacja przedsięwzięcia przyczynia się do realizacji</i>	<i>Uzasadnienie wyboru przedsięwzięcia</i>	<i>Grupy docelowe</i>	<i>Zakres operacji</i>	<i>Metoda realizacji przedsięwzięcia wraz z uzasadnieniem</i>
Cel ogólny I: Rewitalizacja społeczna Cel szczegółowy I.2. Wzrost aktywności społeczności lokalnej i integracji mieszkańców na rzecz inkluzji społecznej	Zawarte w diagnozie i analizie SWOT problemy oraz szanse wskazują na niedostateczną promocję oraz słabe wykorzystanie walorów LGD „Trzy Doliny”. Przejawia się to przede wszystkim brakiem środków na działania promocyjne i marginalizację tej dziedziny.	- osoby fizyczne - jednostki samorządu terytorialnego - instytucje kultury - kościoły i inne związki wyznaniowe - organizacje pozarządowe (stowarzyszenia, związki stowarzyszeń i fundacje, etc.) - instytucje i inne podmioty zajmujące się promocją obszaru	Zakres operacji obejmował będzie wydarzenia promujące obszar objęty LSR, aktywizujące oraz integrujące społeczność lokalną. Możliwe do realizacji będą projekty promujące aktywny styl życia dla dzieci, młodzieży, seniorów oraz osób wykluczonych społecznie, jak również publikacje, targi, wystawy, festyny, wyjazdy studyjne, wydawnictwa (książki kucharskie), certyfikacja produktów lokalnych, Ponadto dodatkowo preferowane będą operacje, które wykorzystają lokalny potencjał oraz będą innowacyjne w skali obszaru LGD, zgodnie z kryteriami wyboru	Konkurs – w konkursie, ogłoszonym przez LGD, o przyznanie pomocy będą mogły ubiegać się podmioty uprawnione do finansowania. Na podstawie kryteriów wyboru, organ decyzyjny, podejmie decyzję o przyznaniu dofinansowania. Projekt współpracy

PRZEDSIĘWZIĘCIE NR 5: KONKURENCYJNA GOSPODARKA LOKALNA

<i>Realizacja przedsięwzięcia przyczynia się do realizacji</i>	<i>Uzasadnienie wyboru przedsięwzięcia</i>	<i>Grupy docelowe</i>	<i>Zakres operacji</i>	<i>Metoda realizacji przedsięwzięcia wraz z uzasadnieniem</i>
Cel ogólny II: Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych jako stymulator rozwoju gospodarczego. Cel szczegółowy II.1: Wspieranie podejmowania i	Polityka regionalna i strukturalna Unii Europejskiej szczególną uwagę kieruje na obszary słabiej rozwinięte, które nie dysponują odpowiednim potencjałem społecznym i ekonomicznym. Szczególne znaczenie ma wspieranie mikro i małych przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenach wiejskich, które ze względu na ograniczone możliwości działalności i niski poziom wyposażenia kapitałowego są najbardziej narażone na zmiany koniunktury w gospodarce. Mikro i małe przedsiębiorstwa, stanowią jeden z głównych podmiotów rozwoju gospodarczego. Wzrost poziomu wiedzy, kompetencji i	- podmioty planujące podjęcie działalności gosp. - podmioty prowadzące działalność gosp. - organizacje pozarządowe (stowarzyszenia, związki stowarzyszeń i fundacje, etc.) wpisane jako przedsiębiorcy do KRS	Wszystkie rodzaje działalności gospodarczej, z wyłączeniem kodów PKD wskazanych w ROZPORZĄDZENIU MINISTRA ROLNICTWA I ROZWOJU WSI z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020	Konkurs – w konkursie, ogłoszonym przez LGD, o przyznanie pomocy będą mogły ubiegać się podmioty wskazane powyżej. Na podstawie kryteriów wyboru, organ decyzyjny, podejmie decyzję o przyznaniu dofinansowania.

rozwoju działalności gospodarczej i turystyki wiejskiej	innowacyjność są dziś podstawowymi czynnikami rozwoju gospodarczego. Mieszkańcy obszaru, w trakcie badania ilościowego wskazali również jako proponowane kierunki rozwoju obszaru – dobra gmina dla rozwoju przedsiębiorczości oraz priorytetowe obszary - tworzenie miejsc pracy			
--	---	--	--	--

PRZEDSIĘWZIĘCIE NR 6: ROZWÓJ PRZETWÓRSTWA ROLNO-SPOŻYWCZEGO I ZDROWEJ ŻYWNOŚCI

Realizacja przedsięwzięcia przyczynia się do realizacji	Uzasadnienie wyboru przedsięwzięcia	Grupy docelowe	Zakres operacji	Metoda realizacji przedsięwzięcia wraz z uzasadnieniem
Cel ogólny II: Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych jako stymulator rozwoju gospodarczego. Cel szczegółowy II.1: Wsparcie podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej i turystyki wiejskiej	W Polsce istnieje problem ze sprzedażą żywności lokalnej, tradycyjnej, która przebiega bez kontroli i wymaganych certyfikatów podczas różnego rodzaju imprez. Dotychczasowe uregulowania sprzedaży produktów przez rolników są niewystarczające. Tę sytuację mogłyby zmienić inkubatory przetwórstwa udostępniające przestrzeń dla drobnych producentów lokalnych. Inkubator przetwórstwa lokalnego to podmiot, który ma odpowiednią infrastrukturę i udostępnia ją lokalnym producentom rolnym, przetwórcom, w celu przerobienia produktów rolnych. Składa się przede wszystkim z pomieszczenia wyposażonego w urządzenia i maszyny niezbędne do przetwarzania i przygotowania produktów rolnych do sprzedaży. Infrastruktura inkubatora musi spełniać wymagania weterynaryjne, sanitarne i ochrony środowiska. Może też służyć przechowywaniu produktów. Występowanie na terenie LGD „Trzy Doliny” wielu produktów lokalnych oraz potencjał rolno-spożywczy zdecydował o wyborze tej interwencji.	- podmioty prowadzące działalność gosp. - organizacje pozarządowe (stowarzyszenia, związki stowarzyszeń i fundacje, etc.) wpisane jako przedsiębiorcy do KRS	Wszystkie rodzaje działalności gospodarczej, z wyłączeniem kodów PKD wskazanych w ROZPORZĄDZENIU MINISTRA ROLNICTWA I ROZWOJU WSI z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020	Konkurs – w konkursie, ogłoszonym przez LGD, o przyznanie pomocy będą mogły ubiegać się podmioty wskazane powyżej. Na podstawie kryteriów wyboru, organ decyzyjny, podejmie decyzję o przyznaniu dofinansowania.

Tabela nr 13: Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach LSR, a także wskazanie sposobu ich realizacji wraz z uzasadnieniem³¹

³¹ opracowanie własne

V.5. Specyfikacja wskaźników przypisanych do przedsięwzięć, celów szczegółowych i celów ogólnych wraz z uzasadnieniem wyboru konkretnego wskaźnika w kontekście ich adekwatności do celów i przedsięwzięć

Tabela wskaźników dla Celu ogólnego 1. Rewitalizacja społeczna

1.0	CEL OGÓLNY I	REWITALIZACJA SPOŁECZNA				
1.1	CEL SZCZEGÓŁOWY I.1.	Polepszenie warunków spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i turystów				
1.2.	CEL SZCZEGÓŁOWY I.2.	Wzrost aktywności społeczności lokalnej i integracji mieszkańców na rzecz inkluzji społecznej				
REWITALIZACJA SPOŁECZNA		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego I	Jednostka miary	Stan początkowy 2015 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
W1.0	Do 2023 r. odsetek mieszkańców deklarujących poprawę jakości życia – o 10 % w stosunku do 2015 roku		%	28%	38%	Badanie jakościowe i ilościowe wśród mieszkańców obszaru (ankiety, spotkania, wywiad focusowy). Badanie realizowane 2x w okresie realizacji LSR
Polepszenie warunków spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i turystów		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	Stan początkowy 2015 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
W1.1	Do 2023 r. wzrost liczby osób korzystających z nowych, przebudowanych, wyremontowanych oraz wyposażonych obiektów publicznej infrastruktury o 2 %		osoba	30000	30600	Dane z gmin LGD i ich jednostek podległych, m.in. Gminne Ośrodki Kultury, ankieta sondażowa wśród mieszkańców
W1.1	Do 2023 r. Liczba osób korzystających z odnowionych obiektów zabytkowych i obiektów dziedzictwa kulturowego		osoba	0	300	Dane od podmiotów prowadzących obiekty zabytkowe; sprawozdania od beneficjentów,
W1.1	Do 2023 r. Liczba projektów wykorzystujących lokalne zasoby: przyrodnicze, kulturowe, historyczne, turystyczne oraz produkty lokalne		szt.	0	10	Dane z wniosków o przyznanie pomocy; sprawozdania od beneficjentów
Wzrost aktywności społeczności lokalnej i integracji mieszkańców na rzecz inkluzji społecznej		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	Stan początkowy 2015 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
W1.2	Do 2023r. Liczba uczestników i odbiorców działań promujących, w tym z grup defaworyzowanych, objętych wsparciem		osoba	0	1000	Dane z wniosków o przyznanie pomocy; sprawozdania od beneficjentów;
W1.2	Do 2023 r. Liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych, które zdobyły wiedzę o możliwościach uzyskania wsparcia w ramach PROW		osoba	0	180	Dane własne LGD, listy obecności, testy
W1.2	Do 2023 r. Liczba podmiotów otrzymujących wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD		osoba	0	70	Dane własne LGD, Wykaz udzielonego doradztwa,
W1.2	Do 2023r. Liczba wypromowanych produktów/usług lokalnych		szt.	0	15	Dane z wniosków o przyznanie pomocy; sprawozdania od beneficjentów, Dane własne LGD

						(projekt współpracy)		
PRZEDSIĘWZIĘCIA		GRUPY DOCELOWE	SPOSÓB REALIZACJI (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja)	WSKAŹNIKI PRODUKTU				
				NAZWA	JEDNOSTKA MIARY	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
						początkowa 2015 rok	końcowa 2023 rok	
I.	Poprawa infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej	- osoby fizyczne - jednostki samorządu terytorialnego - instytucje kultury - kościoły i inne związki wyznaniowe - organizacje pozarządowe (stowarzyszenia, związki stowarzyszeń i fundacje, etc.) podmioty zajmujące się rozwojem oferty turystycznej, kulturalnej i rekreacyjnej	Konkurs	1. Liczba nowych, przebudowanych, wyremontowanych lub wyposażonych obiektów pełniących funkcję kulturalno-społeczną – 10	szt.	0	10	Dane z wniosków o przyznanie pomocy, sprawozdania od beneficjentów
				Liczba nowych, przebudowanych, wyremontowanych lub wyposażonych obiektów infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej – 14	szt.	0	14	Dane z wniosków o przyznanie pomocy; sprawozdania od beneficjentów
		Projekt współpracy	1.Liczba zrealizowanych projektów współpracy	szt.	0	1	Dane własne LGD	
II.	Zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego, przyrodniczego i turystycznego	- osoby fizyczne - jednostki samorządu terytorialnego - instytucje kultury - kościoły i inne związki wyznaniowe - organizacje pozarządowe (stowarzyszenia, związki stowarzyszeń i fundacje, etc.)	Konkurs	1.Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim.	szt.	0	4	Dane z wniosków o przyznanie pomocy; sprawozdania od beneficjentów
				2. Liczba zrealizowanych operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego.	szt.	0	13	Dane z wniosków o przyznanie pomocy; sprawozdania od beneficjentów
III.	Działania służące edukacji społeczności lokalnej i	- osoby fizyczne - jednostki samorządu terytorialnego - instytucje kultury	Operacja własna LGD Konkurs	1.Liczba zrealizowanych wydarzeń kulturalnych i edukacyjnych, w tym z zakresu ochrony środowiska i zmian klimatycznych	szt.	0	5	Dane własne LGD, listy obecności, materiały informacyjne

IV.	podnoszeniu wiedzy, kompetencji i umiejętności osób zaangażowanych we wdrażanie LSR	- kościoły i inne związki wyznaniowe - organizacje pozarządowe (stowarzyszenia, związki stowarzyszeń i fundacje, etc.) - grupy defaworyzowane, określone w LSR	Aktywizacja	2.Liczba spotkań/wydarzeń adresowanych do mieszkańców.	szt.	0	14	Dane własne LGD, sprawozdania z realizacji spotkań, Listy obecności
				3.Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	szt.	0	100	Dane własne LGD, rejestr udzielonego doradztwa
				4.Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD	szt.	0	5	Dane własne LGD, listy obecności, delegacje służbowe, faktury za udział w szkoleniach
				5.Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	szt.	0	8	Dane własne LGD, listy obecności, delegacje służbowe, faktury za udział w szkoleniach
	Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów i usług lokalnych		Konkurs	1.Liczba wydarzeń/imprez.	szt.	0	23	Dane z wniosków o przyznanie pomocy; sprawozdania od beneficjentów
				2. Liczba wydanych publikacji promujących lokalne zasoby	szt.	0	23	Dane z wniosków o przyznanie pomocy; sprawozdania od beneficjentów
			Projekt współpracy	1.Liczba zrealizowanych projektów współpracy	szt.	0	1	Dane własne LGD

Tabela nr 14: Tabela wskaźników dla Celu ogólnego 1. Rewitalizacja społeczna³²

Tabela wskaźników dla Celu ogólnego II: Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych jako stymulator rozwoju gospodarczego LGD

2.0	CEL OGÓLNY II	Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych jako stymulator rozwoju gospodarczego				
2.1	CEL SZCZEGÓŁOWY II.1.	Wspieranie podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej, w tym agroturystyki i turystyki wiejskiej				
	Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych jako stymulator rozwoju gospodarczego	Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego II	Jednostka miary	Stan początkowy 2015 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
W2.0	Do 2023 r. Wzrost liczby podmiotów gospodarczych na terenie LGD o 3 % w stosunku do 2015 roku		%	2125	2188	Dane Głównego Urzędu Statystycznego – Bank Danych Lokalnych
	Wspieranie podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej i turystyki wiejskiej	Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	Stan początkowy 2015 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
W2.1.	Do 2023 r. Liczba utworzonych i utrzymanych miejsc pracy		szt.	0	38	Wnioski o przyznanie pomocy i sprawozdania beneficjentów
W2.1.	Do 2023 r. Liczba podmiotów korzystających z infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych		osoba	0	3	Wnioski o przyznanie pomocy i sprawozdania beneficjentów

³² opracowanie własne

PRZEDSIĘWZIĘCIA		GRUPY DOCELOWE	SPOSÓB REALIZACJI	WSKAŹNIKI PRODUKTU				
				NAZWA	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
						Początko wa 2015 rok	końcowa 2023 rok	
V.	Konkurencyjna gospodarka lokalna	- podmioty planujące podjęcie działalności gosp., podmioty prowadzące działalność gosp., organizacje pozarządowe (stowarzyszenia, związki stowarzyszeń i fundacje, etc.) wpisane jako przedsiębiorcy do KRS	Konkurs	1.Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	szt.	0	20	Dane z wniosków o przyznanie pomocy; sprawozdania od beneficjentów
				2.Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	szt.	0	11	
VI.	Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego i zdrowej żywności			1. Liczba nowych inkubatorów (centrów) przetwórstwa lokalnego.	szt.	0	1	

Tabela nr 15: Tabela wskaźników dla Celu ogólnego II: Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych jako stymulator rozwoju gospodarczego LGD³³

³³ opracowanie własne

ROZDZIAŁ VI

SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI

ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU

VI.1. Formy wsparcia operacji w ramach LSR

W ramach realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju planuje się osiągnięcie przedstawionych w Rozdziale V celów za pomocą następujących mechanizmów wdrażania:

1. Operacje realizowane indywidualnie w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD i wybieranych przez organ decyzyjny, a następnie przedkładanych do weryfikacji do SW,
2. Operacja własna LGD (których beneficjentem i realizatorem operacji jest LGD),
3. Projekty współpracy – 2 projekty międzyregionalne.

I. Operacje realizowane indywidualnie w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD i wybieranych przez organ decyzyjny, a następnie przedkładanych do weryfikacji do SW

Ten typ operacji realizowany będzie w ramach następujących przedsięwzięć:

1. **Przedsięwzięcie I: Poprawa infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej,**
2. **Zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego, przyrodniczego i turystycznego**
3. **Przedsięwzięcie III: Działania służące edukacji społeczności lokalnej i podnoszeniu kompetencji, wiedzy i umiejętności osób zaangażowanych we wdrażanie LSR,**
4. **Przedsięwzięcie IV: Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów i usług lokalnych,**
5. **Przedsięwzięcie V: Konkurencyjna gospodarka lokalna,**
6. **Przedsięwzięcie VI: Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego i zdrowej żywności**

Realizacja LSR w ramach tego mechanizmu konkursowego, przy zastosowaniu kryteriów formalnych oraz lokalnych kryteriów wyboru operacji pozwoli na wybór projektów, które przyczynią się w największym stopniu do osiągnięcia celów ogólnych i szczegółowych LSR.

II. Operacja własna LGD (których beneficjentem i realizatorem operacji jest LGD)

W ramach realizacji LSR planuje się również wykorzystanie kolejnego mechanizmu, jakim jest Operacja własna LGD (OW). Zaplanowano, iż będzie to operacja kluczowa dla osiągnięcia Celu ogólnego I Rewitalizacja społeczna oraz Celu szczegółowego I.2. Wzrost aktywności społeczności lokalnej i integracji mieszkańców na rzecz inkluzji społecznej w zakresie **Przedsięwzięcia III: Działania służące edukacji społeczności lokalnej i podnoszeniu kompetencji, wiedzy i umiejętności osób zaangażowanych we wdrażanie LSR**

W ramach operacji własnej planuje się realizację na obszarze LGD wydarzeń kulturalno-edukacyjnych, mających na celu zwiększenie świadomości mieszkańców w zakresie ochrony środowiska, zmian klimatycznych i ekologii. Działania te są niezwykle istotne oraz wynikają z przeprowadzonej analizy SWOT.

CELE	PRZEDSIĘWZIĘCIA	WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA OW (zł)	WSKAŹNIKI PRODUKTU
<i>Cel ogólny I Rewitalizacja społeczna Cel szczegółowy I.2. Wzrost aktywności społeczności lokalnej i integracji mieszkańców na rzecz inkluzji społecznej</i>	<i>PRZEDSIĘWZIĘCIE III Działania służące edukacji społeczności lokalnej i podnoszeniu kompetencji, wiedzy i umiejętności osób zaangażowanych we wdrażanie LSR</i>	150 000,00	- liczba zrealizowanych wydarzeń kulturalnych i edukacyjnych, w tym z zakresu ochrony środowiska i zmian klimatycznych – 5

III. Projekty współpracy

W okresie 2016-2023 planuje się realizację dwóch projektów współpracy:

- 1) Projekt współpracy nr I: Projekt krajowy (międzyregionalny) realizowany w partnerstwie z Lokalną Grupą Działania „Barcja” z województwa warmińsko-mazurskiego oraz Lokalną Grupą Działania Ziemia Łańcucka z województwa podkarpackiego oraz Lokalną Grupą Działania „Łączy nas Kanał Elbląski” z województwa warmińsko-mazurskiego.

Głównym celem projektu jest: Rozwój oparty o produkt lokalny.

Cele szczegółowe:

- 1) Zwiększenie świadomości mieszkańców na obszarach LGD biorących udział w projekcie w zakresie wykorzystania lokalnych zasobów - dziedzictwa kulinarnego Warmii, Mazur, Kujaw, Krajny oraz Podkarpacia
- 2) Wykreowanie produktów lokalnych poprzez działania promocyjne

<i>CEL Ogólny</i>	<i>Cele szczegółowe</i>	<i>WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA PW (zł)</i>	<i>WSKAŹNIKI PRODUKTU</i>	<i>WSKAŹNIKI REZULTATU</i>
<i>Rozwój oparty o produkt lokalny.</i>	1) Zwiększenie świadomości mieszkańców na obszarach LGD biorących udział w projekcie w zakresie wykorzystania lokalnych zasobów - dziedzictwa kulinarnego Warmii, Mazur, Kujaw i Krajny oraz Podkarpacia 2) Wykreowanie produktów lokalnych poprzez działania promocyjne	80.000,00	-liczba produktów zgłoszonych do wpisu na listę produktów tradycyjnych – 5 szt -liczba wypromowanych produktów lokalnych - szt 28	-do 2023 r. wzrost o min. 5% liczby osób, u których zwiększy się świadomość na temat produktu lokalnego oraz dziedzictwa kulinarnego Warmii, Mazur, Kujaw i Krajny oraz Podkarpacia

2) Projekt współpracy nr II: Projekt międzynarodowy. Planuje się realizację inwestycyjnego projektu współpracy, pomiędzy czterema grupami krajowymi: LGD „Barcja”, Stowarzyszenie Kraina Drwęcy i Pasłęki, LGD „Łączy nas Kanał Elbląski” z województwa warmińsko-mazurskiego oraz LGD „Trzy Doliny” z woj. kujawsko-pomorskiego i partnerem zagranicznym.

- 1) Tytuł projektu: Turystyka piesza jako forma spędzania czasu wolnego dla mieszkańców i turystów
- 2) Cel ogólny: Promocja zdrowego i aktywnego trybu życia poprzez rozwój szlaków pieszych dla mieszkańców i turystów
- 3) Cel szczegółowy: a) Rozwój infrastruktury turystycznej poprzez utworzenie szlaków pieszych
b) Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów i usług lokalnych

<i>CEL Ogólny</i>	<i>Cel szczegółowy</i>	<i>WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA PW (zł)</i>	<i>WSKAŹNIKI PRODUKTU</i>	<i>WSKAŹNIKI REZULTATU</i>
<i>Promocja zdrowego i aktywnego trybu życia poprzez rozwój szlaków pieszych dla mieszkańców i turystów.</i>	1) Rozwój infrastruktury turystycznej poprzez utworzenie szlaków pieszych 2) Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów i usług lokalnych	148.000,00	-liczba utworzonych i oznakowanych szlaków pieszych – 7 -liczba przeszkolonych instruktorów Nordic walking -7	- do 2023 r. liczba osób korzystających z utworzonych szlaków pieszych – 500 os.

VI.2. Wykaz kwot wsparcia i intensywności pomocy przyznawanej dla projektów realizowanych w ramach poddziałania 19.2 PROW 2014-2020

Mechanizm wdrożeniowy	Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych			Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych					
				Podmioty wykonujące działalność gosp.			Pozostałe podmioty		
	Sposób finansowania	Kwota wsparcia (zł)	Maksymalna wysokość intensywności wsparcia (%)	Sposób finansowania	Kwota wsparcia (zł)	Maksymalna wysokość intensywności wsparcia (%)	Sposób finansowania	Kwota wsparcia (zł)	Maksymalna wysokość intensywności wsparcia (%)
Konkurs	refundacja	do 300 000,00 ³⁴	nie więcej niż 63,63	refundacja	do 300 000,00 ³⁴	70	refundacja	do 300 000,00 ³⁴	100
Wsparcie na rozpoczęcie działalności gospodarczej				premia	100 000,00	100			
Wsparcie na rozwój przedsiębiorstwa				refundacja	do 300 000,00	70			
Wsparcie na utworzenie infrastruktury przetwórstwa spożywczego	refundacja	do 400 000,00	nie więcej niż 63,63	refundacja	do 400 000,00	70			

Tabela nr 16: Wykaz kwot wsparcia i intensywności pomocy przyznawanej dla projektów realizowanych w ramach poddziałania 19.2 PROW 2014-2020³⁵

³⁴ Zgodnie z rozporządzeniem minimalna całkowita wartość operacji wynosi nie mniej niż 50 000zł (Dz. U. z 2017 poz. 1588)

³⁵ opracowanie własne

VI.3. Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych

Niezależnie od realizowanego mechanizmu wdrożeniowego, w opracowanych Procedurach oceny i wyboru operacji zachowano, iż Skład członków Rady LGD jest zgodny z wymaganiami określonymi w art. 32 ust. 2 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013 Parlamentu europejskiego i Rady (UE) z dnia 17 grudnia 2013 r., tj. ani władze publiczne ani żadna z grup interesu nie posiada więcej niż 49 % praw głosu oraz w decyzjach dotyczących wyboru operacji zachowany jest parytet głosów, zgodnie z art. 34, ust. 3, lit. B rozporządzenia nr 1303/2013 Parlamentu europejskiego i Rady (UE) z dnia 17 grudnia 2013, gwarantujący, iż co najmniej 50 % głosów w decyzjach dotyczących wyboru pochodzi od partnerów niebędących instytucjami publicznymi i umożliwiającą wybór w drodze procedury pisemnej.

Wszystkie przygotowane przez LGD procedury mają na celu zagwarantowanie jak największej poprawności oraz jawności stosowanych rozwiązań:

1. przewidują zasady i tryb postępowania w przypadku zastosowania procedury odwoławczej (termin, warunki i sposób wniesienia protestu),
2. podawanie do publicznej informacji protokołów z każdego etapu procesu wyboru operacji (zawierają tym samym także informacje o wyłączeniu członków organu decyzyjnego z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem których wniosków wyłączenie dotyczy).
3. przewidują przejrzysty sposób postępowania w sytuacji rozbieżnych ocen w ramach kryteriów,

Procedury zawierają także wzory wszystkich dokumentów, o których mowa w treści ich zapisów.

Ponadto w ramach wszystkich procedur szczegółowo określono:

1. **sposób przeprowadzania naborów wniosków:** wskazano i opisano sposób ustalania terminu oraz podawania do publicznej wiadomości ogłoszenia o naborze, a także informacje dotyczące terminu i zakresu tematycznego operacji, kryteriów wyboru operacji, minimalnej liczby punktów, będącą warunkiem wyboru operacji, **jak również informację o sposobie udostępnienia procedur naboru;**
2. **zasady** oraz sposób składania i wycofywania wniosków;
3. **zasady** oraz sposób rejestrowania wniosków;
4. **zasady** podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji, w tym: termin, zasady i sposób dokonywania wstępnej weryfikacji wniosków;
5. **zasady** oraz sposób wyłączenia członków organu decyzyjnego z oceny i wyboru operacji;
6. **termin i zasady** przydziału wniosków;
7. **termin, zasady i sposób** dokonywania oceny merytorycznej i wyboru operacji;
8. **sposób** informowania o wynikach oceny;
9. **sposób i zasady** wnoszenia i rozpatrywania protestów

VI.4. Kryteria wyboru operacji

Opracowane kryteria mają przypisaną wartość punktową i zawierają szczegółową definicję opis wyjaśniający sposób oceny wskazujący wymagania konieczne do spełnienia danego kryterium oraz wpływ zastosowanego kryterium na wybór operacji, które w najlepszym stopniu przyczynią się do osiągnięcia zakładanych celów LSR

W ramach opracowanych kryteriów uwzględniono kryteria formalne, których spełnienie jest warunkiem kolejnego etapu oceny. Ich zadaniem jest w pierwszej kolejności zweryfikowanie, czy wniosek został ważnie złożony i czy zakres tematyczny operacji zgodny jest z zakresem interwencji przewidzianych w LSR oraz przepisów obowiązujących dla RLKS. Ta grupa kryteriów dotyczy poprawności formalnej wniosków i obejmuje zagadnienia związane z: terminowością, kompletnością i adekwatnością zgłaszanych operacji.

Wnioski, które przeszły ocenę formalną oceniane będą przede wszystkim pod kątem spójności proponowanego projektu z zapisami zawartymi w Lokalnej Strategii Rozwoju, w tym przede wszystkim z diagnozą obszaru zawartą w Strategii, a także przewidzianymi w dokumencie wskaźnikami produktów i rezultatów. Premiowane będą ponadto projekty wykorzystujące lokalne potencjały do wyeliminowania zidentyfikowanych problemów. Zakłada się ponadto przyznawanie dodatkowych punktów projektom, które zakładają wykorzystanie większego wkładu własnego beneficjenta, a także zapropnują innowacyjne podejście do rozwiązania zidentyfikowanych problemów.

Kryteria wyboru operacji dla poszczególnych przedsięwzięć są takie same zarówno w ramach procedury konkursowej jak i operacji własnych LGD. Szczegółowy wykaz kryteriów oceny i wyboru operacji stanowią załącznik nr 1 do Procedury ustanawiania kryteriów oceny i wyboru operacji oraz ich zmiany.

VI.5. Wskazanie sposobu oceny innowacyjności

Innowacyjny charakter przedsięwzięć zaplanowanych w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Trzy Doliny” związany jest z umacnianiem i upowszechnianiem działań, których realizacja rozpoczęła się w okresie po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Innowacja stanowi nową (dla organizacji, społeczności czy cywilizacji), wprowadzoną przez człowieka wartość bądź jakość dotyczącą jej celów i/lub sposobów ich realizacji. Przyjęty przez Radę Europejską w roku 2000 w Lizbonie plan rozwoju Unii Europejskiej do roku 2010, tzw. Strategia Lizbońska, zakładał uczynienie z obszaru zjednoczonej Europy najbardziej konkurencyjnego i dynamicznego regionu gospodarczego na świecie. Jednym z filarów Strategii Lizbońskiej, obok liberalizacji gospodarki, rozwoju przedsiębiorczości oraz spójności społecznej była właśnie innowacyjność, która

w założeniach strategii miała być głównym motorem rozwoju gospodarczego Wspólnoty. Szczególnie istotna rola innowacyjności została także potwierdzona w 2005 roku w Odnowionej Strategii Lizbońskiej i Europejskiej Karcie Małych Przedsiębiorstw, czyli dokumencie wytyczającym główne cele wspierania przedsiębiorczości przez UE. Większość dokumentów strategicznych UE kładzie nacisk na promowanie innowacyjności, a dodatkowo każde z państw członkowskich na swój sposób stara się wspierać innowacyjne projekty ze środków krajowych. Innowacyjność jest także jedną z siedmiu cech podejścia LEADER. Wsparcie innowacyjności przez Lokalną Grupę Działania „Trzy Doliny” ma swój wyraz w celach i przedsięwzięciach oraz w kryteriach lokalnych. Podejście innowacyjne jest dodatkowo premiowane w przypadku następujących przedsięwzięć zaplanowanych do realizacji w Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Trzy Doliny” na lata 2014-2020:

W przedsięwzięciu III *„Działania służące edukacji społeczności lokalnej i podnoszeniu kompetencji, wiedzy i umiejętności osób zaangażowanych we wdrażanie LSR”* innowacyjność określono, jako:

- ⇒ realizacja nowego, niestosowanego dotychczas na obszarze LGD podejścia do integracji i aktywizacji mieszkańców;
- ⇒ wytworzenie nowej usługi lub produktu,
- ⇒ zastosowanie nowych sposobów organizacji;
- ⇒ nowatorskie wykorzystanie zasobów lokalnych;
- ⇒ wykorzystanie nowoczesnych technik informacyjno-komunikacyjnych.

Realizacja operacji innowacyjnej w tym przypadku przyczyni się do prawidłowej realizacji LSR oraz pozwoli na wybór operacji, które w sposób atrakcyjny i z wykorzystaniem nowoczesnych rozwiązań zintegrują i zaktywizują mieszkańców z różnych środowisk społecznych. Operacje innowacyjne przyczynią się do realizacji Celu szczegółowego 1.2. *Wzrost aktywności społeczności lokalnej i integracji mieszkańców na rzecz inkluzji społecznej* Celu ogólnego I: Rewitalizacja społeczna

W przypadku przedsięwzięcia IV *„Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów i usług lokalnych”* innowacyjność jest rozumiana jako:

- ⇒ realizacja nowego, niestosowanego dotychczas na obszarze LGD podejścia do integracji i aktywizacji mieszkańców;
- ⇒ wytworzenie nowej usługi lub produktu,
- ⇒ zastosowanie nowych sposobów organizacji;
- ⇒ nowatorskie wykorzystanie zasobów lokalnych;
- ⇒ wykorzystanie nowoczesnych technik informacyjno-komunikacyjnych.

Realizacja operacji o charakterze innowacyjnym w ramach tego przedsięwzięcia przyczyni się do prawidłowej realizacji LSR, pozwoli na wybór operacji, które w sposób atrakcyjny i z wykorzystaniem nowoczesnych rozwiązań zintegrują i zaktywizują mieszkańców z różnych środowisk społecznych. Innowacyjne operacje mające na celu promocję obszaru, produktów i usług lokalnych wpłyną na realizację *Cel szczegółowy 1.2. Wzrost aktywności społeczności lokalnej i integracji mieszkańców na rzecz inkluzji społecznej* Celu ogólnego I: Rewitalizacja społeczna

Kolejne przedsięwzięcie, w którym jako kryterium wyboru operacji zastosowano innowacyjność jest przedsięwzięcie piąte „Konkurencyjna gospodarka lokalna”. Innowacyjność zdefiniowano w tym przypadku jako: wytworzenie nowej usługi lub produktu, dotychczas nie oferowanego/produkowanego na obszarze LGD

- ⇒ zastosowanie nowych sposobów organizacji lub zarządzania, wcześniej nie stosowanych na obszarze LGD,
- ⇒ zrealizowanie inwestycji, jakiej dotychczas nie było na obszarze LGD,
- ⇒ nowatorskie wykorzystanie lokalnych zasobów i surowców, dotychczas nie stosowane na obszarze LGD,
- ⇒ wykorzystanie nowoczesnych technik informacyjno-komunikacyjnych.

Dodatkowymi punktami premiowane będą operacje, które zastosują innowacyjne rozwiązania tj. nowoczesne techniki komunikacyjne. Realizacja takich operacji przyczyni się do wzrostu konkurencyjności obszaru LGD oraz wpłynie na osiągnięcie Celu szczegółowego II.1: *Wspieranie podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej i turystyki wiejskiej* i Celu ogólnego II: *Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych kulturowych i turystycznych* jako stymulator rozwoju gospodarczego

Ostatnie przedsięwzięcie VI, *Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego i zdrowej żywności* również określono, jako innowacyjne. Założeniem LSR jest , aby nowe metody, dotąd nie stosowane były stymulatorem rozwoju gospodarczego. Rozwój przetwórstwa lokalnego jest nowatorską metodą nie stosowaną dotąd w kraju. Innowacyjność określono jako:

- ⇒ zastosowanie nowych sposobów organizacji lub zarządzania, wcześniej nie stosowanych na obszarze LGD,
- ⇒ zrealizowanie inwestycji, jakiej dotychczas nie było na obszarze LGD,
- ⇒ nowatorskie wykorzystanie lokalnych zasobów i surowców, dotychczas nie stosowane na obszarze LGD.

ROZDZIAŁ VII

PLAN DZIAŁANIA

Niniejszy rozdział zawiera plan działania przedstawiony osobno dla każdego celu ogólnego. W przedmiotowym planie przedstawiono budżet celów szczegółowych w następujących przedziałach czasowych:

⇒ 2016 – 2018

⇒ 2019 – 2021

⇒ 2022 – 2023

Plan działania zawiera harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników produktu z uwzględnieniem tzw. kamieni milowych. Do 31 grudnia 2018 r. założono zatem zrealizowanie wskaźników produktu na poziomie nie niższym niż 20%. Na koniec 2021 roku stopień osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu będzie wynosił od 85% do 100%. W ostatnim okresie tj. od 1 stycznia 2022 r. do 31 grudnia 2023 r. wszystkie wskaźniki zostaną osiągnięte w 100%. W przedstawionym poniżej planie działania uwzględniono zarówno projekty grantowe, jak i operacje własne LGD. Kwoty określające planowane wsparcie obejmują nie tylko pomoc udzielaną beneficjentom, ale także krajowy wkład środków publicznych pochodzących ze środków własnych beneficjentów, będących podmiotami sektora finansów publicznych w wysokości zapewniającej współfinansowanie wkładu EFRROW. Budżet Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny” wynosi 14 145 500,00 zł, z czego:

⇒ 11 400 000,00 zł to kwota obejmująca zakres wsparcia określony w art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013, czyli „*Realizacja LSR*”

⇒ 228 000,00 zł to kwota obejmująca zakres wsparcia określony w art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013 – „*Współpraca*”

⇒ 2 517 500,00 zł to kwota obejmująca zakres wsparcia określony w art. 35 ust. 1 lit. d i e rozporządzenia 1303/2013 – „*Koszty bieżące*” i „*Aktywizacja*”

ROZDZIAŁ VIII

BUDŻET LOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Budżet Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Trzy Doliny” zapewnia realizację zaplanowanych celów, przedsięwzięć i operacji zawartych w Lokalnej Strategii Rozwoju. LGD obejmuje swoją Lokalną Strategią Rozwoju obszar z liczbą mieszkańców wynoszącą **102 587 osób**.

Zgodnie z Załącznikiem nr 6 do Regulaminu konkursu na wybór Lokalnych Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego Przez Społeczność wysokość środków dostępnych w okresie 2016-2023 wynosi łącznie **14 145 500,00 PLN**.

VIII.1. Wysokość wsparcia finansowego EFSI w ramach LSR w ramach poszczególnych poddziałań:

ZAKRES WSPARCIA	WSPARCIE FINANSOWE (PLN)	
	PROW	FUNDUSZ WIODĄCY EFRROW
Realizacja LSR (art. 35, ust.1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	11 400 000,00	
Współpraca (art. 35, ust.1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	228 000,00	
Koszty bieżące (art. 35, ust.1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	2 517 500,00	2 517 500,00
Aktywizacja (art. 35, ust.1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)		
RAZEM	14 145 500,00	2 517 500,00

Tabela nr 17: Wysokość wsparcia finansowego EFSI w ramach LSR w ramach poszczególnych poddziałań³⁶

VIII.2. Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014-2020

<i>Beneficjent</i>	<i>WKŁAD EFRROW</i>	<i>BUDŻET PAŃSTWA</i>	<i>WKŁAD WŁASNY BĘDĄCY WKŁADEM KRAJOWYCH ŚRODKÓW PUBLICZNYCH</i>	<i>RAZEM</i>
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	4 231 395,00	2 418 605,00		6 650 000,00
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	3 022 425,00		1 727 575,00	4 750 000,00
RAZEM	7 253 820,00	2 418 605,00	1 727 575,00	11 400 000,00

Tabela nr 18: Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014-2020³⁷

³⁶ opracowanie własne

³⁷ opracowanie własne

VIII.3. Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania:

<i>CEL OGÓLNY</i>	<i>WYSOKOŚĆ BUDŻETU DLA CELU OGÓLNEGO/ (PLN)</i>	<i>ŹRÓDŁA FINANSOWA NIA</i>	<i>CELE SZCZEGÓŁOWE</i>	<i>PRZEDSIĘWZIĘCIA</i>	<i>WYSOKOŚĆ BUDŻETU DLA PRZEDSIĘWIECIA (PLN)</i>
CEL OGÓLNY I: REWITALIZACJA SPOŁECZNA	5 700 000,00	PROW	Cel szczegółowy I.1:	PRZEDSIĘWZIĘCIE I	4 700 000,00
			<i>Polepszenie warunków spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i turystów</i>	PRZEDSIĘWZIĘCIE II:	400 000,00
			Cel szczegółowy 1.2.	<i>Zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego, przyrodniczego i turystycznego</i>	
				PRZEDSIĘWZIĘCIE III:	150 000,00
Cel ogólny II: WYKORZYSTANIE LOKALNYCH ZASOBÓW PRZYRODNICZYCH KULTUROWYCH I TURYSTYCZNYCH JAKO STYMULATOR ROZWOJU GOSPODACZEGO	5 700 000,00	PROW	Cel szczegółowy II.1:	<i>Wzrost aktywności społeczności lokalnej i integracji mieszkańców na rzecz inkluzji społecznej</i>	
				PRZEDSIĘWZIĘCIE IV:	450 000,00
				<i>Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów i usług lokalnych</i>	
				PRZEDSIĘWZIĘCIE V	5 300 000,00
				PRZEDSIĘWZIĘCIE VI:	400 000,00
				<i>Konkurencyjna gospodarka lokalna</i>	
				<i>Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego i zdrowej żywności</i>	
Razem cele ogólne:				11 400 000,00	

Tabela nr 19: Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania³⁸

³⁸ opracowanie własne

ROZDZIAŁ IX **PLAN KOMUNIKACJI**

IX.1. CELE DZIAŁAŃ KOMUNIKACYJNYCH

Głównym celem Planu Komunikacji na lata 2014-2020 utworzonego przez Lokalną Grupę Działania „Trzy Doliny” jest efektywna realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju. Cel ten będzie realizowany poprzez następujące cele szczegółowe:

1. Informowanie lokalnej społeczności o możliwościach pozyskania środków w ramach programu rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014-2020.
2. Pomoc potencjalnym beneficjentom w przygotowywaniu wniosków i pozyskiwaniu środków.
3. Pozyskiwanie opinii na temat realizacji LSR.
4. Prezentacja wniosków i ich wpływu na podejmowane działania.

Działania komunikacyjne mają na celu wzmocnienie efektywnej realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju. Nie jest to możliwe bez sprawnego kanału komunikacji. Istotne, aby przepływ informacji odbywał się dwukierunkowo, a więc nie tylko jest to proces spływania informacji wystosowanych przez działaczy LGD na mieszkańców, ale i również zbieranie informacji uzyskanych od mieszkańców i przekazywanych do działaczy LGD.

Pierwszym etapem wymiany informacji jest szeroka promocja Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 służąca poinformowaniu mieszkańców o możliwościach dofinansowania oferowanych w ramach programu oraz zasadach jego przyznawania. Wśród osób poinformowanych wyłonić następnie będzie można jednostki zainteresowane ofertą, które następnie będą wspomagane działaniami doradczymi w zakresie przygotowania wniosków oraz pozyskiwania środków. Następnie następuje proces zbierania informacji zwrotnych, które zawierają uwagi mieszkańców na temat realizacji LSR wraz z jej oceną. Uzyskane opinie stanowią podstawę do skorygowania podejmowanych działań w celu maksymalizacji korzyści z podejmowanych działań.

Wskazane działania służą integracji mieszkańców Lokalnej Grupy Działania poprzez wymianę doświadczeń i podnoszenie efektywności ich przedsięwzięć. We wspomniany proces zaangażowane są wszystkie gminy wchodzące w skład Stowarzyszenia.

IX.2. GŁÓWNI ADRESACI DZIAŁAŃ KOMUNIKACYJNYCH - GRUPY DOCELOWE

Określenie grup docelowych jest ściśle skorelowane z efektem, jaki ma przynieść dane działanie komunikacyjne.

Podział grup docelowych może się odbywać w kilku wymiarach. W wymiarze ogólnym wskazać można jedną grupę docelową, którą stanowi społeczność obszaru objętego LSR.

Ze względu na kierunek przepływu informacji wskazać można:

- ✓ działaczy LGD odpowiedzialnych za realizację LSR,
- ✓ lokalną społeczność dostarczającą informację zwrotną na temat realizacji LSR.

Ze względu na poszczególne grupy społeczne wskazać można:

- ✓ osoby fizyczne,
- ✓ przedsiębiorców,
- ✓ młodzież i dzieci,
- ✓ osoby starsze,
- ✓ bezrobotnych,
- ✓ rolników,
- ✓ osoby niepełnosprawne itp.

Ze względu na charakter podmiotu wskazać można:

- ✓ Jednostki samorządu terytorialnego,
- ✓ Organizacje pozarządowe,
- ✓ Placówki edukacyjne,
- ✓ Kościoły oraz związki wyznaniowe,
- ✓ Spółdzielnie mieszkaniowe itp.

Zakres wyodrębnionych grup docelowych ma charakter szeroki oraz co do zasady otwarty.

Plan komunikacyjny zawierający:

- a) prezentację głównych celów i przesłanek leżących u podstaw jego opracowania;
- b) opis działań komunikacyjnych i grup docelowych oraz środków przekazu, w tym działań podejmowanych w przypadku problemów z realizacją LSR, niskim poparciem społecznym dla działań realizowanych przez LGD itd.
- c) opis zakładanych wskaźników realizacji działań komunikacyjnych oraz efektów działań komunikacyjnych
- d) analizę efektywności działań komunikacyjnych i zastosowanych środków przekazu
(w tym tryb korygowania planu komunikacji);

e) opis sposobu wykorzystania w procesie realizacji LSR wniosków/opinii zebranych podczas działań komunikacyjnych;

f) budżet przewidziany na działania komunikacyjne stanowi załącznik nr 5 do Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Trzy Doliny”.

ROZDZIAŁ X

ZINTEGROWANIE

Uzasadnienie stosowania podejścia Leader polega na przynoszeniu lepszych rezultatów, aniżeli miałyby być stosowane jedynie tradycyjne podejście, jak również na synergii podejmowanych działań. Aby Lokalna Strategia Rozwoju była realizowana w sposób prawidłowy, niezbędny jest jej zintegrowany charakter.

Rozwiązania zaproponowane w LSR nie skupiają się na wszystkich problemach obszaru, przypisując im jednakowe wagi. Takie działanie przyczyniłoby się do niskiej efektywności. Nacisk został położony na te obszary problemowe, których rozwiązanie przyniesie największy efekt w sposób kompleksowy oraz spójny.

Zintegrowanie LSR realizowanej przez LGD Trzy Doliny jest realizowane poprzez szereg następujących czynników:

spójność celów i przedsięwzięć z nimi związanych w ramach LSR

współpraca podmiotów realizujących LSR

wykorzystywanie w szerokim zakresie zasobów lokalnych zdywersyfikowanymi metodami

spójność celów określonych w LSR z celami określonymi w innych dokumentach planistycznych

Cele oraz związane z nimi działania zawarte w Lokalnej Strategii Rozwoju stanowią zwartą całość, zmierzającą do realizacji nadrzędnej misji jaką jest rozwój obszaru Lokalnej Grupy Działania. Zaplanowane działania zostały określone w taki sposób, aby wzajemnie się uzupełniać i tworzyć kompleksowy system poprawy warunków życia mieszkańców. Żadne z działań nie nakładają się na siebie, bądź nie wykluczają. Ich rezultaty stanowią realizację jednego, spójnego celu – rozwój obszaru.

Cel szczegółowy 1.1. Polepszenie warunków spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i turystów

Cel szczegółowy 1.2. Wzrost aktywności społeczności lokalnej i integracji mieszkańców na rzecz inkluzji społecznej

**CEL OGÓLNY I -
Rewitalizacja
społeczna**

Cel szczegółowy 2.1:
*Wspieranie podejmowania i rozwoju
działalności gospodarczej i turystyki
wiejskiej*

Cel ogólny II:
Wykorzystanie
lokalnych zasobów
przyrodniczych
kulturowych i
turystycznych jako
stymulator rozwoju
gospodarczego

Realizacja Lokalnej Strategii Działania odbywa się w warunkach szeroko rozumianej współpracy kilku sektorów:

- społecznego,
- samorządowego,
- non-profit,
- gospodarczego.

Współpraca wskazanych obszarów odbywa się wewnątrz nich oraz pomiędzy nimi, a więc zachodzi integracja wewnętrzna oraz zewnętrzna. Działania realizujące integrację oraz aktywizację różnych środowisk społecznych pozwalają na zacieśnienie więzi pomiędzy poszczególnymi grupami społecznymi zmniejszając pomiędzy nimi dystans społeczny np. pracodawcami oraz osobami bezrobotnymi. Jednocześnie wszelka działalność integracyjna jak np. organizacja lokalnych imprez, nie może się odbywać bez udziału organów samorządowych, społeczności oraz organizacji non – profit.

Podczas realizacji celów LSR następuje również integracja wewnątrz sektora gospodarczego. Poprawa infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej oraz kulturalnej wymaga szerokiej współpracy podmiotów związanych z tymi dziedzinami, działających w ramach różnych sekcji PKD:

- sekcji A skupiającej podmioty związane z sektorem rolniczym,
- sekcji F silnie rozwiniętej na badanym obszarze związanym z budownictwem,
- sekcji H związanej z usługami transportowymi,
- sekcji I w ramach której skupiają się podmioty oferujące usługi gastronomiczne oraz hotelowe,
- sekcji R związanej z kulturą, rozrywką oraz rekreacją.

Niezbędna jest tutaj również ścisła współpraca przedsiębiorców z jednostkami sektora non profit oraz samorządowego (sekcja O związana z administracją publiczną).

Działania związane z ochroną lokalnych wartości kulturowych pobudzają do współpracy przedsiębiorstwa związane z branżą turystyczną, lokalne organizacje non-profit, władze gminy ale i również lokalną społeczność, która integruje się w ramach lokalnego patriotyzmu. W ramach realizacji tego celu niezbędne jest zaangażowanie instytucji kultury, kół gospodyń wiejskich, lokalnych twórców ludowych, kościołów, stowarzyszeń, wiejskich domów kultury, rad sołeckich, lokalnych rzemieślników itp.

Promocja lokalnych produktów umożliwia również na integrację mieszkańców obszaru LGD ze społecznościami sąsiadującymi. Pozwala to na szeroko rozumianą wymianę doświadczeń oraz wzmacnia partnerskie relacje.

Tworzenie warunków powstawania miejsc pracy wymaga współpracy instytucji z otoczenia biznesu, osób przedsiębiorczych dopiero chcących założyć działalność gospodarczą jak i istniejących dotychczas przedsiębiorstw z różnych sektorów gospodarczych. Taka integracja pozwala również wspomagać grupę defaworyzowaną, którą tworzą osoby bezrobotne.

Poprawa infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej oraz kulturalnej wymaga kompleksowych metod wykorzystujących lokalne zasoby. Wśród nich szczególny nacisk kładziony jest na zasoby kulturalne, przyrodnicze, historyczne oraz ludzkie. Te ostatnie wykorzystywane są do realizacji wszystkich działań nakreślonych w LSR. Lokalna Strategia Rozwoju jest zintegrowana z innymi dokumentami planistycznymi obowiązującymi na terenie LGD. Jej cele są zgodne i komplementarne z celami wskazanymi w pozostałych dokumentach planistycznych na poziomie lokalnym, regionalnym oraz krajowym.

Poziom lokalny

- Strategia Rozwoju Gminy Białe Błota na lata 2013 – 2025
- Strategia Rozwoju Gminy Dobrcz na lata 2014-2025
- Strategia Rozwoju Gminy Nowa Wieś Wielka na lata 2008 - 2015
- Strategia I Programy Rozwoju Gminy Sicienko na lata 2015-2020 +
- Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Solec Kujawski na lata 2014- 2020 (+)
- Strategia rozwoju Miasta i Gminy Koronowo na lata 2001–2015

Poziom regionalny

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko - Pomorskiego na lata 2014-2020
- Strategia rozwoju województwa Kujawsko - Pomorskiego do roku 2020 - Plan modernizacji 2020 +

Poziom krajowy

- Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030 Trzecia fala nowoczesności
- Strategia Rozwoju Kraju 2020 Aktywne społeczeństwo Konkurencyjna gospodarka Sprawne państwo
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020 Regiony Miasta Obszary wiejskie
- Krajowa Polityka Miejska
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

Porównanie celów LSR z celami innych dokumentów planistycznych oraz wykazanie ich spójności prezentują poniższe tabele.

Poziom lokalny			
Nazwa dokumentu planistycznego	Cele wskazane w dokumencie planistycznym	Powiązany cel wskazany w LSR	Wspólna oś działania
Strategia Rozwoju Gminy Białe Błota na lata 2013 – 2025	2. <i>Rozwój infrastruktury i usług społecznych – zapewnia dogodne warunki rozwoju i wypoczynku.</i>	I.1. <i>Polepszenie warunków spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i turystów.</i>	Wzmocnienie kapitału społecznego
Strategia Rozwoju Gminy Dobrcz na lata 2014-2025	1.2. <i>Zwiększenie atrakcyjności gminy jako dobrego miejsca do spędzania wypoczynku i zamieszkania.</i>		
Strategia Rozwoju Gminy Nowa Wieś Wielka na lata 2008 - 2015	1.4. <i>Rozwój sieci osadniczej oraz wspieranie działań w zakresie poprawy jakości życia mieszkańców.</i>		
Strategia I Programy Rozwoju Gminy Sicienko na lata 2015-2020 +	4.4.2. <i>Rozwój sieci ścieżek rowerowych i infrastruktury komunikacji rowerowej.</i>		
	3.3.1. <i>Poszerzenie i uatrakcyjnienie oferty kulturalnej w gminie, pełniejsze wykorzystanie oferty i potencjału kulturalnego Bydgoszczy.</i>		
Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Solec Kujawski na lata 2014- 2020 (+)	1. <i>Bogata oferta usług.</i>	I.2. <i>Wzrost aktywności społeczności lokalnej i integracji mieszkańców na rzecz inkluzji społecznej.</i>	Wzmocnienie kapitału społecznego
Strategia rozwoju Miasta i Gminy Koronowo na lata 2001–2015	7. <i>Masowy, ogólnodostępny, ale i ukierunkowany, kultywujący tradycje, promujący zdrowie, rodzinny, bezpieczny, wychowujący sport i rekreacja w gminie.</i>		
Strategia Rozwoju Gminy Nowa Wieś Wielka na lata 2008 - 2015	III.3. <i>Promowanie postaw obywatelskich.</i>		
Strategia I Programy Rozwoju Gminy Sicienko	1.4.2. <i>System i procedury konsultacji społecznych istotnych decyzji</i>		

na lata 2015-2020 +	<i>samorządowych.</i> <i>3.2.2. Podniesienie poziomu i powszechności uczestnictwa w zajęciach sportowych młodzieży szkolnej.</i> <i>3.4.2. Aktywizacja i integrowanie społeczności mieszkańców gminy, budowanie tożsamości, poczucia dumy, lokalnego patriotyzmu, umiejętności współpracy.</i> <i>3.4.1. Aktywny i odpowiedzialny udział mieszkańców w pracach samorządu.</i>		
Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Solec Kujawski na lata 2014- 2020 (+)	<i>1.Społeczeństwo obywatelskie.</i>		
Strategia rozwoju Miasta i Gminy Koronowo na lata 2001–2015	<i>6. Przygotowanie do odbioru i aktywne uczestnictwo mieszkańców w kulturze, rozwój twórczości i talentów.</i>		
Strategia Rozwoju Gminy Białe Błota na lata 2013 – 2025	<i>1. Rozwój infrastruktury technicznej – zapewnia dogodne warunki zamieszkania i inwestowania.</i> <i>3.Sprawne zarządzanie Gminą – zapewnia poczucie ładu i bezpieczeństwa oraz stwarza dobry klimat do prowadzenia działalności gospodarczej .</i>	II.1.Wspieranie podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej i turystyki wiejskiej.	Rozwój gospodarczy
Strategia Rozwoju Gminy Dobrcz na lata 2014-2025	<i>1.3. Zwiększenie atrakcyjności gminy jako dobrego miejsca do inwestowania.</i>		
Strategia Rozwoju Gminy Nowa Wieś Wielka na lata 2008 - 2015	<i>1.1. Wsparcie lokalnej przedsiębiorczości oraz rozwój inwestycyjny na terenie Gminy.</i> <i>1.2. Rozwój turystyki.</i>		
Strategia I Programy Rozwoju Gminy Sicienko na lata 2015-2020 +	<i>1.2.1. Rozwój i modernizacja rolnictwa w gminie poprzez wspieranie działań w ramach wszystkich 6 priorytetów PROW na lata 2014-2020.</i> <i>1.2.2. Stworzenie pakietu motywacyjnego i oferty dla przedsiębiorców i inwestorów oraz promocja oferty.</i> <i>1.2.3. Tworzenie systemu efektywnej współpracy gminy z innymi JST, przedsiębiorcami, NGO, LGD itd.</i> <i>4.4.1. Rozwój i modernizacja bazy turystycznej, promocja gminy.</i>		
Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Solec Kujawski na lata 2014- 2020 (+)	<i>1.Bogata oferta usług.</i>		
Strategia rozwoju Miasta i Gminy Koronowo na lata 2001–2015	<i>1.Rozwinięta infrastruktura turystyczna i skuteczne zarządzanie zasobami gminy Koronowo w zakresie rozwoju turystyki.</i> <i>3. Rozwój usług turystycznych, handlu, przetwórstwa lokalnych surowców oparty na przedsiębiorczości mieszkańców gminy oraz tworzenie warunków dla pozyskania inwestycji zewnętrznych.</i>		

Tabela nr 20: Porównanie celów LSR z celami innych dokumentów planistycznych oraz wykazanie ich spójności na poziomie lokalnym.³⁹

³⁹ opracowanie własne

Poziom regionalny			
Nazwa dokumentu planistycznego	Cele wskazane w dokumencie planistycznym	Powiązany cel wskazany w LSR	Wspólna oś działania
Strategia rozwoju województwa Kujawsko - Pomorskiego do roku 2020 - Plan modernizacji 2020 +	<i>Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi.</i>	<i>I.1.Polepszenie warunków spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i turystów.</i>	Wzmocnienie kapitału społecznego
Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko - Pomorskiego na lata 2014-2020	<i>Cel tematyczny 9.Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją.</i>	<i>I.2.Wzrost aktywności społeczności lokalnej i integracji mieszkańców na rzecz inkluzji społecznej.</i>	
Strategia rozwoju województwa Kujawsko - Pomorskiego do roku 2020 - Plan modernizacji 2020 +	<i>Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi.</i> <i>Tożsamość i dziedzictwo.</i>		
Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko - Pomorskiego na lata 2014-2020	<i>Cel tematyczny 3. Wzmacnianie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury.</i>	<i>II.1.Wspieranie podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej i turystyki wiejskiej.</i>	Rozwój gospodarczy
	<i>Cel tematyczny 6.Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami.</i>		
Strategia rozwoju województwa Kujawsko - Pomorskiego do roku 2020 - Plan modernizacji 2020 +	<i>Gospodarka i miejsca pracy.</i> <i>Nowoczesny sektor rolno – spożywczy.</i> <i>Innowacyjność.</i>		

Tabela nr 21: Porównanie celów LSR z celami innych dokumentów planistycznych oraz wykazanie ich spójności na poziomie regionalnym⁴⁰

Poziom krajowy			
Nazwa dokumentu planistycznego	Cele wskazane w dokumencie planistycznym	Powiązany cel wskazany w LSR	Wspólna oś działania
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020	4.2.10. Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich.	I.1.Polepszenie warunków spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i turystów.	Wzmocnienie kapitału społecznego
Krajowa Polityka Miejska	5. Wspomaganie rozwoju subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich, przede wszystkim na obszarach problemowych polityki regionalnej (w tym na niektórych obszarach wiejskich) poprzez wzmacnianie ich funkcji oraz przeciwdziałanie ich upadkowi ekonomicznemu (miasto silne).		
Strategia Rozwoju Kraju 2020 Aktywne społeczeństwo Konkurencyjna gospodarka Sprawne państwo	3.1.1.Zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.	I.2.Wzrost aktywności społeczności lokalnej i integracji mieszkańców na rzecz inkluzji społecznej.	
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020	4.2.11. Aktywizacja mieszkańców obszarów wiejskich i wykorzystanie potencjałów endogenicznych na rzecz rozwoju lokalnego.		
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020 Regiony Miasta Obszary wiejskie	2.1. Wzmacnianie spójności w układzie krajowym.		
Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030 Trzecia fala nowoczesności	1.Wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla wzrostu oszczędności oraz podaży pracy i innowacji.	II.1.Wspieranie podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej i turystyki	Rozwój gospodarczy
Strategia Rozwoju Kraju 2020 Aktywne społeczeństwo	2.2.1. Zwiększenie produktywności gospodarki. 2.2.3.Zwiększenie konkurencyjności i		

⁴⁰ opracowanie własne

Konkurencyjna gospodarka Sprawne państwo	<i>modernizacja sektora rolno-spożywczego.</i>	wiejskiej.	
	<i>2.2.4. Poprawa warunków ramowych dla prowadzenia działalności gospodarczej.</i>		
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020	<i>4.2.9. Tworzenie możliwości zatrudnienia poza rolnictwem bez zmiany miejsca zamieszkania.</i>		
	<i>4.2.11. Aktywizacja mieszkańców obszarów wiejskich i wykorzystanie potencjałów endogenicznych na rzecz rozwoju lokalnego.</i>		
	<i>4.2.1. Zwiększenie liczby konkurencyjnych gospodarstw rolnych.</i>		
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020 Regiony Miasta Obszary wiejskie	<i>1.3.3. Zwiększanie możliwości wprowadzania rozwiązań innowacyjnych przez przedsiębiorstwa i instytucje regionalne.</i>		

Tabela nr 22: Porównanie celów LSR z celami innych dokumentów planistycznych oraz wykazanie ich spójności na poziomie krajowym⁴¹

ROZDZIAŁ XI

MONITORING I EWALUACJA

Prowadzenie monitoringu i ewaluacji realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju w całym okresie jej wdrażania jest procesem koniecznym dla sprawdzenia czy udaje się skutecznie osiągnąć cele określone w Strategii. Wyniki procesów zaplanowanych w ramach monitoringu mogą skutkować koniecznością ewaluacji LSR. Ewaluacja ta może zmierzać w kierunku aktualizacji lub zmiany planowanych w LSR działań i efektów. Istotą wdrażania strategii jest poprawa sytuacji mieszkańców obszaru poprzez realizację założonych celów i przypisanych do nich wskaźników produktu, rezultatu i oddziaływania. Dlatego proces ten będzie prowadzony w całym okresie przewidzianym na wdrażanie LSR, czyli w latach 2014-2023, ale również po roku 2023 w celu obserwowania efektów oddziaływania zrealizowanych operacji.

Lokalna Grupa Działania „Trzy Doliny” będzie dokonywać systematycznej oceny LSR, jej założeń, przebiegu wdrażania oraz osiągniętych rezultatów z punktu widzenia adekwatności, efektywności, skuteczności, użyteczności i trwałości podejmowanych działań. Ewaluacja LSR dostarczać będzie rzetelnych i użytecznych informacji, które zostaną następnie wykorzystane w procesie decyzyjnym oraz we współpracy partnerów zaangażowanych we wdrażanie Strategii.

Ewaluacja i monitoring są ze sobą wzajemnie i rzeczowo powiązane. **Monitoring** to część składowa szerszego procesu w strategii zarządzania nad realizowanym projektem. Polega na systematycznym, prowadzonym na bieżąco gromadzeniu, analizowaniu i wykorzystywaniu informacji o przebiegu wdrażania LSR. Uzyskane w ten sposób informacje mogą skutkować koniecznością wprowadzenia zmian w zaplanowanych działaniach. Proces monitoringu ma charakter ciągły. **Ewaluacja** to natomiast działanie analityczne mające na celu dostarczenie informacji na temat skuteczności i przydatności podejmowanych działań podczas realizacji przyjętych celów strategicznych i szczegółowych. Proces ewaluacji celów i wskaźników przyjętych w LSR Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny” będzie realizowany z zastosowaniem następujących rodzajów ewaluacji:

1. **Ewaluacja ex – ante** – przed uchwaleniem LSR na Walnym Zebraniu Członków. Na tym etapie ocenie poddane zostaną:
 - wskaźniki, ich poprawa i trafność z wyznaczonymi celami oraz możliwość ich osiągnięcia;
 - spójność zewnętrzna zapisów dokumentów.

Raport sporządzony na tym etapie stanowić będzie uzasadnienie uchwały Walnego Zebrania Członków o przyjęciu Lokalnej Strategii Rozwoju.

2. **Ewaluacja on – going** – ewaluacja bieżąca, która będzie realizowana przez cały okres wdrażania Strategii. Skupia się ona na zarządzaniu programem, diagnozuje i analizuje problemy pojawiające się w trakcie jego realizacji, jak również wskazuje możliwości ich rozwiązania. Lokalna Grupa Działania „Trzy Doliny” zaplanowała przeprowadzenia ewaluacji przez niezależnych ekspertów zewnętrznych w trakcie realizacji Strategii w następujących terminach:
 - w pierwszym kwartale 2019 r. – będzie ona uwzględniała okres od początku wdrażania nowej Strategii do 31 grudnia 2018 r.
 - w pierwszym kwartale 2022 r. – będzie uwzględniała okres od 1 stycznia 2019 r. do 31 grudnia 2021r.

Ewaluacja we wskazanych wyżej terminach zostanie przeprowadzona przez zewnętrznych, niezależnych ekspertów. Z przeprowadzonej ewaluacji zostanie sporządzony szczegółowy raport obrazujący stan osiągnięcia celów

⁴¹ opracowanie własne

ogólnych i szczegółowych, stopień realizacji wskaźników produktu, rezultatu i oddziaływania oraz wykorzystanie budżetu. Wnioski zawarte w raporcie z ewaluacji pomogą wyznaczyć kierunek zmian w zaplanowanych działaniach.

Dodatkowo LGD we własnym zakresie przeprowadzać będzie ewaluację on – going co kwartał. Okresem objętym ewaluacją będzie kwartał poprzedzający.

3. **Ewaluacja ex – post** – ewaluacja dokonana po realizacji interwencji pod kątem osiągniętych rezultatów, oddziaływania i potrzeb które miała zaspokoić. Zawierać będzie badanie i ocenę wykorzystania środków w odniesieniu do skuteczności i wydajności pomocy. Pozwoli to ocenić skuteczność instytucjonalną funkcjonowania systemu wdrażania pomocy i przedstawi ocenę użyteczności rzeczywistych efektów, rezultatów i oddziaływania pomocy oraz zidentyfikuje czynniki, które przyczyniły się do sukcesu lub niepowodzenia przedsięwzięcia, a także sformułuje konkluzje i wnioski. Zostanie ona przeprowadzona przez niezależnego eksperta zewnętrznego w pierwszym kwartale 2024 roku i obejmować będzie okres od początku wdrażania LSR do 31 grudnia 2023 r.

Załącznikiem nr 2 do Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Trzy Doliny” są procedury dokonywania ewaluacji i monitoringów wskazujące następujące elementy:

- ✓ elementy funkcjonowania LGD podlegające ewaluacji;
- ✓ elementy wdrażania LSR podlegające ewaluacji;
- ✓ elementy podlegające monitoringowi;
- ✓ kryteria ewaluacyjne
- ✓ czas, okres i sposób pomiaru

ROZDZIAŁ XII

STRATEGICZNA OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

Projekty strategii, jako dokumentów, których realizacja może potencjalnie znacząco wpływać na środowisko, mogą wymagać poddania ich treści przed zatwierdzeniem, strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko. Przepisy ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2013 r., poz. 1235 ze zm.) uzależniają konieczność przeprowadzenia takiej oceny, w odniesieniu do tej kategorii dokumentów planistycznych, od ich indywidualnej zawartości oraz zewnętrznych uwarunkowań ich realizacji. Przesłanką obowiązkowo kwalifikującą projekt LSR do takiej oceny jest stwierdzone ryzyko wystąpienia znaczącego negatywnego oddziaływania na środowisko, w tym na obszary Natura 2000 w związku z realizacją przedsięwzięć i działań nim objętych. Zarząd Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny” przeanalizował zapisy LSR pod kątem ewentualnego spełnienia kryteriów, o których mowa powyżej. W wyniku przeprowadzonej analizy stwierdzono, że działania i przedsięwzięcia zaplanowane do realizacji w Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Trzy Doliny” na lata 2014-2020 **nie spowodują znaczącego oddziaływania na środowisko i nie wymagają przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy. Ponadto opracowana LSR na lata 2014-2020 jest zgodna z innymi dokumentami strategicznymi, które zostały już poddane procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.**

W odniesieniu do art. 47 i 49 oraz art. 57 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2013 r., poz. 1235 ze zm.), Lokalna Grupa Działania „Trzy Doliny” zwróciła się pismem z dnia 25 listopada 2015 r. (sygnatura pisma L.dz.02/2015/LGD) do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z prośbą o odstąpienie od przeprowadzenia **strategicznej oceny oddziaływania na środowisko** do projektu tworzonej Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego Przez Społeczność na lata 2016-2022 dla obszaru LGD, czyli gmin: Białe Błota, Dobrcz, Koronowo, Nowa Wieś Wielka, Solec Kujawski, Sicienko, Osielsko.

Uzasadniając prośbę o odstąpienie od dokonywania oceny oddziaływania na środowisko wskazano, iż opracowywana Lokalna Strategia Rozwoju jest zgodna z Załoženiami polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2014-2020, przyjętymi przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego w dniu 30 października 2013 r., zakładającej cztery poziomy, na których będzie odbywał się proces planowania i wdrażania polityki terytorialnej. Ponadto Lokalna Strategia Rozwoju dla obszaru powiatu bydgoskiego opracowywana przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Trzy Doliny” w okresie programowania 2014-2020 będzie stanowić instrument realizacji założeń Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 i będzie dotyczyć wyłącznie niewielkich modyfikacji przyjętego już dokumentu, to jest uszczegółowienie dokumentu „Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 - Plan modernizacji 2020+”.

Za pozytywnym rozpatrzeniem wniosku o uzgodnienie o odstąpieniu od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, w opinii LGD „Trzy Doliny”, przemawiają następujące fakty:

- „Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 - Plan modernizacji 2020+” została poddana procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko z opinią RDOŚ i PWIS,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 również został poddany procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko z opiniowaniem przez RDOŚ i PWIS,
- przygotowanie Lokalnych Strategii Rozwoju według instrumentu RLKS w okresie programowania 2014-2020 jest uszczegółowieniem powyższych dokumentów dla określonych obszarów.

Zadania wdrażane zarówno przez beneficjentów jak i samą LGD będą realizowane w sposób taki by nie zagrażały zdrowiu i życiu ludzi oraz środowisku naturalnemu. Nie przewiduje się oddziaływań skumulowanych i transgranicznych. Działania takie jak np. inwestycje infrastrukturalne, modernizacyjne, rewitalizacyjne ze względu na swój charakter, będą obowiązkowo poddane niezbędnym wymaganiom prawem procedurom, np. uzyskanie niezbędnych pozwoleń (na budowę, na wykonanie prac konserwatorskich), w związku z czym inwestycje te będą podlegały procesom uzgadniania z organami uprawnionymi do wydawania takich decyzji/ opinii, co wyeliminuje wystąpienie negatywnego wpływu np. na zachowanie dziedzictwa kulturowego czy na środowisko przyrodnicze. Realizacja niektórych przedsięwzięć (części kierunków wsparcia projektów) wyznaczonych w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju wymagała będzie przeprowadzenia procedury administracyjnej (oos) zakończonej uzyskaniem decyzji określającej środowiskowe uwarunkowania realizacji przedsięwzięcia. Każdy projekt starający się o dofinansowanie musi zgodnie z prawem przejść osobną, indywidualną procedurę badania jego wpływu na środowisko w ramach m.in. opracowania Raportów oddziaływania na środowisko, które badają wpływ konkretnego przedsięwzięcia na zdrowie, życie ludzi i na środowisko.

Wobec powyższego można prognozować, iż realizacja projektów, w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju, będzie zgodna z obowiązującymi wymogami dotyczącymi ochrony środowiska.

Do pisma załączono również „*Główne założenia Lokalnej Strategii Rozwoju Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Trzy Doliny” w okresie programowania 2014-2020 obejmującej tereny gmin: Koronowo, Dobrcz, Sicienko, Osielsko, Białe Błota, Nowa Wieś Wielka, Solec Kujawski w oparciu o informacje o których mowa w art. 49*”

Pismem z dnia 9 grudnia 2015 r. **Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy odstąpił od przeprowadzania strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu „Lokalnej Strategii Rozwoju w ramach Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (RLKS) w okresie programowania 2014-2020 obejmującej obszar siedmiu gmin: Koronowo, Dobrcz, Sicienko, Osielsko, Białe Błota, Nowa Wieś Wielka, Solec Kujawski.”** W opinii Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska dokument ten stanowi bowiem instrument realizacji założeń „Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020” poprzez wykorzystanie między innymi środków unijnych i jest uszczegółowieniem powyższego dokumentu dla poszczególnych obszarów. Przedstawione uszczegółowienie, stanowi z punktu widzenia ochrony środowiska, niewielką modyfikację ustaleń zawartych w przyjętej „Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020” i w „Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020”. Dla dokumentów tych przeprowadzone zostały już oceny strategicznego oddziaływania na środowisko. Nie występuje zatem zasadność powielania procedury ocenowej. Mając powyższe na uwadze oraz biorąc pod uwagę uwarunkowanie wskazane w art. 49 ww. ustawy uzgodniono odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla przedmiotowego projektu.

Cel procedury:	Celem procedury jest sformalizowanie procesu dokonywania zmian w Lokalnej Strategii Rozwoju w sposób zapewniający udział przedstawicieli sektora społecznego, gospodarczego, publicznego oraz mieszkańców obszaru LGD „Trzy Doliny”.
Zakres procedury:	Procedura obejmuje czynności związane ze zgłaszaniem, analizowaniem i przyjmowaniem przez Walne Zebranie Członków zmian w zapisach Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Trzy Doliny” na lata 2014-2020

Założenia ogólne:

1. Proces aktualizacji LSR odbywa się z jak najszerszym udziałem przedstawicieli sektora społecznego, gospodarczego, publicznego oraz mieszkańców obszaru LGD.
2. Wszystkie działania LGD dotyczące zarówno wdrażania, jak i aktualizacji LSR są jawne.
3. LGD dokonuje bieżącego monitoringu stopnia realizacji, celów oraz wskaźników LSR oraz innych elementów, które zostały wymienione w załączniku nr 2 do LSR.
4. Aktualizacji LSR dokonuje się na Walnym Zebraniu Członków nie częściej niż raz w roku, przy czym dopuszcza się możliwość dokonania dodatkowych korekt w sytuacjach nadzwyczajnych.

Przebieg procedury:

1. Wnioski w sprawie zapisów zmian w LSR mogą zgłaszać:
 - członkowie LGD;
 - organy Stowarzyszenia;
 - wszyscy mieszkańcy obszaru.
2. Zgłaszanie wniosków jest sformalizowane i następuje na formularzu udostępnionym na stronie internetowej LGD oraz w Biurze. Wzór formularza stanowi załącznik do niniejszej procedury.
3. Analiza zgłaszanych do LGD potrzeb zmian oraz analiza otoczenia prawnego związanego z funkcjonowaniem LGD dokonywana jest przez pracowników Biura oraz Zarząd Stowarzyszenia.
4. Zarząd może dodatkowo podjąć decyzję o zleceniu ekspertom zewnętrznym analizy związanej z koniecznością aktualizacji dokumentów Stowarzyszenia.
5. Zarząd przygotowuje projekty uchwał dotyczące zmian w zapisach LSR i rekomenduje je Walnemu Zebraniu Członków Stowarzyszenia.
6. Aktualizacja LSR dokonywana jest uchwałą WZC i wymaga bezwzględnej większości głosów w obecności ponad połowy członków Walnego Zebrania Członków LGD.

Schemat procedury aktualizacji LSR:

Załącznik do procedury aktualizacji LSR

Formularz proponowanych zmian do zapisów LSR Lokalnej Grupy Działania „Trzy Doliny”

FORMULARZ ZMIAN LSR LOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU LGD „TRZY DOLINY”	
Obecny zapis:	Proponowany zapis/zmiana.
Cel dokonania zmiany/spodziewane efekty zaproponowanych zmian:	
Autor proponowanych zmian:	
Adres/telefon/mail	
Czy jest Pani/Pan członkiem LGD?	☐ Tak ☐ Nie
Czy chciałaby Pani/Pan włączyć się w działania LGD?	☐ Tak ☐ Nie

ZAŁĄCZNIK NR 2 ELEMENTY PODLEGAJĄCE MONITORINGOWI I EWALUACJI

ELEMENTY PODLEGAJĄCE MONITORINGOWI

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródła danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
stopień realizacji celów, przedsięwzięć oraz wskaźników LSR	Biuro LGD	ankiety beneficjentów, sprawozdania beneficjentów, rejestr danych LGD	Na bieżąco	stopień realizacji, celów, przedsięwzięć i wskaźników
harmonogram ogłaszanych konkursów	Biuro LGD	rejestr ogłoszonych konkursów	Na bieżąco	Zgodność z harmonogramem, ocena stopnia realizacji zadań wdrażanych w ramach LSR
budżet LGD	Biuro LGD	rejestr danych LGD	Na bieżąco	Stopień wykorzystania środków finansowych w odniesieniu do środków zakontraktowanych
zainteresowanie stroną internetową LGD	Biuro LGD	licznik odwiedzin strony internetowej, dane od administratora strony	Na bieżąco	Skuteczność przekazywania informacji na temat działalności LGD, efektywność promocji obszaru
funkcjonowanie biura LGD, jakość	Zarząd	anonimowe ankiety od beneficjentów	Na bieżąco	Ocena pracy pracowników, sposób przekazywania istotnych informacji

świadczonego doradztwa		korzystających z doradztwa, opinia dyrektora biura nt. podległego personelu, opinia Zarządu, opinia Komisji Rewizyjnej		potencjalnym beneficjentom, pomoc w rozwiązywaniu problemów, efektywność świadczonego doradztwa
stopień zainteresowania ogłaszanymi konkursami, szkoleniami i inną działalnością LGD	Biuro LGD	rejestr danych LGD	Na bieżąco	Liczba wnioskodawców/beneficjentów korzystających z pomocy/składających wnioski
wykorzystanie partycypacyjnych metod wdrażania LSR	Biuro LGD	analiza raportów i sprawozdań z lokalną społecznością, przeprowadzonych ankiet tradycyjnych i on line, dane od administratora strony internetowej	Na bieżąco	Zaangażowanie społeczności lokalnej w proces realizacji LSR
monitorowanie realizacji operacji zgodnie z Planem Działania	Biuro LGD	analizy własne pracowników biura, sprawozdania beneficjentów, rejestry danych LGD	Na bieżąco	Stopień i jakość realizacji operacji, poprawność realizacji harmonogramu osiągnięcia poszczególnych wskaźników
poziom osiągnięcia zaplanowanych wskaźników w Planie Komunikacji	Biuro LGD	analiza ankiet tradycyjnych i on line, wywiadów bezpośrednich przeprowadzanych podczas spotkań i konferencji, opinie beneficjentów, rozmowy z mieszkańcami na otwartych spotkaniach	Na bieżąco	Poprawność realizacji zaplanowanych celów i zadań komunikacyjnych, efekty działań komunikacyjnych oraz stopień ich realizacji

ELEMENTY PODLEGAJĄCE EWALUACJI

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródła danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
Funkcjonowanie LGD				
✓ pracownicy biura LGD ✓ organ decyzyjny ✓ działalność komunikacyjna (plan komunikacji) ✓ skuteczność promocji i aktywizacji społeczności lokalnej ✓ konsultacje i nabory	✓ zewnętrzni, niezależni eksperci (ocena zewnętrzna) ✓ ocena pracowników i przedstawicieli organów LGD (ocena własna)	1. analiza przeprowadzona przez ekspertów na podstawie badań: a) IDI/FGI z pracownikami i przedstawicielami organów LGD b) ankiet wśród mieszkańców obszaru LGD c) IDI/FGI wśród beneficjentów i wnioskodawców d) spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami i przedstawicielami trzech sektorów partnerstwa	<i>Ewaluacja zewnętrzna</i> czas pomiaru: ✓ I kwartał 2019 roku ✓ I kwartał 2022 roku ✓ I kwartał 2024 roku okres objęty pomiarem – od rozpoczęcia wdrażania LSR do 31.12.2018 r., następnie do 31.12.2021 r., na końcu cały okres wdrażania LSR 2016-2023 <i>Ewaluacja własna</i> czas pomiaru: każdy kwartał okres objęty	✓ rzetelne i terminowe wypełnianie obowiązków wskazanych w umowie ✓ realizacja LSR zgodna z harmonogramem ✓ uczestnictwo w posiedzeniach ✓ przestrzeganie regulaminu ✓ jakość świadczonych

wniosków ✓ doradztwo i szkolenia ✓ zadowolenie beneficjentów ze świadczonego doradztwa ✓ współpraca międzyregionalna i międzynarodowa pomiędzy LGD (projekty współpracy) ✓ ocena przebiegu konkursów		e) danych zastanych 2. rozmowy z mieszkańcami na otwartych spotkaniach, wywiady z wnioskodawcami, opinie dyrektora, Zarządu i Komisji Rewizyjnej <i>KRYTERIA EWALUACYJNE: trafność, efektywność, skuteczność, użyteczność, trwałość</i>	pomiarem: kwartał poprzedzający	usług ✓ rozpoznawalność LGD wśród mieszkańców ✓ podnoszenie kompetencji przez pracowników LGD ✓ skuteczność działań promocyjnych i aktywizujących lokalną społeczność ✓ skuteczność działań komunikacyjnych (planu komunikacji) oraz ich wpływu
Wdrażanie LSR				
✓ stopień realizacji celów LSR ✓ stopień realizacji wskaźników ✓ harmonogram rzeczowo finansowy LSR ✓ budżet LSR ✓ stopień oddziaływania na społeczeństwo wdrażania LSR ✓ jakość stosowanych kryteriów wyboru operacji i procedur ✓ kapitał społeczny mieszkańców	✓ zewnętrzni, niezależni eksperci (ocena zewnętrzna) ✓ ocena pracowników i przedstawicieli organów LGD (ocena własna)	1 . analiza przeprowadzona przez ekspertów na podstawie badań: a) IDI/FGI z pracownikami i przedstawicielami organów LGD b) ankiet wśród mieszkańców obszaru LGD c) IDI/FGI wśród beneficjentów i wnioskodawców d) spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami i przedstawicielami trzech sektorów partnerstwa e) danych zastanych 2. rozmowy z mieszkańcami na otwartych spotkaniach, wywiady z wnioskodawcami, opinie dyrektora, Zarządu i Komisji Rewizyjnej <i>KRYTERIA EWALUACYJNE: trafność, efektywność, skuteczność, użyteczność, trwałość</i>	<i>Ewaluacja zewnętrzna</i> czas pomiaru: ✓ I kwartał 2019 roku ✓ I kwartał 2022 roku ✓ I kwartał 2024 roku okres objęty pomiarem – od rozpoczęcia wdrażania LSR do 31.12.2018 r., następnie do 31.12.2021 r., na końcu cały okres wdrażania LSR 2016-2023 <i>Ewaluacja własna</i> czas pomiaru: każdy kwartał okres objęty pomiarem: kwartał poprzedzający	✓ powszechność dokumentu na obszarze LGD ✓ stopień realizacji poszczególnych celów ✓ stopień wykorzystania budżetu ✓ zgodność z harmonogramem ✓ opinia społeczności lokalnej na temat wdrażania LSR i realizowanych operacji ✓ opinia pracowników i przedstawicieli organów LGD o skuteczności, jakości wdrażania LSR i realizowanych operacji, a także kryteriów wyboru i innowacyjności ✓ ocena kapitału społecznego mieszkańców (oszacowanie wskaźników zmiany społeczne w zakresie realizowanych celów) ✓ ocena mieszkańców,

				pracowników i przedstawicieli organów LGD nt. długotrwałych efektów, skuteczności i efektywności
--	--	--	--	---

PLAN DZIAŁANIA

Cel ogólny I Rewitalizacja społeczna	Lata	2016-2018			2019-2021			2022-2023			Razem 2016-2023		Program	Poddziałania/zakres Programu
	Nazwa wskaźnika produktu	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	planowane wsparcie w pln	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	planowane wsparcie w pln	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	planowane wsparcie w pln	razem wartość wskaźników	razem planowane wsparcie w pln		
Cel szczegółowy I.1. Polepszenie warunków spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i turystów														
Przedsięwzięcie I Poprawa infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej														
Liczba nowych, przebudowanych, wyremontowanych lub wyposażonych obiektów pełniących funkcję kulturalno-społeczną – 10	2 szt.	20%	380 000,00	7 szt.	90%	1 330 000,00	1 szt.	100%	190 000,00	10 szt.	1 900 000,00	PROW	Realizacja LSR	
2. Liczba nowych, przebudowanych, wyremontowanych lub wyposażonych obiektów infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej – 14	3 szt.	21%	600 000,00	9 szt.	86%	1 800 000,00	2 szt.	100%	400 000,00	14 szt.	2 800 000,00	PROW	Realizacja LSR	
Liczba zrealizowanych projektów współpracy – 1 szt.	0 szt.	0%	0,00	1 szt.	100%	148 000,000	0 szt.	100%	0,00	1 szt.	148 000,00	PROW	Współpraca	
Przedsięwzięcie II Zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego, przyrodniczego i turystycznego														

Liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim. - 4 szt.	4 szt.	100%	150 000,00	0 szt.	100%	0,00	0 szt.	100%	0,00	4 szt.	150 000,00	PROW	Realizacja LSR
Liczba zrealizowanych operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego – 13 szt.	0 szt.	0%	0,00	13 szt.	100%	250 000,00	0 szt.	100%	0,00	13 szt.	250 000,00	PROW	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy I.1.			1 130 000,00			3 528 000,00			590 000,00		5 248 000,00		
Cel szczegółowy I.2. Wzrost aktywności społeczności lokalnej i integracji mieszkańców na rzecz inkluzji społecznej													
Przedsięwzięcie III Działania służące edukacji społeczności lokalnej i podnoszeniu wiedzy, kompetencji i umiejętności osób zaangażowanych we wdrażanie LSR													
Liczba zrealizowanych wydarzeń kulturalnych i edukacyjnych, w tym z zakresu ochrony środowiska i zmian klimatycznych – 5 szt.	5 szt.	100%	150 000,00	0 szt.	100%	0,00	0 szt.	100%	0,00	5 szt.	150 000,00	PROW	Realizacja LSR Operacja własna (lata 2016-2018)
Liczba spotkań /wydarzeń adresowanych do mieszkańców – 14 szt.	3 szt.	21%	1 500,00	9 szt.	86%	4 500,00	2 szt.	100%	1 000,00	14 szt.	7 000,00	PROW	Aktywizacja
Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa – 100 szt.	20 szt.	20%	0,00	65 szt.	85%	0,00	15 szt.	100%	0,00	100 szt.	0,00	PROW	Koszty bieżące
Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD – 5 szt.	1 szt.	20%	800,00	3 szt.	80%	2 400,00	1 szt.	100%	800,00	5 szt.	4 000,00	PROW	Koszty bieżące
Liczba osobodni	1 szt.	12%	800,00	6	88%	4 800,00	1	100%	800,00	8 szt.	6 400,00	PROW	Koszty bieżące

szkoleń dla organów LGD – 8 szt.				szt.			szt.							
Przedsięwzięcie IV Promocja obszaru objętego LSR, w tym produktów i usług lokalnych														
Liczba wydarzeń/imprez – 23 szt.	4 szt.	13%	30 000,00	13 szt.	73%	133 500,00	6szt.	100%	61 500,00	23szt.	225 000,00	PROW	Realizacja LSR	
Liczba wydanych publikacji promujących lokalne zasoby – 23 szt.	4 szt.	13%	30 000,00	13 szt.	73%	133 500,00	6 szt.	100%	61 500,00	23szt.	225 000,00	PROW	Realizacja LSR	
Liczba zrealizowanych projektów współpracy – 1 szt.	1 szt.	100%	80 000,00	0 szt.	100%	0,00	0 szt.	100%	0,00	1 szt.	80 000,00	PROW	Współpraca	
Razem cel szczegółowy I.2.			293 100,00			278 700,00			125 600,00		697 400,00			
Razem cel ogólny I			1 423 100,00			3 806 700,00			715 600,00		5 945 400,00			
Cel ogólny II Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych jako stymulator rozwoju gospodarczego	Lata	2016-2018			2019-2021			2022-2023			Razem 2016-2023		Program	Poddziałania/zakres Programu
	Nazwa wskaźnika produktu	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	planowane wsparcie w pln	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	planowane wsparcie w pln	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	planowane wsparcie w pln	razem wartość wskaźników	razem planowane wsparcie w pln		
Cel szczegółowy II.1. Wspieranie podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej i turystyki wiejskiej														
Przedsięwzięcie V Konkurencyjna gospodarka lokalna														
Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa – 20 szt.	5 szt.	25%	500 000,00	12 szt.	85%	1 200 000,00	3 szt.	100%	300 000,00	20 szt.	2 000 000,00	PROW	Realizacja LSR	
Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa – 11 szt.	3 szt.	27%	900 000,00	6 szt.	82%	1 800 000,00	2 szt.	100%	600 000,00	11 szt.	3 300 000,00	PROW	Realizacja LSR	
Przedsięwzięcie VI Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego i zdrowej żywności														

Liczba nowych inkubatorów (centrów) przetwórstwa lokalnego. - 1 szt.	0 szt	0%	0,00	1 szt	100%	400 000,00	0 szt.	100%	0,00	1 szt.	400 000,00	PROW	Realizacja LSR
Razem cel szczegółowy II.1.			1 400 000,00			3 400 000,00			900 000,00		5 700 000,00		
Razem cel ogólny II			1 400 000,00			3 400 000,00			900 000,00		5 700 000,00		
Razem realizacja LSR	11 400 000,00												
Razem współpraca	228 000,00												
Razem aktywizacja i koszty bieżące	17 400,00												
RAZEM	11 645 400,00												
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PROW													% budżetu poddziałania Realizacja LSR
5 700 000,00													50 %

ZAŁĄCZNIK NR 4

BUDŻET LSR W PODZIALE NA LATA 2014 - 2020

Zakres wsparcia	WSPARCIE FINANSOWE PROW 2014-2020					
	PROW	RPO		PO RYBY	Fundusz wiodący	Razem EFSI
		EFS	EFRR			
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	11 400 000,00zł	0,00 zł	0,00 zł	0,00 zł		11 400 000,00 zł
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	228 000,00zł			0,00 zł		228 000,00 zł
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	0,00 zł	0,00 zł	0,00 zł	0,00 zł	1 917 500, 00zł	1 917 500,00 zł
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	0,00 zł	0,00 zł	0,00 zł	0,00 zł	600 000,00 zł	600 000,00 zł
RAZEM 2014-2020	11 628 000,00 zł	0,00 zł	0,00 zł	0,00 zł	2 517 500, 00 zł	14 145 500,00 zł

PLANOWANE DZIAŁANIA KOMUNIKACYJNE I ICH ŚRODKI PRZEKAZU ORAZ ADRESACI

PLAN KOMUNIKACJI						
Termin	Cel komunikacji	Nazwa działania komunikacyjnego	Adresaci działania komunikacyjnego /grupy docelowe/	Środki przekazu	Wskaźniki wraz z wartościami	Planowane efekty działań komunikacyjnych
Od II połowy roku 2016 przez cały okres wdrażania LSR	Informowanie lokalnej społeczności o możliwościach pozyskania środków w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020	Kampania promocyjna PROW 2014-2020	Mieszkańcy obszaru, szczególnie potencjalni wnioskodawcy, w tym przedsiębiorcy, rolnicy, organizacje pozarządowe, grupy defaworyzowane:	*Strona internetowa LGD termin-cały rok przez cały okres wdrażania LSR	*Liczba zamieszczonych ogłoszeń na stronie LGD - 60	14.362 osób poinformowanych na temat PROW 2014-2020/ Liczba mieszkańców 102 587 x14%/ weryfikacja na podstawie licznika odwiedzin strony www
			*osoby powyżej 50 roku życia			

			<i>*osoby bezrobotne</i>	<i>*Plakaty informacyjne</i> termin-I i/lub II półroczne każdego roku	<i>*Liczba rozwieszonych plakatów -200</i>	<i>10.259 osób poinformowanych na temat PROW 2014-2020/ Liczba mieszkańców 102 587 x10%/ weryfikacja na podstawie założeń LGD, 10 % mieszkańców danej gminy zapozna się z plakatem</i>
			<i>*osoby z wykształceniem zawodowym, podstawowym i średnim</i> <i>*osoby w wieku 18-25 lat</i> <i>*osoby niepełnosprawne</i>	<i>*Ulotki informacyjne</i> termin-I półroczne każdego roku	<i>Liczba wydanych ulotek informacyjnych - 5000</i>	<i>liczba osób poinformowanych o zasadach realizacji LSR - ok. 5000 osób , weryfikacja na podstawie rejestru udzielonego doradztwa oraz kart udzielonego doradztwa oraz na podstawie notatki służbowej z dystrybucji w zakresie poszczególnych imprez</i>

				*Foldery informacyjne termin-I półrocze każdego roku	Liczba wydanych folderów informacyjnych - 2500	liczba osób poinformowanych o zasadach realizacji LSR ok.2500 osób , weryfikacja na podstawie rejestru udzielonego doradztwa oraz kart udzielonego doradztwa oraz na podstawie notatki służbowej z dystrybucji w zakresie poszczególnych imprez
				*Strony internetowe samorządów termin-cały rok przez cały okres wdrażania LSR	Liczba zamieszczonych ogłoszeń na stronach internetowych samorządów- 160	weryfikacja na podstawie wydruku ze strony www samorządów

				*Spotkania informacyjne termin-II półroczne każdego roku	Liczba spotkań informacyjnych - 7, liczba uczestników spotkań informacyjnych - 100	liczba osób ok 150 osób , poinformowanych o zasadach realizacji LSR, weryfikacja na podstawie list obecności
				*Stoiska promocyjne podczas lokalnych eventów termin-I i/lub II półroczne każdego roku	Liczba stoisk promocyjnych podczas lokalnych imprez - 20	liczba stoisk promocyjnych – weryfikacja na podstawie dokumentacji fotograficznej liczba osób poinformowanych o zasadach realizacji LSR, podczas lokalnych imprez ok 6 tysięcy , weryfikacja na podstawie informacji ze strony internetowej organizatora lub oświadczenia od organizatora o ilości osób odwiedzających imprezę lub notatki służbowej

				*Organizacja lokalnych eventów termin-II półrocze każdego roku	Liczba eventów promujących PROW 2014-2020 - 11	liczba osób poinformowanych o zasadach realizacji LSR, podczas lokalnych imprez ok 1300 osób , weryfikacja na podstawie informacji ze strony internetowej organizatora lub oświadczenia od organizatora o ilości osób odwiedzających imprezę notatki służbowej, dokumentacja fotograficzna
Od połowy roku 2016 przez cały okres wdrażania LSR	Pomoc potencjalnym beneficjentom w przygotowywaniu wniosków i pozyskiwaniu środków	Organizacja szkoleń oraz warsztatów edukacyjnych potencjalnych beneficjentów w zakresie sporządzania wniosków o dofinansowanie oraz prawidłowego rozliczania otrzymanego wsparcia	Wszyscy potencjalni wnioskodawcy:			10.259 osób poinformowanych na temat PROW 2014-2020/ liczba mieszkańców 102 587 x10%/

			<i>*przedsiębiorcy, rolnicy, organizacje pozarządowe, grupy defaworyzowane:</i>	<i>*prezentacje</i> termin- I i/lub II półrocze każdego roku	<i>Liczba wygłoszonych prezentacji -20</i>	<i>liczba osób poinformowanych o zasadach realizacji LSR - ok250 osób, weryfikacja na podstawie list obecności lub ankiet satysfakcji</i>
			<i>*osoby powyżej 50 roku życia</i>	<i>*szkolenia</i> termin-I półrocze każdego roku	<i>Liczba zrealizowanych szkoleń -24</i>	<i>liczba osób uczestniczących w szkoleniach, ok. 150 osób, weryfikacja na podstawie list obecności lub ankiet satysfakcji</i>
			<i>*osoby bezrobotne</i>			
			<i>*osoby z wykształceniem zawodowym, podstawowym i średnim</i> <i>*osoby w wieku 18-25 lat</i> <i>*osoby niepełnosprawne</i>	<i>*warsztaty</i> termin-I półrocze każdego roku	<i>Liczba zrealizowanych warsztatów -5</i>	<i>liczba osób uczestniczących w warsztatach, ok. 100 osób, weryfikacja na podstawie list obecności lub ankiet satysfakcji</i>

<i>II półrocze 2017 przez cały okres wdrażania</i>	<i>Pozyskiwanie opinii na temat realizacji LSR</i>	<i>Badanie satysfakcji lokalnych wnioskodawców na temat wsparcia przez LGD w realizacji założonych projektów, efektów podjętych działań</i>	<i>Wnioskodawcy i beneficjenci wspierani przez LGD</i>	<i>*Ankiety elektroniczne</i> termin-II półrocze każdego roku	<i>Liczba wypełnionych ankiet elektronicznych - 200</i>	<i>Zapoznanie się z opinią mieszkańców na temat realizacji LSR ok . 200 na poziomie minimum 25 % zwrotu ankiet</i>
				<i>*Ankiety tradycyjne</i> termin-II półrocze każdego roku	<i>Liczba wypełnionych ankiet papierowych - 500</i>	<i>Zapoznanie się z opinią mieszkańców na temat realizacji LSR ok . 500 na poziomie minimum 25 % zwrotu ankiet</i>
				<i>*Spotkania konsultacyjne</i> termin-II półrocze każdego roku	<i>Liczba zorganizowanych spotkań konsultacyjnych - 4</i>	<i>Zapoznanie się z opinią mieszkańców na temat realizacji LSR ok . 100 osób ,weryfikacja na podstawie list obecności i ankiet satysfakcji</i>
<i>od I półrocze półrocze każdego roku rozpoczynając od 2018</i>	<i>Prezentacja wniosków i ich wpływu na podejmowane działania</i>	<i>Analiza oraz prezentacja zebranych opinii wraz z będącą ich następstwem korektą działań zmierzających do realizacji LSR</i>	<i>Lokalna społeczność obszaru</i>	<i>*Strona internetowa LGD</i> termin-I półrocze każdego roku rozpoczynając od 2018 roku	<i>Liczba zamieszczonych ogłoszeń na stronie LGD - 5</i>	<i>liczba osób , które zapoznały się z informacjami na stronie www- minimum 1000 osób - weryfikacja na podstawie licznika odwiedzin strony www</i>

				*Spotkania prezentujące zebrane dane termin-I półrocze każdego roku rozpoczynając od 2018 roku	Liczba zorganizowanych spotkań prezentujących dane - 5	liczba osób poinformowanych o zasadach realizacji LSR, ok . 100 osób, weryfikacja na podstawie list obecności
Ogólny budżet planu komunikacyjnego – 600 000,00						

Opis sposobu wykorzystania w procesie realizacji LSR wniosków i opinii zebranych podczas działań komunikacyjnych

Lokalna Grupa Działania „Trzy Doliny” będzie podejmowała następujące działania z zakresu pozyskania informacji o funkcjonowaniu LGD i realizacji LSR:

1. Prowadzenie konsultacji społecznych, warsztatów oraz doradztwa
2. Prowadzenie badań społecznych z zastosowaniem kwestionariuszy ankietowych, wywiadów IDI/FGI, w tym ankiet oceniających wybrane przedsięwzięcia funkcjonowania LGD i realizacji LSR (w tym podczas spotkań informacyjnych o zasadach realizacji LSR)
3. Możliwość kontaktu z pracownikami LGD bezpośrednio, telefonicznie, Internetowo
4. Organizację i uczestnictwo w imprezach wraz z punktem informacji LGD
5. Prowadzenie ankiet internetowych
6. Prowadzenie monitoringu oraz ewaluacji zgodnie z opisaniem w Rozdziale XII schematem.

Pozyskiwane w ten sposób informacje będą poddawane analizie przez pracowników biura, Zarząd, Komisję Rewizyjną, a w określonych przypadkach (np. kiedy ocenie będą poddawane organy LGD i/lub pracownicy biura) ekspertów zewnętrznych, którzy będą przedstawiali wnioski wskazujące konieczność wprowadzenia zmian, aktualizacji. W przypadku wykrycia sytuacji problemowej lub niesatysfakcjonującej akceptacji społecznej któregoś z wymiarów działania LGD i/lub wdrażania LSR, Komisja Rewizyjna LGD po zapoznaniu się z przedstawioną analizą przygotowaną przez odpowiedni podmiot (pracowników lub ekspertów zewnętrznych) lub mieszkańców, jeśli będą miały miejsce skargi bezpośrednie, będzie podejmowała kroki naprawcze zgodnie ze schematem zarządzania sytuacją kryzysową: a) Rozpoznanie problemu b) Rozpoznanie przyczyn problemu c) Wprowadzenie niezbędnych zmian/aktualizacji w celu rozwiązania przyczyn problemu (jeśli będzie to konieczne, Komisja Rewizyjna będzie zwoływała zebranie innych organów, aby przeprowadzić procedury zmian zgodnie z założeniami regulaminów) d) Publikowanie informacji na temat prowadzonego postępowania na między innymi na stronie internetowej LGD.

Podobny schemat postępowania będzie obowiązywał w przypadku stwierdzenia wyjątkowej skuteczności zastosowanych metod. Wtedy, do decyzji Komisji Rewizyjnej będzie należało, czy warto wprowadzić zmiany oparte nie na negatywnych doświadczeniach, a pozytywnych wnioskach z prowadzonych analiz.

Ważną zasadą, którą bezwzględnie będzie przestrzegało LGD, jest pełna transparentność i przejrzystość stosowanych zasad i procedur, dlatego również w sytuacji problemowej, zespół LGD (pracownicy, członkowie) będą zobligowani do pełnego informowania o przyjętych rozwiązaniach również w kontaktach bezpośrednich. W związku z tym, LGD „Trzy Doliny” będzie upubliczniało wyniki działań w ramach planu komunikacji w sprawozdaniach rocznych zamieszczanych na stronie Internetowej LGD. Dodatkowo, każdorazowo po przeprowadzonych działaniach komunikacyjnych wpisanych w Plan komunikacji będą publikowane ogłoszenia w zakładce aktualności na stronie LGD, które będą podsumowywały dane działanie.

Analiza efektywności działań komunikacyjnych i zastosowanych środków przekazu (w tym tryb korygowania planu komunikacji)

Analiza efektywności zastosowanych działań komunikacyjnych i środków przekazu będzie prowadzona poprzez:

1. Bieżącą analizę liczby uczestników/odbiorców poszczególnych działań. Zebranie poszczególnych danych z prowadzonych działań i stosowania środków przekazu będzie odbywało się na podstawie zbieranych przez pracowników LGD informacji (listy uczestników, ankiety satysfakcji, uczestnictwo w wydarzeniach) oraz za pomocą specjalnych pomiarów (liczba odwiedzających stronę, liczba odbiorców danego medium). Dzięki bieżącemu kontrolowaniu tego ilu było odbiorców/uczestników danego działania komunikacyjnego i stosowanego środka przekazu, możliwe będzie szybkie reagowanie przez pracowników LGD, Komisję Rewizyjną i Zarząd w celu poprawy jakości realizowanych działań, zmiany realizowanych działań lub rezygnacji z realizowanych w danym zakresie działań. Zakłada się prowadzenie cyklicznych podsumowań miesięcznych oraz półrocznych, w których zbierane dane będą stanowiły podstawę do wydania przez Komisję Rewizyjną opinii na temat skuteczności i efektywności działań. Podejmowane działania będą ponadto prowadzone zgodnie z założeniami planu monitoringu opisanego w rozdziale XII.
2. Ewaluację prowadzoną w trakcie wdrażania (ewaluacja on-going) –dzięki przeprowadzonej ewaluacji możliwe będzie zebranie dodatkowych danych dotyczących działalności komunikacyjnej LGD.

W obu przypadkach, wyniki pokazujące skuteczność prowadzonych działań będą przedstawiane Komisji Rewizyjnej i konsultowane z Zarządem LGD. Komisja Rewizyjna będzie przygotowywała propozycje wprowadzenia zmian i podniesienia skuteczności zaplanowanych działania.

Zakładane wskaźniki wraz z planowanymi efektami

Działanie komunikacyjne	Środek przekazu	Wskaźnik	Planowane efekty
Kampania promocyjna na temat PROW 2014 - 2020.	✓ Strona internetowa LGD.	Liczba zamieszczonych ogłoszeń na stronie LGD - 20	10.259 osób poinformowanych na temat PROW 2014-2020 (liczba mieszkańców 102 587 x 10%)
	✓ Organizacja lokalnych eventów	Liczba eventów promujących PROW 2014-2020 - 5	
	✓ Foldery informacyjne	Liczba rozdanych folderów informacyjnych - 2500	
	✓ Plakaty informacyjne.	Liczba rozwieszonych plakatów - 200	
	✓ Ulotki informacyjne.	Liczba rozdanych ulotek informacyjnych - 5000	
	✓ Strony internetowe samorządów.	Liczba zamieszczonych ogłoszeń na stronach internetowych samorządów - 160	
	✓ Spotkania informacyjne	Liczba spotkań informacyjnych - 7 Liczba uczestników spotkań informacyjnych - 100	
	✓ Stoiska promocyjne podczas lokalnych imprez.	Liczba stoisk promocyjnych podczas lokalnych imprez - 15	
Organizacja szkoleń oraz warsztatów edukujących potencjalnych beneficjentów w zakresie sporządzania wniosków o dofinansowanie oraz prawidłowego rozliczania otrzymanego wsparcia.	✓ Warsztaty	Liczba zrealizowanych warsztatów - 5	10.259 osób poinformowanych na temat PROW 2014-2020 (liczba mieszkańców 102 587 x 10%)
	✓ Prezentacje.	Liczba wygłoszonych prezentacji - 40	
	✓ Szkolenia	Liczba zrealizowanych szkoleń - 24	
Badanie satysfakcji lokalnych wnioskodawców na temat wsparcia przez LGD w realizacji założonych projektów, efektów podjętych działań.	✓ Ankiety elektroniczne.	Liczba wypełnionych ankiet elektronicznych - 200	Zapoznanie się z opinią mieszkańców na temat realizacji LSR na poziomie min. 25% zwrotu ankiet oraz liczby uczestników spotkań konsultacyjnych
	✓ Ankiety tradycyjne.	Liczba wypełnionych ankiet papierowych - 500	
	✓ Spotkania konsultacyjne.	Liczba zorganizowanych spotkań konsultacyjnych - 2	
Analiza oraz prezentacja zebranych opinii wraz z będącą ich następstwem korektą działań zmierzających do realizacji LSR.	✓ Strona internetowa LGD.	Liczba zamieszczonych ogłoszeń na stronie LGD - 5	10.259 osób poinformowanych na temat PROW 2014-2020 (liczba mieszkańców 102 587 x 10%)
	✓ Spotkania prezentujące zebrane dane	Liczba zorganizowanych spotkań prezentujących dane - 2	

Budżet Planu komunikacyjnego

L.p.	Działanie	2016r.	2017r.	2018r.	2019r.	2020r.
1.	Kampania promocyjna.	40.000 zł	130.000 zł	130.000 zł	5.810 zł	130.190 zł
2.	Organizacja szkoleń oraz warsztatów Edukujących potencjalnych beneficjentów w zakresie sporządzania wniosków o dofinansowanie oraz prawidłowego rozliczania otrzymanego wsparcia.	40.000 zł	50.000 zł	30.000 zł	3.880 zł	21.120 zł
3.	Badanie satysfakcji lokalnej społeczności na temat wsparcia beneficjentów przez LGD, realizacji założonych projektów, efektów podjętych działań.	-	5.000 zł	3.000 zł	580 zł	6.420 zł
4.	Analiza oraz prezentacja zebranych opinii wraz z ich wpływem na korektę działań zmierzających do realizacji LSR.	-	2.000 zł	-	-	2.000 zł
5.	Razem:	80 000 zł	187 000 zł	163 000 zł	10.270 zł	159.730 zł

SPIS TABEL

1. Tabela nr1: Powierzchnia gmin oraz liczba ludności obszaru LGD „Trzy Doliny”
2. Tabela nr 2. Skład Rady LGD „Trzy Doliny”
3. Tabela nr 3: Dane demograficzne obszaru LGD „Trzy Doliny” – stan na dzień 31.12.2013 r.
4. Tabela nr 4: Ekonomiczne grupy wiekowe w poszczególnych gminach LGD „Trzy Doliny”
5. Tabela nr 5: Struktura bezrobotnych z uwzględnieniem czasu pozostawania bez pracy, posiadanego wykształcenia oraz wieku w poszczególnych gminach tworzących obszar LGD „Trzy Doliny”. Stan na 31.12.2014 r.
6. Tabela nr 6: Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem w 2009r. i 2013r. wraz ze zmianą.
7. Tabela nr 7: Zmiana liczby podmiotów prywatnych i publicznych na terenie poszczególnych gmin tworzących obszar LGD „Trzy Doliny”
8. Tabela nr 8: Wskaźnik zwodociągowania i skanalizowania obszaru LGD, woj. kujawsko - pomorskiego oraz kraju w 2008r. i 2013r.
9. Tabela nr 9: Działania przypisane do poszczególnych grup defaworyzowanych na terenie LGD „Trzy Doliny”
10. Tabela nr 10: Analiza SWOT uwzględniająca odniesienie do diagnozy obszaru LGD „Trzy Doliny”
11. Tabela nr 11: Cele ogólne, cele szczegółowe oraz przedsięwzięcia w powiązaniu z analizą SWOT i diagnozą obszaru
12. Tabela nr 12: Cele ogólne, cele szczegółowe i przedsięwzięcia z podziałem na źródła finansowania
13. Tabela nr 13: Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach LSR, a także wskazanie sposobu ich realizacji wraz z uzasadnieniem
14. Tabela nr 14: Tabela wskaźników dla Celu ogólnego 1. Rewitalizacja społeczna
15. Tabela nr 15: Tabela wskaźników dla Celu ogólnego II: Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych jako stymulator rozwoju gospodarczego LGD
16. Tabela nr 16: Wykaz kwot wsparcia i intensywności pomocy przyznawanej dla projektów realizowanych w ramach poddziałania 19.2 PROW 2014-2020
17. Tabela nr 17: Wysokość wsparcia finansowego EFSI w ramach LSR w ramach poszczególnych poddziałań
18. Tabela nr 18: Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014-2020
19. Tabela nr 19: Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania
20. Tabela nr 20: Porównanie celów LSR z celami innych dokumentów planistycznych oraz wykazanie ich spójności na poziomie lokalnym
21. Tabela nr 21: Porównanie celów LSR z celami innych dokumentów planistycznych oraz wykazanie ich spójności na poziomie regionalnym
22. Tabela nr 22: Porównanie celów LSR z celami innych dokumentów planistycznych oraz wykazanie ich spójności na poziomie krajowym

SPIS WYKRESÓW

1. Wykres nr 1: Reprezentacja sektorów LGD „Trzy Doliny”
2. Wykres nr 2: Struktura organu decyzyjnego LGD „Trzy Doliny”
3. Wykres nr 3: Powierzchnia poszczególnych gmin wchodzących w skład LGD „Trzy Doliny”
4. Wykres nr 4: Porównanie udziału osób bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym w latach 2008 i 2013 w poszczególnych gminach tworzących obszar LGD „Trzy Doliny” (w procentach)
5. Wykres nr 5: Liczba osób pracujących przypadająca na 1 000 mieszkańców w 2013r. w poszczególnych gminach, województwie i kraju
6. Wykres nr 6: Liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci w 2008r. i 2013r.
7. Wykres nr 7: Liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci oraz gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej w 2009r. i 2013r.
8. Wykres nr 8: Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON na terenie objętym LSR w 2008r. i 2013r. z podziałem na sektor prywatny i publiczny
9. Wykres nr 9: Wskaźnik zwodociągowania, skanalizowania obszaru LGD z podziałem na strefę miejską oraz wiejską w 2013r.
10. Wykres nr 10: Obiekty noclegowe na terenie LGD „Trzy Doliny”
11. Wykres nr 11: Grupy defaworyzowane wskazane przez mieszkańców LGD „Trzy Doliny” w badaniu ankietowym

12. Wykres nr 12: Działania najkorzystniej wpływające na wysoki poziom bezrobocia oraz niezadawalającą liczbę podmiotów gospodarczych
13. Wykres nr 13: Działania najkorzystniej wpływające na niedopasowanie popytu oraz podaży pracy spowodowane wykluczeniem społecznym oraz brakiem doświadczenia kandydatów do pracy